

Za "Vreme" govore još:

MARINIKA TEPIĆ, bivši policajac SINIŠA JANKOVIĆ, glumac RAKAN RAŠEDAT...

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01462

9 770353 802002

VREME

broj
1507

21. novembar 2019.

INTERVJU: JOVO BAKIĆ

ZAŠTO OSNIVAM PARTIJU

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika

Jovana Gligorićević, Momir Turudić

redakcija

Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević,
Radoslav Čebić, Sonja Čirić (kultura),
Zora Drčelić, Jovana Georgievski,
Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,
Radmilo Marković, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Marija Janković (foto),
Milan Milošević, Teofil Pančić,
Saša Rakezić, Mirko Rudić,
Nedim Sejdinović, Tamara Skrozza,
Zoran Stanojević, Bojan Stekić,
Dragan Todorović, Tanja Topić,
Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrda (foto)

tehnička redakcija:

Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,
Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;lektori: Olga Babić, Živana Rašković,
Ivana Stanković;korektori: Nikola Dragomirović,
Ana Čuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje

www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028

COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.

Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 O jednom novinarskom pitanju: Perverzne inverzije predsednika Vučića

08 **Intervju:** Jovo Bakić13 **Nuspojave:** Ovo nije normalno14 **Žrtve torture:**

Dvadeset maraka za gospodina Palmu

17 **TV Manijak:** Bolest i propaganda18 **Intervju:** Marinika Tepić22 **Slučaj Krušik iz prve ruke:**

Mediji kao poslednja linija odbrane

25 **Reagovanje:**

O letargičnim i pasivnim novinarima

26 **Intervju:** Siniša Janković30 **Baština i politika:**

Ostaje li Beograd bez svog nasleđa

33 **Putevi oko znakova:** Luciferov efekat34 **Intervju:** Lisa Petrides

KULTURA

36 Premijere:

Livada puna tame

38 **Intervju:** Rakan Rašedat40 **Bioskop:** Realna priča42 **Roman:**

Šta ako bude kako već jeste

43 **Knjige:**

Naklon Kišu, šipak smrti

44 **Intervju:** Boris Vlastelica46 **Koncert:** Takvim sjajem...47 **Provetranje:**

Heroji društva na heroinu

SVET

48 **Bolivija:** Uspon i pad Eva Moralesa52 **SAD:**

Istraga protiv Donalda Trampa

MOZAIK

54 Kultura sećanja:

Folkfest

57 **Strip:** Dečak i njegov tigar58 **Fotografija:**

Najbrojniji i najmanje pristutni

61 **Navigator:**

Nema besplatnog ručka i Fejsbuka

62 **Vreme uživanja:** Nedeljna katastrofa

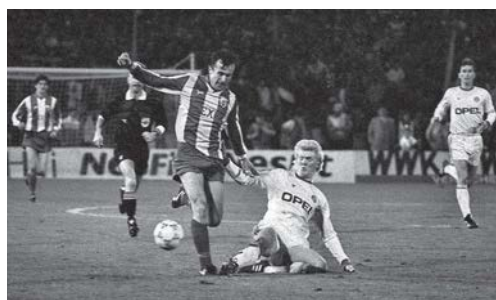
Kada se savetnica za medije predsednika Aleksandra Vučića, Suzana Vasiljević, govoreći o komentarima na Tviteru u kojima se izražava radost što je Vučić završio u bolnici ili nešto još gore, a što zasluži svaku osudu, zapita: "Ne znam šta se desilo da je ovo društvo postalo toliko jezivo", pitanje je na mestu. Samo, teško da ne zna

JELENA JORGAČEVIĆ

Za razliku od nekih ranijih komada u kojima je Milena Marković uspela da pronađe žicu koja spaja prošlu i sadašnju sudbinu žene, ovde je sve ostalo na nivou ne baš uspešnog pokušaja koji se ne može pokriti poetskim slikama

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Nije bilo šanse da Zvezda osvoji naslov prvaka Evrope a da ne prođe dva nemačka kluba, prvo istočnonemački, pa potom zapadnonemački, i to Bajern koji se u međuvremenu od otpadničkog "juden-kluba" transformisao u svenemački simbol tevtonske nadmoći, postavši u svega pola veka najuspešniji klub ikada od Odra na istoku do Rajne na zapadu

UROŠ ĐURIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Marija Janković

PERVERZNE INV PREDSIEDNIKA V

Kada se savetnica za medije predsednika Aleksandra Vučića, Suzana Vasiljević, govoreći o komentarima na Tviteru u kojima se izražava radost što je Vučić završio u bolnici ili nešto još gore, a što zaslužuje svaku osudu, zapita: “Ne znam šta se desilo da je ovo društvo postalo toliko jezivo”, pitanje je na mestu. Samo, teško da ne zna. Jer ovo društvo je danas dobrim delom proizvod onih koji su dovoljno dugo na vlasti i imaju toliko moći da mogu mirno da nametnu dominantan način komunikacije i obrasce ponašanja u javnosti, da pošalju poruku o tome šta je poželjno, a šta ne. Kritikovati vlast je nepoželjno i otuda je opravdano napasti onog koji to čini svim sredstvima

Te večeri predsednik Srbije Aleksandar Vučić je imao zdravstvene probleme. Prethodni dani su mu nesumnjivo bili naporni: sastanci sa međunarodnim zvaničnicima, putovanja u više zemalja, zatim susret vlasti i evropskih parlamentaraca koji, sudeći po kasnijim reakcijama članova SNS-a, nije bio baš srdačan, a tu je i afera “Krušik”. Međutim, umesto da javnost bude informisana o njegovom zdravstvenom stanju – da bude obavještena šta mu je, a zatim da stigne vest da je bolje i da se na tome završi – ubrzo se ponovo zahuktala mašinerija prorežimskih novinara i analitičara. Ovoga puta meta je bio novi-

nar televizije N1 Miodrag Sovilj, a potom i direktor N1 za Srbiju Jugoslav Ćosić.

Dnevna doza srpske stvarnosti se iz dana u dan, od društvenih mreža, preko televizija sa nacionalnim frekvencijom – bilo da je reč o onome što se kaže, bilo da je reč o onome što se uporno prećutkuje i montira – do novina, sa naglaskom na tabloidima i tamošnjim tvorcima tekstova, pokazuje do te mere otrovna i zastrašujuća da bi svako ko promišlja o ovoj i ovakvoj realnosti trebalo da bude ozbiljno uplašen.

Situacija prethodnog vikenda mogla bi se zato sažeti u sledećem: novinar Miodrag Sovilj postavio je pitanje predsed-

ERZIJE UČIĆA

**KONFERENCIJA ZA MEDIJE KOJA ĆE
BITI ZAPAMĆENA: A. Vučić i M. Sovilj**

Foto: printscreen

“šta nam se to dogodilo” i “kakvo smo to društvo postali” zvuče sasvim na mestu dok ne vidite ko to pitanje izgovara?

HRABAR, SNAŽAN, AL' OSETLJIV...

Dok su zvanični izvori bili tihi jutro posle hospitalizacije, kod Predraga Sarape gledalac TV Pinka je mogao odmah da sazna šta se dogodilo i ko je krivac. I kakav je čovek predsednik Srbije.

Ministar odbrane Aleksandar Vulin kazao je o Aleksandru Vučiću da Hrvati (koji su svi ustaše) nikoga nisu mrzeli i nikoga se nisu plašili kao Vučića i ne mogu sebi da oproste što im je predsednik države Srbije u majčinoj utrobi pobegao od njihove kame, te veoma je hrabar i snažan, mnogo radi, malo spava, a lekari mogu da mu priđu samo na proslavama, kao i da će biti dobro zato što je jak, a ne zato što sluša lekare. Pa dalje: da Vučić živi za auto-put, za bulevar i platu od 500 evra (D. J. Vučićević); da je njegovo zdravlje narušeno zbog prevelike borbe za Srbiju (koji dan kasnije, ministar Z. Lončar). Nizale su se želje za ozdravljenje, od kojih je verovatno najupečatljivija ona ministra Siniše Malog koja je počinjala sa “Brate moj, znam da ne sanjaju svi naše snove”.

Ali zašto je predsednik na VMA? Dragan J. Vučićević je odgovorno tvrdio da lično zna koliko je predsedniku bilo teško zbog sastanka sa poslanicima i konferencije za štampu na Beogradu na vodi.

Zaživela je zatim i teza, koju su onda kao po diktatu ponavljali mnogi, da je novinar Miodrag Sovilj postavio pitanje držeći telefon (Sovilj je držao telefon u ruci i prineo ga predsedniku da on sam vidi dokument na kojem stoji da je otac Nebojše Stefanovića bio u delegaciji u fabrici Krušik) kako bi se isprovocirala Vučićeva

niku vezano za aferu “Krušik”. Uveče je Aleksandar Vučić završio u bolnici zbog, kako je navedeno kasnije, hronične bolesti srca koja mu se taj dan pogoršala.

Ako je novinar kriv – kako su požurili da utvrde među prvima Dragan J. Vučićević, Goran Vesić i Predrag Sarapa – da li je to značilo da je na čelu Srbije neko kome ne sme da se postavi nijedno pitanje koje mu se ne sviđa, jer ga to suviše potresa? Da li je to značilo da novinari neće više moći da kritikuju rad i poteze vlasti, niti da se bave pojedinim temama od javnog interesa da ne bi bili optuženi da, kako je tvrdio urednik “Informera”, hoće da unište predsednika Vučića na svaki mogu-

ći način, uključujući i zdravstveno? Ako to stanje nema veze sa novinarom, što je kasnije rekao i sam predsednik Vučić dodavši da ne bi bilo fer niti korektno da na bilo koji način kaže ili insinuiira da je novinar N1 kriv za to, znači li ipak da su go-renavedeni svesno zloupotrebili zdravstveni problem predsednika za obračun sa novinarom jedne od retkih televizija koje nisu prorežimske?

I konačno, nakon što smo saznali da se predsednik brzo oporavio, zanimljivo bi bilo napraviti jedan misaoni eksperiment. Šta bi bilo sa njim da nije predsednik? Nego da je neka druga javna ličnost? Ili slučajno žrtva nasilja? I zašto pitanja

OPORAVAK: Sa kućnim ljubimcem

Foto: FoNeT

od strane protivnika ove vlasti... I tako dalje unedogled.

A onda je u svom prvom obraćanju, nakon izlaska iz bolnice, Aleksandar Vučić optužio opoziciju i pojedine medije za "perverznu inverziju". Zaista, mnogo toga se prethodnih godina, prethodnih meseci i prethodna tri dana može podvesti pod ovaj termin.

A kada se savetnica za medije predsednika Aleksandra Vučića, Suzana Vasiljević, govoreći o komentarima na Tviteru u kojima se izražava radost što je Vučić završio u bolnici ili nešto još gore, a što zaslužuje svaku osudu, zapita: "Ne znam šta se desilo da je ovo društvo postalo toliko jezivo", pitanje je na mestu. Samo, teško da ne zna. Jer ovo društvo je danas dobrim delom proizvod onih koji su dovoljno dugo na vlasti i imaju toliko moći da mogu mirno da nametnu dominantan način komunikacije i obrasce ponašanja u javnosti, da pošalju poruku o tome šta je poželjno, a šta ne. Kritikovati vlast je nepoželjno i otuda je opravdano napasti onog koji to čini svim sredstvima.

I konačno, kada se već govori o društvu u kojem živimo, nakon što smo saznali da se predsednik brzo oporavio i da je sve ipak dobro prošlo, mogli bismo da se zapitamo: da li bi tako brzo, da nije predsednik, uspeo da dođe do medicinske pomoći koja mu je potrebna? A da li bi, da se bavi nečim drugim, da je možda glumac, uspeo tako uspešno da sakrije šta mu se dešava? Da li bi doktori, novinari i svi ostali bili tako pouzdani i ne bi otkrili nijedan detalj o njegovom stanju dok on sam ne kaže šta mu je? Da li bi, da je, na primer, žrtva nasilja u porodici, pa da čak možda pripada i nekoj manjinskoj zajednici, isti ti urednici tabloida koji su čekali da kažu od čega boluje bili tako suptilni ili bi naprotiv slali svoje novinare u bolnicu, čekali njegovu ženu i dete pred vratima i izveštavali o svakoj sitnici i toku onoga što mu se dešava.

"Ne znam šta se desilo da je ovo društvo postalo toliko jezivo." Za početak, možda i ovo: pad u slobodi medija, ozbiljan pad, orkestriran napad na svakog ko se usudi da nešto kritikuje i tolerisanje onih koji podržavaju vlast, da pišu baš kako hoće, gazeći Kodeks i novinarske standarde kada god to poželevu.

JELENA JORGAČEVIĆ

refleksna reakcija i da bi nakon toga usledio haos.

I taman je krenula da se gradi priča o skoro pa pokušaju atentata na predsednika, i to novinarskim pitanjem. Ali je verovatno nekima oko predsednika Vučića postalo jasno da okriviti novinara zato što je predsednik države – koji se predstavlja kao onaj koji ne jede, ne spava, ne ide u toalet, ne sluša lekare, i pritom ne greši – završio u bolnici, u najmanju ruku je nezgodno. Otud se fokus prebacio na način postavljanja pitanja. Istakao se Božidar Spasić, koji je primetio da je u telefonu mogla da bude i bomba i da je, eto, kao i sadašnji direktor Bezbednosno-informativne agencije, "nastradao zbog jedne rečenice" (za one koji su mogli da zaborave, ta rečenica je bila "Volim novinarke koje ovako lako kleknu", a stradanje se valjda odnosi na to što nekoliko meseci nije bio na visokoj državnoj funkciji).

Između ostalog, na naslovnim stranama "Informer" osvanulo je da je Jugoslav Ćosić "šiptarski plaćenik", a Pink, televizija sa nacionalnom frekvencijom (a nacionalna frekvencija je javno dobro svih građana), našao je na Majspejsu fotografiju na kojoj je Miodrag Sovilj iz studentskih dana sa flašom, dok je naslov glasio: "Da li si se nekada napio kao Miodrag Sovilj? Ovako izgleda pijani novinar N1 televizije koji je gurao telefon predsedniku Vučiću u lice (FOTO)".

U utorak se predsednik, kao što je poznato, obratio javnosti, skinuo i definitivno krivicu za svoju bolest sa N1 i pomenuo nešto zanimljivo za dijagnozu društva.

PREDSEDNIK O INVERZIJI

Šta se desilo za vikend i ko je o čemu pričao? Sarapa i Vučićević su govorili o pristojnosti i šta je civilizovano, a šta ne; Vučićević je zatim govorio kako ga šokira količina mržnje kod protivnika A. Vučića (upotrebio je naravno neke mnogo gore reči od "protivnici", ali valjda je na to mislio); Goran Vesić je nekog kritikovao za nepristojno ophođenje i, kako se izrazio, uličarski rečnik; Srpska lista je osudila nečije ("Đilasovih podrepaša", tako je stajalo u saopštenju stranke) izlive zlobe i beščašća; Suzana Vasiljević se zapitala da li Jugoslav Ćosić pokušava da prikrije aferu (time što daje preveliki značaj svojim novinarima) i zaključila da N1 televizija ne dozvoljava nikome ko ima drugačije mišljenje od opcije koju oni zastupaju da se pojavi tamo (navešći imena svih ljudi koji se, što je vrlo lako proveriti, tamo pojavljuju i to ovih dana); bivši član DB-a Božidar Spasić je kazao da se "protiv Vučića vodi specijalni rat u kojem je sve dozvoljeno"; novinarka Pinka Verica Bradić je govorila o trapavim i agresivnim pitanjima, a P. Sarapa o zatrpavanju svega medijskim bombama i fabrikovanju neistina

**DRŽAVA I
SOLIDARNOST**

POGLED UPRT U EVROPSKO PRAVO

VREMENA

POLITIČKA EMISIJA U PRODUKCIJI NEDELJNIKA

SPECIAL VREME

OD ČETVRTKA U 18H

gosti:
**BILJANA STEPANOVIĆ
I TEOFIL PANČIĆ**
voditelj: FILIP ŠVARM

na www.vreme.com,
na YouTube kanalu Vremena

kao i na TV Šabac, TV Sandžak, T1 Zaječar,
Telemark Čačak, TV Valjevo Plus,
KATV Kraljevo, TV Forum Prijepolje
te na portalima Južne vesti i Užička nedelja

ZAŠTO OSNIVAM PARTIJU

“Od 1990. naovamo to će idejno, politički i ideološki biti najjasnije profilisana levičarska partija.

Osnivaju je iskreni levičari, svesni da Socijalistička partija Srbije ili Pokret socijalista nisu levičarske stranke jer sprovode neoliberalnu politiku.

Naša nova partija će biti posve drugačija”

A fere se smenjuju jedna za drugom. Napadi vlasti na neistomišljenike i nezavisne medije sve su su žešći. Dijaloga nema, društvo je podeljeno. Podeljena je i opozicija po pitanju bojkota ili izlaska na izbore, a masovan građanski protest “1 od 5 miliona”, koji je obeležio početak godine, pred kraj godine se sveo na nekolicinu najupornijih šetača.

U takvoj situaciji sociolog i docent na Filozofskom fakultetu u Beogradu se odlučio da osnuje političku stranku jasno leve orijentacije, za koju se nada da bi dobar deo građana mogla da trgne iz političke apatije i “na juriš” osvoji veliki broj glasova.

Za odluku o izlasku ili bojkotu izbora kaže da je to jedan od onih izbora kada ćeš se kajati bez obzira na to za šta se opredeliš. Ipak misli da treba izaći na izbore, jer bi bojkot imao smisla samo ako ga prati snažan pritisak društva na vlast, a za tako nešto u ovom trenutku ne vidi energiju.

“VREME”: Da li gledate televiziju Pink?

JOVO BAKIĆ: Ne.

Zbog čega?

Zato što se tu emituje neizdrživa količina primitivizma i gluposti. Nisam gledao Pink ni dok su na vlasti bile Demokratska stranka i Demokratska stranka Srbije, i smatram da je jedna od najvećih grešaka što čitava imovina Željka Mitrovića nije konfiskovana posle 5. oktobra. Svakako to treba uraditi posle rasturanja ovog režima.

Da li čitate “Informer”, “Kurir”, “Srpski telegraf” i tako dalje?

Ne.

Zbog čega?

Nikada me nije zanimalo da pratim takvu vrstu intelektualno isprazne propagande. Zajednički imenitelj Pinka i svih tih tabloida je primitivizam. Svako sve to treba konfiskovati po promeni sistema.

Da li lično poznajete nekog člana Srpske napredne stranke?

Sa jednim članom Glavnog odbora SNS-a sam razgovarao do 2014; do tada je on smeo sa mnom da se viđa. Reč je o pristojnom, kultivisanom čoveku.

Kako jedan član Glavnog odbora SNS-a objašnjava stanje u kome se

Srbija nalazi pod njihovom vlašću, odnosno u kom se pravcu kreće te 2014. kada ste još razgovarali?

Takvi ljudi ulaze u stranku iz koristoljubljivih motiva. To nije samo slučaj sa SNS-om. Naše stranke su takve da se u njih učlanjuju lovci na plen, stranke u Srbiji su sve odreda patronažno-klijentelističkog tipa. Vi se učlanite u stranku, glasate za svog patrona a on vam zauzvrat obezbeđuje određene pogodnosti. Ako ste na višem nivou hijerarhijske lestvice u stranci, ulazite u razna tela, upravne odbore javnih ustanova i preduzeća, dobijate sinekure i raznovrsne lukrativne poslove, a na nižem nivou dobijaju se zaposlenja koja se otplaćuju tzv. sigurnim glasovima porodice i prijatelja. To je razrađen i uhodan sistem koji SNS nije izmislio, ali ga je unapredio.

Vi često dajete intervju malom broju kritičkih medija, ali ne Pinku, "Kuriru" ...

Dao sam jedan intervju "Kuriru" u trenutku kada je izgledalo da menja uređivačku politiku, kada je jedan dotad ozbiljan novinar došao na mesto glavnog urednika. Iako su me do 2012. često zvali, nikada nisam gostovao na Pinku, kao uostalom ni kod Milomira Marića na televiziji Happy niti kod Predraga Sarape dok je još bio na Studiju B, jer smatram da je sve to negacija novinarstva. Mislim da je greška naše, hajde da je tako nazovem, intelektualne elite što prihvata pozive novinara koji svoj posao ne rade profesionalno.

Znači, vi ne gledate i ne čitate "njihove" medije, ne biste se odazvali njihovom pozivu, nemate kontakt sa članovima SNS-a, a "oni" neće da

imaju veze sa kritičkim medijima i ljudima koji drugačije misle. Kako onda uopšte može da dođe do dijaloga između dve strane?

Do dijaloga ne može doći jer je vlast sve učinila da ga u korenu saseče. Dijalog sa ovom vlašću je i teorijski nemoguć; da jeste, bilo bi ga u proteklih sedam godina. Aleksandar Vučić, Aleksandar Martinović, Vulin ili Đukanović, spadaju u ljude koji ne umeju da razgovaraju. Oni umeju isključivo da vređaju i klevetaju, a neki od njihovih saradnika su vični mukanju i burukanju u Skupštini, ali ništa od toga ne spada u razgovor. Njihova politika je svedena na ogoljenu suštinu, a to je borba za moć.

Iz toga proizilazi da je pod tim uslovima bojkot izbora koji vodi dodatnoj polarizaciji društva jedina

moćna taktika opozicije. Da li se i dalje zalažete za bojkot?

U ovom trenutku sam bliži tome da se izađe na izbore. Glavni razlog je procena da će deo opoziciono orijentisanih građana svakako izaći i glasati za nekoga za koga proceni da spada u opoziciju. Naravno da će jedan deo građana bojkotovati izbore ili će prosto nastaviti da ne glasa. Ali po mom mišljenju broj tih ljudi neće biti dovoljno velik da dovede u pitanje legitimitet izbora.

Izaći ili ne izaći jeste jedan od onih izbora kada ćete se kajati šta god da uradite. Stvar je procene šta je manje loše. Meni se u ovom trenutku čini da je manje loše da se izađe na izbore, iako razumem sve razloge za bojkot. Izborni uslovi sa apsolutnom dominacijom vladajućih stranaka na televizijama s nacionalnom

■ **“Ja sam u ovom trenutku bliži tome da se izađe na izbore. Glavni razlog je procena da će deo opoziciono orijentisanih građana svakako izaći na izbore i glasati za nekoga za koga procene da je opozicija. Po mom mišljenju, broj ljudi koji će bojkotovati izbore neće biti dovoljno velik da dovede u pitanje njihov legitimitet”**

frekvencijom zaista nisu korektni, a najveći broj građana se o svemu informiše posredstvom tih televizija.

Sistem dezinformisanja upotpunjuju jeftini tabloidi, koje osiromašeni građani za razliku od “Vremena” ili NIN-a sebi mogu da priušte. Takva situacija u medijima duboko hendikepira svako opoziciono delanje.

Iskustvo iz devedesetih godina nas uči da je razjedinjenost najpogubnija za opoziciju. Zar ne bi u najboljem interesu vlasti bilo da tek donekle ujedinjena opozicija ne može da se dogovori, pa se neke opozicione partije opredele za bojkot, a druge izađu na izbore?

Moguće, ali ne mora da bude tako. Može, recimo, da se pojavi neka nova, istinski opoziciona politička snaga koja bi na juriš osvojila značajan broj glasova...

Imate li nekog konkretnog u vidu?

Pa, imam u vidu stranku koja još nije stvorena, ali je u fazi nastajanja...

Koja će imati ime “Samoodbrana” ili neko drugo?

“Samoodbrana” je odustala od političkog angažmana, jer je premalo njenih članova bilo spremno da uđe u aktivnu političku borbu. Ali će njeni članovi nastaviti da kritikuju vlast i biće prisutni u političkom životu s ciljem civilizovanja uslova društvenog života.

Da li već imate neki radni naziv za tu partiju u nastajanju?

Više naziva je u opticaju, u toku je referendum o imenu među ljudima koji su spremni da učestvuju u radu te političke organizacije.

Ko su ti ljudi?

Reč je o ljudima koji već deceniju do dve aktivno rade na javnoj sceni, neki i duže, ali nisu bili aktivni u praktičnom, odnosno stranačkom političkom životu. Sada je među njima sazrelo uverenje da je trenutak da se krene sa stranačkim delanjem.

Sudeći po vašem liku i delu, pretpostavljam da će ta partija biti jasno levo profilisana?

Da. Od 1990. naovamo to će ideološki biti najjasnije profilisana levičarska partija. Osnivaju je iskreni levičari, svesni da Socijalistička partija Srbije ili Pokret socijalista nisu levičarske stranke jer sprovede neoliberalnu politiku i pribegavaju jeftinoj nacionalističkoj i socijalnoj demagogiji. Naša nova partija će biti posve drugačija.

Zar Pokret levica Srbije Borka Stefanovića nije levičarska partija?

Ona je koncipirana kao levičarska partija, ali kao takva nije napravljena. Stoga u nju nisam ni ušao. Ona, uostalom, više ni ne postoji pošto se utopila u Đilasovu stranku (kojoj je teško i ime zapamtiti, a program i ideologiju ne treba ni pominjati).

Iz svega ovoga, dakle, možemo da zaključimo da će se na proleće 2020. godine na izborima pojaviti nova, levičarska partija?

To ne može da se zaključi, jer sam o bojkotu, odnosno izlasku na izbore izneo samo sopstveni stav. O tome ćemo tek u stranci razgovarati i demokratski odlučiti šta ćemo činiti, pri čemu ćemo u obzir uzeti ne samo stranački već i interes čitavog društva.

Ali možemo da zaključimo da će uskoro doći do zvaničnog osnivanja te partije?

Trebalo bi.

Kako objašnjavate da u društvu ovako velikog siromaštva nema nijedne prave levičarske partije?

Kod nas je nacionalizam, koji je pratio ratove za jugoslovensko nasleđe, zatro levičarske ideale, homogenizujući stanovništvo. Još je Slobodan Milošević, koji sam nije bio nacionalista, manipulirao nacionalizmom i radnike odvuкао na tu stranu. Oni su onda lutali između SPS-a i Srpske radikalne stranke, a sada je tu i Srpska napredna stranka. Možda i najbitnije, SPS i JUL su duboko kompromitovali levičarsko ime, nikako ne i ideje, među građankama i građanima Srbije.

Mi smo društvo najizraženijih socijalnih nejednakosti u Evropi, ali i u centru svetskog kapitalističkog sistema u

poslednje četiri decenije nejednakosti eksponencijalno rastu. Radnici, koje je socijaldemokratija izdala, ostali su na vetrometini, pa su taj prostor popunile krajnje desničarske partije. Danas su desničarske partije zapravo postale radničke partije. Utoliko ni Srbija nije u tom stepenu izuzetak, kao što na prvi pogled izgleda.

Socijaldemokratija u Evropi sve više tone u bezdan. Zašto mislite da bi u Srbiji u kojoj je prokazan komunizam jedna izrazito levičarska partija mogla da ima uspeha?

Zato što poslednje tri decenije svedoče o nesumnjivom nazadovanju u svim oblastima društvenog života. Počnimo od kulture...

Kultura baš ne donosi mnogo glasova.

Možemo da počnemo od kulture, jer ona stvara uslove za razvoj obrazovanih, svestrano razvijenih i slobodnih pojedinaca. U socijalizmu je kulturna produkcija (književnost, kinematografija, pozorište itd.) bila na daleko višem nivou nego sada, a kulturno takmičenje republičkih centara donosilo je deprovincijalizaciju društvenog i duhovnog života. Današnja kultura svih naslednica SFRJ duboko je provincijalna, gotovo da se guši u parohijalnosti. Pogledajte i privredu. Mi još nismo dostigli nivo bruto društvenog proizvoda iz 1989. godine. Nama Vučić priča da plate i penzije nikada u istoriji nisu bile tako visoke, a oni koji se sećaju doba Ante Markovića znaju da je tada standard bio neuporedivo viši no danas. S pojavom nacionalizma Marković je uzalud upozoravao da ćemo se sa žaljenjem sećati tada propuštenih prilika. Nacionalizam u koji smo tada utonuli, ne samo Srbi već i drugi južnoslovenski narodi, porinuo je sve te male nacije u ratno potonuće i duboko civilizacijsko propadanje.

I u politici je primetno nazadovanje, jer umesto jedne nenormalne stranke imamo čitav niz nenormalnih stranaka lovaca na plen. Od njihovog lova društvu ništa ne ostade.

■ “Zajednički imenitelj Pinka i svih tih tabloida je primitivizam. Svakako, sve to treba konfiskovati po promeni sistema”

I u vlasti i u opoziciji?

Tako je. Stranke služe za to da svojim članovima obezbede sinekure. I pre 2012. imali ste zaposlene u javnoj upravi koji su plaćeni da ne dolaze na posao. Toga naravno ima koliko god hoćete i u SNS-u. Samo na opštini Voždovac preko sedamdeset ljudi nije uopšte dolazilo na posao tokom 2014, a primali su platu.

Kada vas, recimo, Nebojša Bakarec u esenesovskim tabloidima upoređuje sa Polom Potom, Staljinom i Maoom, govori o vašoj krvožednoj ostrašćenosti i kaže da prizivate krvoproliće, kako se osećate?

Imam dovoljno godina da me mišljenja ljudi koje ne cenim nimalo ne dotiču. Štaviše, zabavlja me kada me prijatelji obaveste o naslovnicama u tabloidima, o Bakarecu, Krstiću, pojedinim poslanicima i njihovim napadima na mene. Ohrabrujem ih da nastave.

Ovakav tip izjave na vaš račun nije izolovan, da li se osećate ugroženim, da li se osvrćete kada se noću vraćate kući?

Čovek koji je rešio javno da govori mora da bude spreman i na posledice svog delovanja. I u uređenim zemljama uvek ima budala koje mogu da vas fizički napadnu, setimo se samo Olafa Palmea ili Džona Lenona.

Ali u Švedskoj i Americi mediji nisu od Palmea i Lenona pravili mete, a

u Srbiji esenesovski tabloidi i televizije sa nacionalnom frekvencijom sistematski neistomišljenike demonizuju kao narodne neprijatelje. Kad smo kod toga, kako objašnjavate pojavu Srpske desnice i Miše Vacića?

Vacić je navođeni projektil, intelektually nedostatan čovek koji Aleksandru Vučiću, kao i njegov politički otac Vojislav Šešelj ili razne navijačke grupe, služi kao batina. Oni nemaju snagu sami od sebe, već nju crpu iz od nas otete države.

Da li to onda znači da država raspolaze paradržavnim trupama?

Na neki način, ali ne sasvim, iako kriminalci koji se skrivaju iza navijačkih grupa često za sobom imaju krivično delo neovlašćenog nošenja oružja, a zbog čega najčešće nisu bili u zatvoru. Pre možemo da govorimo o batinaškim grupama pod kontrolom vlasti koje će biti aktivirane u trenutku najveće slabosti režima, kada se bude odlučivalo o tome da li će Aleksandar Vučić i ekipa oko njega ostati na vlasti, ili otići u zatvor.

Što položaj vlasti bude slabiji, to će represija biti jača. Još nismo došli do te tačke. Srpska desnica sa Vacićem na čelu, dok se drugačije ne naredi, samo verbalno zastrašuje protivnike Aleksandra Vučića.

Pokušaj ubistva Borka Stefanovića bio je incident, njega nije vlast naručila, već

je, naprotiv, u tom trenutku bio suprotan interesima vlasti, koja je nakon tog napada bila oslabljena. Uvek neka budala, misleći da radi u korist režima, može na svoju ruku oslabiti isti taj režim.

Nikada ne znate kada će neki lokalni bandit napraviti tešku glupost i vlast dovesti u nezavisan položaj, jer vlast takve budalaste bandite sprema za odsudni čas, ali ne može kontrolisati svaki njihov korak.

Da li vidite promene u srpskom društvu u poslednjih sedam godina koliko je SNS na vlasti?

Dodatno su porasle nejednakosti. Uz svu socijalnu demagogiju, ovaj režim radi u korist najbogatijih, za oligarhiju koja vlada. Ona je vladala i do 2012, samo što je sada disciplinovana, pripitomljena. Neka da je oligarhija vodila glavnu reč, sada mora da sluša autoritarnog vođu. Ako je do 2012. bila reč o oligarhiji u izvornom značenju tog pojma, tj. o vladavini manjine najbogatijih u sopstvenom sebičnom interesu, onda je ovo sada autoritarna oligarhija koja mora da sluša jednog čoveka i novac daje samo njegovoj stranci. Ranije je davala novac svim strankama, kupujući tako donošenje zakona u sopstvenom interesu.

Posle svega što ste rekli, ako smatrate da dijalog nije moguć, da ova vladajuća garnitura neće prepustiti nekom drugom vlast ni po koju cenu, da će u nuždi pustiti s lanca i batinaške odrede, šta je onda po vama rešenje?

Rešenje je stalni građanski pritisak. Ne bih bio protiv bojkota izbora da je građanski pritisak masovniji i jači. Kada bi na dan izbora na ulice izašlo makar sto hiljada ljudi da protestuje, onda bi to imalo smisla. Ali, bojim se da neće biti više od dve do tri hiljade.

Opozicija građanima mora da uliva poverenje. Bojim se da jedan značajan deo opozicije ne ispunjava taj kriterijum zbog toga što su njene vođe prokockale poverenje građana do 2012, pa ga je sada veoma teško vratiti, za njih verovatno i nemoguće.

Neke od njih sam pitao zbog čega ulaze u politiku, ako njihovo ime predstavlja hipoteku za stranke koje predstavljaju, pa i za celu opoziciju. Zar nije bolje da se povuku i rade iz pozadine, ukoliko žele

dobro opoziciji. Ako sa takvim balastom pošto-poto hoćeš da budeš na čelu partije, svesno ili nesvesno zapravo radiš u korist režima.

U starim oligarhijama s demokratskim pravdanjem vlasti praksa je da se posle poraza, ili nekog skandala, povučesh. Ne znam koliko toga lošeg neko treba da uradi da bi se u Srbiji povukao s čela neke političke partije. Kod nas u politici ne postoji osećaj odgovornosti.

Na početku protesta "1 od 5 miliona" veliki broj ljudi je bio na ulicama.

Ta energija za promenama, dakle, postoji u društvu. Gde je nestala?

Da, ali je prosto matematički problem da samostalno mnoge opozicione partije ne mogu da pređu cenzus za ulazak u Skupštinu.

Ovako mogu da uđu u Skupštinu, ali nikako ne mogu da pobede. A onda je za njih, s obzirom na uslove u Skupštini, broj kot najlogičnija opcija.

Mislim da je potrebno da se stvore političke snage koje imaju jasnu podršku u biračkom telu na osnovu svojih ideja i lične neukaljanosti njihovih vođa. U tom smislu Dveri jesu politička snaga koja ima jasno profilisanu ideologiju; dugo je

da opstaneš ako nemaš podršku spolja. On je shvatio šta se desilo Miloševiću i da zbog sopstvenih, a ne zbog interesa Srbije, mora da ima dobre odnose sa Zapadom. Ova afera direktno dovodi u pitanje takvu spoljnu politiku.

Predstavnici Zapada često objašnjavaju da i dalje podržavaju Vučića jer u opoziciji nema stranke koja bi bila spremna da prizna nezavisnost Kosova. Koji je vaš stav po pitanju priznanja nezavisnosti Kosova?

Kosovo je odavno nezavisno. Kada nemate vojsku i policiju na nekoj terito-

■ "Kosovo je odavno nezavisno. Kada nemate vojsku i policiju na nekoj teritoriji, ta teritorija nije vaša. Vi to možete da priznate ili da istrajavate u nepriznavanju te činjenice. Meni se čini da Kosovo predstavlja teg na leđima Srbije, ali da postoji prostor da se za srpsku zajednicu na Kosovu obezbede međunarodna jemstva, da se srpske crkve i manastiri stave pod međunarodnu zaštitu, da imaju eksteritorijalni status. To je nešto realno i to bi se moglo ostvariti, kao i personalna autonomija"

Naravno da ta energija postoji, i sam sam bio na ulicama, ali postoji mnogo veći potencijal, a on ne dolazi do izražaja zbog ovoga što sam prethodno govorio.

Jedan deo građana, koji bi se verovatno aktivirao da na čelu protesta nisu političari u koje oni nemaju poverenje, sedi rezignirano kod kuće, iako ne podnosi vlast.

Ako je cilj opozicije da u Srbiji zavladaju osnovni demokratski principi, da se normalizuje stanje u društvu, da li vi zarad tog interesa možete da sarađujete sa Boškom Obradovićem i Dverima?

Ne bismo mogli da sarađujemo u izborom smislu, kao izborna koalicija. To bi bilo sasvim nenačelno. Mislim da je koalicija Savez za Srbiju veoma problematična i sa stanovišta nekih liberalnijih pristalica opozicije, ali i sa stanovišta nekih radikalnijih pristalica desnice. Tu obe strane gube, jer ne mogu da ostvare sav svoj potencijal.

Treba ići na čista rešenja. A uvek je moguće da jedna strana, na primer, podrži nečiju manjinsku vladu.

bila konzervativna dok nije prešla u radikalnu desnicu. Sada to moraju da ublažavaju jer su ušli u SzS.

Demokratska stranka takođe je ideološki profilisana socijalno-liberalna stranka, i sada na čelu ima pristojnog vođu bez političke hipoteke, što je veoma važno. Ali i ona u koaliciji s Dverima ograničava svoj potencijal.

Krušik se razvija u aferu nad aferama. Zašto je pored svih drugih afera ona očigledno toliko bitna?

To je za vlast opasna afera zbog spoljnopoličkih činilaca. Ta afera ima veoma negativan odjek na Zapadu, jer otac ministra unutrašnjih poslova učestvuje u trgovini oružjem. Samo zbog toga se u civilizovanim društvima silazi sa vlasti i sprovodi se istraga.

To brine ovu vlast, koja je do sada imala blanko podršku Zapada ne bi li rešila problem Kosova, a sada razmišljaju da su se možda kladili na pogrešnog konja. Vučić je iz devedesetih godina izvukao pouku, da čak i ako imaš podršku kod kuće, u globalizovanom svetu ne možeš

riji, ta teritorija nije vaša. Vi to možete da priznate ili da istrajavate u nepriznavanju te činjenice. Meni se čini da Kosovo predstavlja teg na leđima Srbije, ali da postoji prostor da se za srpsku zajednicu na Kosovu obezbede međunarodna jemstva, da se srpske crkve i manastiri stave pod međunarodnu zaštitu, da imaju eksteritorijalni status. To je nešto realno i to bi se moglo ostvariti, kao i personalna autonomija.

Znači, pod određenim uslovima Srbija bi trebalo da se pomiri sa tim da je Kosovo nezavisna država? Da li će to ući u program partije koju osnivate?

Nisam predsednik te stranke, neće ni biti predsednika, već će strankom rukovoditi predsedništvo. O stavu stranke prema priznavanju nezavisnosti Kosova još se raspravlja. Nama su potrebni miran život i usredsređenost na privredni i kulturni razvoj. Ako se stalno bavimo Kosovom, nacionalnim pitanjem, kao nacija ćemo izumreti.

ANDREJ IVANJIC

Ovo nije normalno

Ovo, dakako, ne može biti priča o Miodragu Sovilju, jer je s njim sve u najboljem redu. Nego je nužno priča o onome s kim je malo toga u redu, i koji je svim svojim košmarima uspešno zarazio ovo društvo

Jedan znameniti novinski urednik je imao običaj da, kad mu se neko požali na mene i moje pisanje, sumorno odvrati: "Ma pušti budalu, tebe je tek sad potkačio, a zamisli kako je tek meni koji moram stalno s njim da se bakćem!" I da vidite, ta bi taktika urodila plodom: naposljetku bi Uvređeni težio u(v)rednika.

Bog zna zašto sam se setio ove priče usred tzv. afere Sovilj, u kojoj je naš kolega (ne baš tako) implicitno optužen za nasrtaj na život i zdravlje fragilnog predsednika Srbije. I nije da njegovom uredniku Jugoslavu Ćosiću preporučujem slično cinično ponašanje, pošto ionako ne bi upalilo: ova ekipa koja je Srbiji sela na kičmu ne razume ni mnogo manje iznijansirane stvari. Nego se prisećam jednog svog dražesnog iskustva s Mićom Soviljom, iz vremena dok je još bio novosadski dopisnik N1.

Elem, bili su oni protesti "Podrži RTV" i Sovilj je bio naumio da mu dam izjavu iz protestne kolone, a na samom početku dnevnika N1. Megjutoa, kolona je krenula malo ranije, dnevnik nikako da počne, a Mićin kamerman mora da snima demonstrante, i tako smo se Sovilj, kamerman i ja, sve čekajući uključanje, našli nekoliko metara ispred čela kolone, što je za njih dvojicu kao izveštače imalo smisla, ali sam ja tamo štrčao sasvim besmislen, a sa strane je moralo izgledati kao da sam umislio da sam nekakav predvodnik demonstracija... Izjavu sam dao tek kad smo stigli na cilj, što takođe nije prošlo bez kermesa.

Šta nam ova priča govori? Sovilj je neka vrsta reporterskog pitbula, taj kad nanjuši meso, pa još i zagriže, taj ne pušta dok ne istera svoje. Tog dana sam ja naučio svoju lekciju o tome, a Vučić, evo, tek sada... Što je, ako se sada okanemo šale, sasvim na mestu i po svim uzusima novinarskog zanata, koji Sovilj obavlja profesionalno, kvalitetno, etički i, da, zašto ne reći: savršeno pristojno.

Utoliko ni ovo, dakako, ne može biti priča o Miodragu Sovilju, jer je s njim sve u najboljem redu. Nego je nužno priča o onome s kim je malo toga u redu, i koji je svim svojim košmarima uspešno zarazio ovo društvo, u jednom masivnom patološkom transferu kakvom se ne može odreći izvesna otužna impresivnost.

Do banalosti je, dakako, jasno da je ono što gledamo ovih dana podli, a opet negde i naivni igrokaz koji se obraća samo mentalno najnezaštićenijima među nama, i gde je Vučić iznova u roli dobrohotnog pravednika kojeg danonoćno životno ugrožavaju neizbrojne ale i vrane belosvetske i domaće. Pa je, eto, na red došao i Sovilj, koji em postavlja nezgodna pitanja (čiji sadržaj treba zabašuriti) o aferi prodaje oružja, em podnosi predsedniku svoj mobilni telefon pred lice, em je spreman i da promptno uzvрати na Vučićevo vrdanje i proser... pardon, ono što mi obični smrtnici, koji nismo državnici, radimo kad neće-

mo da kažemo ono što znamo i što smo pitani, nego hoćemo da kažemo ama baš sve drugo na svetu osim toga. Pa je Sovilj u direktnoj razmeni replika s Vučićem, pomalo iznerviran njegovim prozirnim migoljenjem i bednim optuživanjem sagovornika, odgovorio "nemojmo da se zaviljavamo". Nakon čega je, uz zlokobnu Vagnerovu muziku, nebo palo na Srbiju, nekoliko desetina najvernijih Vučićevih pobočnika doživelo histerični napad na javnom mestu, pred kamerama i mikrofonom, a sam Vučić navodno završio na VMA, gde su ga tokom vikenda oporavljali i oprezno ga suočavali s povratkom u surovi stvarni svet, kojim patroliraju zli i neumoljivi Sovilji.

Koliko god da je jasno da je cela ova melodrama izrežirana (što ne znači nužno da Aleksandar Vučić objektivno nema nekih zdravstvenih problema; to je, na žalost, normalno u našim godinama) zato da bi se skrenula pažnja s važnog, a za vlast neugodnog pitanja na izmišljene probleme i teatralno-patetične koještarije, opet u ovom posramljujućem vikend-performansu ima izvesnog viška koji mora da nas alarmira na svaki način. Prosto kazano: ljudi, *nije normalno* ovo što nam rade. Dakle, ne samo da "nije OK" i "nije po demokratskim standardima" etc, nego *nije normalno*! Nešto se ozbiljno zaljuljalo u glavama ovih koji smišljaju ovakve zvizdarije, a kontakt s matičnom planetom gotovo da im je u potpunom prekidu, kao majoru Tomu pred gubitak veze sa zemaljskom kontrolom.

Kako bi se drugačije mogla makar i implicitno, kamoli otvoreno, povući uzročno-posledična veza između legitimnog novinarskog pitanja i potonje navodne životne ugroženosti predsednika države? Kako bi bilo moguće insinuirati da su Sovilj, N1 i ostali "plaćenički ološ" izumeli novu tehniku atentata: pokušaj ubistva najviše rangiranog državnog službenika pitanjem o vrućoj, javno relevantnoj temi?! Kako bi bio moguć sav onaj nedostojni cirkus koji je usledio? Da li bi, naposljetku, bilo moguće da osoba koja je prisebna postala predsednik države i prisebno i dalje obavlja tu dužnost, u najmanju ruku pristane na sudelovanje u takvoj splačini?

Sve to je moguće samo i jedino zato što je temeljito i sistematsko odstupanje vučićizovanog srpskog društva od osnovnih demokratskih standarda javne komunikacije ušlo već u patološku fazu. E, u toj fazi sve postaje moguće, ni donjih etičkih ni gornjih lažovskih granica nema, a svaka stvarnost kroz interpretacijski filter Klike postaje vlastita suprotnost. Sve dok ne dođemo do toga da savršeno pristojnog novosadskog dečka Miću Sovilja optužuju za "uličarski rečnik" i "uličarsko ponašanje", i to prema kome? Prema čoveku koji se i danas javno ponosi svojim uličarskim i huliganskim, d'izvinete, bekgraundom. ¶

Dvadeset maraka za gospodina Palmu

U Srbiji su žrtve torture skoro potpuno nevidljive. Državi je nelagodno da se bavi njima jer po definiciji torture nju sprovode službenici državnih organa i institucija. S druge strane, učesnike ratova ni država ni javnost ne pitaju ni gde su, ni šta rade, ni kako se osećaju. Pored dva ratna veterana, svoja traumatična iskustva iznose jedan korisnik psihijatrijskih usluga i jedan migrant iz Avganistana u dokumentarnom filmu *Podsećanje*

“Kad se uđe na vrata, s moje lijeve strane bio je Palma, gospodin Palma”, započinje svedočenje o torturi koju je u Erdutu preživio Rajko Bjedov, prisilno mobilisan u leto 1995. i nastavlja: “A sa druge, desne strane bio je pokojni Branislav Pelević. Ja sam otišao kod Palme, imao sam lančić, narukvicu i imao sam 20 maraka, onda su bile marke. To mi je uzeo i rekao kao da će da vrati, ali nebitno... Nikad to nije vraćeno.”

Ovo je samo deo poniženja koje je Bjedov doživio u erdutskoj bazi najpoznatijeg srpskog paravojnog komandanta Željka Ražnatovića Arkana. Ni danas nije poznat tačan broj ljudi koji su bukvalno lovljeni po ulicama, stanovima i kafanama Republike Srbije i nasilno odvođeni u Erdut u istočnoj Slavoniji na “obuku”. Obuku koja je podrazumevala pljačku, batine, maltretiranja i uništavanje svakog dostojanstva u živom biću. Film *Podsećanje* nastao je u produkciji Međunarodne mreže pomoći (eng. International Aid Network) – IAN i u njemu, uz Bjedova, govore i korisnik psihijatrijskih usluga Dragan Jugović, osnivač i predsednik udruženja “Duša”, zatim Vinko Lale, predsednik Udruženja logoraša Bratunac i Mohamad Hazeni, izbeglica iz Avganistana. Jugović kazuje da je u Klinici za psihijatrijske bolesti “Laza Lazarević” bio nepotrebno vezivan, zatim i sediran, da toaleti nemaju vrata, zbog čega se osećao poniženim. Vinko Lale je prošao skoro jednoipogodišnju golgotu u logoru Silos u Hadžićima kod Sarajeva gde je zajedno sa nekoliko stotina uhapšenih bio izgladnjavan, prebijan, živio u nehumanim uslovima tokom rata u Bosni i Hercegovini 1992–1995. Hazeni je mladić od 18

godina, u Srbiji je već tri godine, više od 30 puta je pokušao da pređe hrvatsku ili mađarsku granicu na putu ka zapadnoj Evropi. Svaki put je bio uhapšen, zastrašivan, tučen i vraćen u Srbiju.

SLUŽBENO LICE TORTURE

Dokumentarni film *Podsećanje* snimljen je u produkciji srpskog ogranka IAN u okviru kojeg od 2000. deluje Centar za rehabilitaciju žrtava torture (CRTV) i on čini jedini takav centar u Srbiji. Do danas je više od 10.000 žrtava torture koristilo neku od usluga CRTV. U poslednjih petnaestak godina sve više se podiže svest o fenomenu porodičnog nasilja, posebno nad ženama i decom. Sve veći broj institucija i nevladinih organizacija pruža pomoć ženama žrtvama nasilja, a na pitanje zašto se samo jedna organizacija bavi žrtvama torture izvršna direktorka IAN-a Biljana Petrović kaže: “Porodično nasilje i tortura u svojoj fenomenologiji imaju sličnosti, ali i jednu bitnu razliku. Torturu sprovodi ili vrši službeno lice (ili neko u njegovo ime ili uz njegovo pristajanje), sa određenom namerom (na primer tortura se dešava u zatvoru ili pritvoru, zatim u policijskom pritvoru, ili u vojci, u ratu u ratnim logorima, ali i u institucijama zatvorenog tipa kao što su psihijatrijske bolnice ili ustanove za smeštaj osoba sa mentalnim smetnjama), kada govorimo o nečovečnom i ponižavajućem postupanju. A porodično nasilje vrši bliska osoba iz porodice; prema statistici to su najčešće muškarci koji nasilje sprovode nad ženama i decom u svojoj porodici. Nasilnici zlostupotrebljavaju ljubav i poverenje koje u njih imaju njihove partnerke. Torturu vrše službena

lica koja zlostupotrebljavaju moć koju im uloga službenog lica dodeljuje, i zlostupotrebljavaju poverenje države da će odgovorno vršiti svoju dužnost. Čini se da ima više organizacija koje se bave zaštitom žena i dece žrtava porodičnog nasilja, što je možda i opravdano zbog zastrašujuće statistike zastupljenosti rodno zasnovanog nasilja i femicida u Srbiji. S druge strane postoje i brojne nevladine organizacije u Srbiji koje pružaju pomoć žrtvama torture, ali najčešće pružaju pravnu pomoć i zastupanje žrtava pred sudom. IAN se trudi da kroz svoje projekte razvije i održi sveobuhvatnu podršku kroz psihološku, medicinsku, psihijatrijsku i pravnu pomoć za žrtve torture.”

U jednom razgovoru pokojni profesor Laslo Švirtlih, fizijatar i naučnik, objašnjavao je kako se u posleratnoj Jugoslaviji veoma brzo javila potreba da se formiraju medicinske ustanove za lečenje preživelih ranjenika iz Drugog svetskog rata. Tako je već do 1950. osnovan Zavod za rehabilitaciju u Sokobanjskoj ulici u Beogradu, koji danas nosi ime svog osnivača dr Miroslava Zotovića. U Mađarskoj slična klinika osnovana je tek 20 godina kasnije. “Kao i u svakoj zemlji koja je izgubila rat”, zaključio je profesor Švirtlih.

Kako je Srbija izgubila sve ratove u kojima je učestvovala devedesetih, odsustvo pomoći veteranima koji pate od posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP) nimalo ne čudi.

“Devedesetih godina, u okviru Instituta za mentalno zdravlje u Beogradu, osnovana je ‘Klinika za stres’ koja je opstala nekoliko godina i bavila se ratnom traumom”, kaže Biljana Petrović i pojašnjava: “A od tada, iako naša organi-

NA POČETKU 21. VEKA: Dragan Marković Palma (gore i dole)

Foto: Draško Gagović

zacija svedoči o potrebama, nije uspostavljen niti jedan sličan državni centar za rehabilitaciju žrtava torture ili centar za tretman osoba sa post-ratnim tegobama. Osobe sa posttraumatskim stresnim poremećajem pomoć mogu dobiti u svim ustanovama za psihijatrijske poremećaje ili institucijama za mentalno zdravlje. Međutim, mi smatramo da, ako centar nije specijalizovan i prilagođen tegobama naših klijenata, može se desiti da suština poremećaja PTSP-a bude zanearena. Takav centar, sa specijalizovanim servisom i rehabilitacijom žrtava torture, postoji u okviru naše organizacije IAN od 2000. godine, a nastao je isključivo od podrške donatora. Zahvalni smo donatorima kakva je EU, na razumevanju da podrže opstanak ovakvog centra ovoliko dugo, međutim, to ne isključuje potrebe i obavezu države da i sama osnuje specijalizovani centar za podršku osoba koje su preživele torturu u ratu ili u miru i pate od posttraumatskog stresnog poremećaja.”

BEZNADEŽNO BEZNADE

U filmu *Podsećanje* četvorica različitih muškaraca, po godinama, obrazovanju, kulturi i veri, jasno i glasno, bez ikakve sramote govore o torturi koju su prošli u toliko različitim uslovima. Na svačijem se licu, koliko god njihova mimika bila svedena, vidi i oseća patnja kroz koju su prošli. Rajko, prisilno mobilisani, priča polako, pomalo zamuckuje i zastaje, bori se sa osećanjima kada kaže: “To je sve Crveni krst znao. Oni su cinkarili ljude, to znam, sigurno. Ko se god upisao u Crveni krst, on je prijavljen policiji koja je hapsila. Tako da sam siguran da to nije Arkan sam radio i njegovi vojnici. To je bila državna politika.” Draganu potpuno verujete kad priča kako je jedan njegov poznanik tokom tri meseca boravka u Klinici “Laza Lazarević” svakodnevno po tri puta dobijao injekcije bensedina u debelo meso “dok mu guza nije bila kao lubenica.” Vinko priča tečno, seća se mnogih detalja, povremeno stane, pritisne čelo prstima,

oči mu zasuze kad priča kako je u krvavoj ćeliji čekao da dobije teške batine: "A onda se nešto prelomilo u tom čovjeku koji je tukao. To je bio stražar Emir Oputa, da ne bude izmišljena faca. Komšija tu, blizu kuće, 500 metara. Nudi me cigaretom, zapali mi i kaže: 'Danas imaš sreće, umorio sam se.'" Iako ima samo 18 godina, trogodišnje bekstvo (koje još uvek traje) od ratnih sukoba u Avganistanu učinilo je da Mohamad deluje ozbiljnije i zrelije od mnogih evropskih tridesetogodišnjaka: "Kada smo stigli u Srbiju, bio je jedan jako težak period. Period kada smo duševno, mentalno, kao muškarci, bili potpuno loše. Nismo imali nikakve nade, beznačajno bežnjače."

"Na primeru osoba koje govore u filmu *Podsećanje* vidimo da se tortura može desiti u različitim okolnostima i da može imati različite nivoe posledica na fizičko i psihičko zdravlje i socijalno funkcionisanje", objašnjava Biljana Petrović i dodaje: "Naravno da na intezitet i trajanje tegoba PTSP-a utiče intezitet i trajanje traume, ali i ličnost žrtve, njene godine u trenutku doživljene traume, zdravstveno stanje, ali

i briga koju dobije nakon preživljene torture. Postoje žrtve koje godinama nakon preživljene traume nisu dobile nikakvu profesionalnu pomoć, a bila im je neophodna. Kao posledica, njihovo mentalno i fizičko zdravlje narušeno je više od zdravlja onoga ko je tu pomoć dobio odmah, na vreme i koja je bila kontinuirana. U filmu možemo da vidimo kako tegobe mogu da se pojačavaju s vremenom, da traju dugo i da opstaju i deset ili petnaest godina nakon samog događaja, zato podsećamo da se o ovim ljudima mora brinuti kontinuirano i dugoročno. Zajedničko za sve učesnike filma koji imaju različita iskustva torture je poniženje, bespomoćnost i dehumanizacija, jer svi imaju doživljaj da su tretirani kao da nisu ljudi, kao da su životinje."

MANGUPI

"Isti ljudi koji su sada na vlasti su to radili, tako da bi bio red da budu malo mangupi pa da se izvine onima kojima su to radili", zaključuje Rajko Bjedov u filmu ujedno objašnjavajući ko je sproveo torturu kad je bio odveden u Erdut u

leto 1995. Biljana Petrović Rajkovu ozlojeđenost objašnjava rečima da su "preživeli učesnici ratova devedesetih zaboravljeni, zanemareni, čak često i nepriznati kao ratnici. Dobar primer nepriznavanja su prisilno mobilisane izbeglice, ali i građani Srbije, kojima se naša država nikada nije bavila. Mnogi od njih nisu dobili nikakvu reparaciju niti kompenzaciju za pretrpljene patnje, a bili su hapšeni i odvođeni od strane policije Republike Srbije i veliki broj njih je odvođen u paravojne srpske kampove, kao što je bio Erdut, kojim je komandovao Željko Ražnatović Arkan."

Možda bi i Dragan Marković Palma, lider Jedinstvene Srbije, mogao da ispadne mangup, pa da pogleda po Jagodini i rodnom Končarevu po ormanima, škrišnjama, tavanima, trapovima, plastovima sena, skrivenim odajama, kod raznih prijatelja, rodbine ili kumova, pod jastuk ili u slamaricu gde su taj lančić, ta narukvica i tih 20 maraka što ih je tog leta pre 25 godina uzeo od Rajka Bjedova. I da mu ih vrati. Ne treba izvinjenje.

RADOSLAV ČEBIĆ

Delta počinje da gradi novu poslovnu zgradu

Delta Holding 2. decembra počinje izgradnju nove poslovne zgrade, Delta House, budućeg sedišta kompanije. Ova investicija u vrednosti od 40 miliona evra na površini od skoro 23.000 m² nalaziće se u bloku 19 na Novom Beogradu, između hotela Crowne Plaza i Geneks apartmana.

Ovaj projekat zaposliće 700 ljudi, a po osnovu različitih taksi i dozvola u budžet grada biće uplaćeno oko 2 miliona evra. Prvih 5 spratova namenjeno je izdavanju, a poslednja 3 rezervisana su za kompanije u okviru Delta Holding grupe. Ova zgrada imaće u prizemlju restoran, tereتانu, prostor za odmor i opuštanje zaposlenih, kao i 188 parking mesta. Završe-

tak gradnje i otvaranje zgrade planirani su za proleće 2021. godine. Savremena poslovna zgrada projektovana je u skladu sa LEED standardima, koji garantuju primenu najviših ekoloških standarda u domenu gradnje i održavanja.

"Nakon što smo ove godine uspešno otvorili dva tržna centra, u Banjaluci i u Varni, nastavljamo ulaganje u oblasti nekretnina. Posebno nam je drago

što je ovo gradilište u našoj zemlji i glavnom gradu. Novo sedišta naše kompanije biće projekat A klase i poslovni prostor visoke kategorije koji se maksimalno prilagođava zakupcima. Pored nove poslovne zgrade, u planu nam je i izgradnja još tri projekta u Srbiji – Delta Planet Autokomanda, Delta Planet Niš i Delta Centar", izjavila je Zorana Burlić, generalni direktor Delta Real Estatea.

Bolest i propaganda

Хвала некарићна и заједница на
ВМА. Хвала свима који су допринели.
Бог од новогоса Јули у њеном јануару
годину.

A. Byant

Jedno ljudsko pitanje: zašto se čovek tako brzo vratio na posao, ako mu je par dana pre toga život bio u opasnosti

Protekli vikend je predsednik Aleksandar Vučić proveo na VMA zbog kardiovaskularnih problema. Iz njegovog kabineta je medijima prosleđeno šturo saopštenje u kome se u nekoliko rečenica govori o zdravstvenim tegobama, kao i rešenosti predsednika da od ponedeljka bude ponovo na svom random mestu.

Zdravlje najviših državnih zvaničnika je u svakoj zemlji važna stvar, kojom se mediji uvek bave. Baš ovih dana su mediji u SAD detaljno izveštavali o redovnom godišnjem sistematskom pregledu Donalda Trampa. Navodno su rezultati dobri, uprkos činjenici da američki predsednik ima izuzetno loše navike po pitanju ishrane, jer umesto voća i povrća preferira hamburge i odreske.

Ono što je u priči o zdravlju predsednika bilo mnogo poraznije jeste način na koji su mediji izveštavali o ovom događaju. Tako se, metaforično, u ovom slučaju možda detaljnije mogla postaviti dijagnoza domaćim medijima. Pa krenimo od uzroka.

Neposredno pred odlazak na VMA, predsednik je održao konferenciju za novinare, gde je morao da odgovara na prilično neprijatna pitanja novinara o aferi trgovine oružjem. Naročito je burno reagovao na pitanja kolege iz N1, koji je takođe izgubio živce u večitom nadmudrivanju sa Vučićem, pa je predsedniku ponudio telefon da sa njega čita poruke i molio ga da se ne zavatlava. Ukratko, razgovor je sigurno izašao iz okvira konferencije za štampu, a epilog je da smo ponovo ostali bez odgovora na pitanja o aferi sa oružjem. Bila bi ovo još jedna epizoda telenovele o Vučiću i N1 na konferencijama za štampu da, nažalost, predsedniku nije pozlilo. Državni tabloidi su, poput stručnih kardiologa, odmah otkrili uzrok problema – a to je novinar N1 koji je iznervirao predsednika!

Ovakav bizaran nastavak bio bi samo bizaran da kolegi Miodragu Sovilju sa N1 tako nije nacrtana meta za sve branioce lika, dela i zdravlja Aleksandra Vučića. Nespretno novinarsko pitanje podignuto je na nivo atentata.

Zatim su u gotovo svim medijima usledile poruke sa željama za brzo ozdravljenje, prvo od najbližih saradnika, a zatim redom od odbora SNS-a. Najduži blok sa telegramima podrške imao je Studio B, dok su ostale televizije pravile selekciju, pa citirale one od važnijih državnih funkcionera. Prvu je, koliko se sećam, poslao Siniša Mali, ali je najdalje u teoriji zavere otišao a ko drugi nego Aleksandar Vulin.

Za sve vreme trajanja te bure saopštenja, poruka podrške sa jedne i pretnji opoziciji i novinaru N1 sa druge strane, mi nismo saznali ništa novo o zdravlju Aleksandra Vučića. Tek u ponedeljak je ministar Lončar obavestio javnost da je stanje bilo ozbiljno, ali da su medicinski timovi sa VMA profesionalno uradili svoj posao, a predsednik dobro odreagovao na terapiju.

Za mene, ostaje ljudsko pitanje: zašto se čovek tako brzo vratio na posao, ako mu je par dana pre toga život bio u opasnosti?

Sa druge strane, na društvenim mrežama ste mogli videti za mene neshvatljive poruke u kojima se seiri zbog Vučićevih zdravstvenih problema. Nikada nisam mogao da shvatim meru netolerancije koju je svojevremeno pokazao Tomislav Nikolić kada je govoreći o Đinđiću pravio paralelu sa Titom, koji je pred smrt imao problem sa nogom. Nisam razumeo i neću razumeti one koji su slavili kada je ubijen Zoran Đinđić ili kada je umro Slobodan Milošević. Mera nivoa političke zrelosti jeste spoznaja da je nečija politička persona različita od činjenice da je to ljudsko biće.

Različiti politički stavovi ili politička borba moraju biti razdvojeni od prava na život, jer u protivnom nemamo elementarne uslove za civilizovano i demokratsko društvo. Vučićev problem sa zdravljem je lakmus papir, ispit zrelosti za njegove političke protivnike – da li ćete se na društvenim mrežama zezati na ovu temu, slaviti ili pokazati elementarnu ljudskost?

Vratimo se još jednom na medije, naročito one koji podržavaju Vučića. Nedostatak zvaničnih informacija pokazao je šta se dešava kada u određenom društvu gajite kult ličnosti. Ako u medijima godinama svesno stvarate lik superheroja koji radi, ne spava, ne odlazi na odmor, stiže svuda, sve zna i rešava svaki problem, dolazite u nezgodnu situaciju kada se pokaže da je on takođe čovek. Kao što političari donose dobre i loše odluke, tako i kao ljudi greše u proceni sopstvenih mogućnosti i sposobnosti.

Medijima će, nažalost, biti potrebno mnogo duže da se oporave, jer je u Srbiji o zdravlju javnih ličnosti moguće izveštavati samo na dva načina. Prvi je kopanje po privatnosti uz iznošenje podataka iz zdravstvenog kartona i paparaco snimaka iz bolničke sobe ili samo prenošenje saopštenja kao u slučaju proteklog vikenda na VMA. Onda kreću tabloidno nadrilekarstvo i politička propaganda. A nigde doktora u ovoj predstavi, kao onomad u Užicu. ¶

Intervju: Marinika Tepić,
potpredsednica Stranke slobode i pravde

Štetočine iz Vučićeve kutije

“Imamo ironiju da naše naoružanje pada na glave ljudima u Jemenu i Siriji, pa oni dolaze ovde kao izbeglice za šta ova vlast dobija ozbiljan novac. To je jedan krug koji je potpuno neverovatan. Meni je to dodatno naličje ove Vučićeve takozvane politike... Čovek je do pre nekog vremena tražio sto muslimanskih glava za jednu srpsku, a sada ima najlukrativnije moguće odnose sa muslimanskim glavama”

Utorak 19. novembra, na dan kad ovaj broj “Vremena” odlazi u štampu, potpredsednica Stranke slobode i pravde iznela je nova saznanja i postavila nova pitanja u vezi sa trgovinom oružjem u Srbiji. Na konferenciji za novinare upitala je predsednika Srbije Aleksandra Vučića da li je Vlada Srbije u slučajevima ugovaranja posla sa firmama Slobodana Tešića nalagala Vojsci Srbije da sa svojih stokova skida potrebnu količinu oružja za te firme kada fabrike namenske industrije nisu imale dovoljne količine oružja.

Ona je upitala i ministra spoljnih poslova Ivicu Dačića da li Slobodan Tešić još

ima diplomatski pasoš jer mu je prethodni, kako je rekla, istekao nedavno, kao i da li Tešićeva ćerka Danijela još radi u Ministarstvu spoljnih poslova. Marinika Tepić je rekla i da Vučić izbegava da odgovori na pitanje zašto se na svečanoj večeri sastao sa Tešićem i “vođom libijske Al Kaide” Kalidom al Šarifom, kojeg UN optužuju za, kako je navela, brojne terorističke napade u svetu. Dodala je i da Al Šarif ima ugovor sa Tešićevom firmom o “velikoj količini detonatora” i da se na dva ugovora pojavljuju firme Slobodana Tešića, Partizan arms i Karso i da su njegove firme, koje su se pojavljivale na pojedinačnim ugovorima, prei-

menovane u Tehnoglobal i Partizan teh. U intervjuu za “Vreme” Marinika Tepić pojašnjava ono što je na konferenciji za novinare iznela. Naime, 31. marta 2013. godine Kalid al Šarif bio je pomoćnik ministra odbrane Libije i član delegacije koja je boravila u Srbiji. Postoje fotografije na kojima se nalaze on i Slobodan Tešić u Vojnoj akademiji i na VMA, a Tepićeva nam ih daje na uvid: “Kalid al Šarif jeste u to vreme bio pomoćnik ministra odbrane, ali dužnost je svake države da proveri koga joj neka zemlja šalje kao člana delegacije. Već tada se znalo da je Al Šarif povezan sa libijskim ogrankom Al Kaide, da je dovođen u vezu sa terori-

kog Ministarstva finansija zaduženog za sprovođenje trgovinskih i ekonomskih sankcija protiv država, režima i pojedinaca koji su umešani u terorizam, trgovinu narkoticima i oružjem za masovno uništenje. Podaci sa tog sajta potkrepljuju tvrdnje Marinike Tepić da je Tešić u jednom momentu imao dva pasoša Republike Srbije, od kojih je jedan, izvesno, diplomatski, pošto nema drugog načina da neko ima dva pasoša iste zemlje. Prema podacima OFAC-a, jedan od Tešićevih pasoša istekao je u avgustu ove godine, dok drugi važi do određenog datuma 2021. Ostaje samo da sačekamo da Ivica Dačić odgovori Mariniki Tepić koji je od ova dva diplomatski i da li je Tešiću izdat nov ako je važnost ovome istekla.

No ni tu nije kraj misterije zvane Slobodan Tešić. Ovog meseca sajt Cenzo-lovka dobio je od Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija broj izvoznih dozvola za promet oružja za firme koje se dovode u vezu sa poslovanjem Krušika za 2017. i 2018. godinu.

“VREME”: Sad kad imamo i ove informacije, kao i ono što znamo o GIM-u i Krušiku, da li se čitava afera sa trgovinom oružja još više zapetljava ili je počela da se otpetljava?

MARINIKA TEPIĆ: Svedočimo tome da se režim i vrhuška oko Aleksandra Vučića zapetljava nad nečim što je vrlo jasno. Potpuno je nebitno da li Branko Stefanović ima bilo kakav ugovor sa firmom GIM, nevažno je i da li je uopšte tamo zaposlen. Vučić i Stefanović daju toliko oprečne izjave da ispada kako jedan drugog demantuju i gotovo da optužuju jedan drugog da lažu. Činjenica je da firma koju predstavlja tata Stefanović ne može da posluje bez odobrenja “firme” odnosno organa, u ovom slučaju MUP-a, gde je prvi čovek sin Stefanović. To je školski primer korupcije. Kakav god ugovor da je Branko Stefanović imao sa GIM-om ili ne, mi imamo povezana lica, a to su sin i tata. Tatino pravno lice zavisí od dozvola koje izdaje sinovljevo ministarstvo i njih dvojica su povezana lica u

■ **“Vučiću najveća kost u grlu nije GIM i porodica Stefanović, nego lično on 2013. godine na mestu ministra odbrane i to što je vratio Slobodana Tešića u igru, ponavljam: najvećeg trgovca oružjem sa crne liste UN”**

Posebno je zanimljiva 2018: Jugoimport SDPR dobio je 55 dozvola, pa slede Vektura trans – 21, GIM – 17, Partizan tek – 13, Tehnoremont – 7, Falkon – 4, Tehnoglobal – 3 i Krupnik sa jednom. Ništa ne bi bilo neobično da se tu ne pojavljuju, pored već kontroverznog GIM-a povezanog sa ocem ministra policije Nebojše Stefanovića, Brankom, firme koje su još uvek ili su bile u vlasništvu Slobodana Tešića – Partizan tek, Tehnoglobal i Vektura trans. Vektura je najinteresantnija jer je u APR-u u februaru 2017. kao njen zastupnik upisan Milan Subotić, pa je u martu brisan, a umesto njega upisan Slobodan Tešić, pa je devet meseci kasnije Tešić obrisao, a umesto njega ponovo upisan Milan Subotić. Dakle, osim firmi Partizan tek i Tehnoglobal, za koje znamo da su u Tešićevom vlasništvu, tu je i Vektura, koja u 2017. ima tri dozvole, a u 2018. čak 21 izvoznu dozvolu.

najkoruptivnijoj mogućoj vezi. Tužilaštvo je zatvorenih očiju moglo da podigne optužnicu. Umesto toga, mi svakodnevno svedočimo uplitanjima oko toga ko je šta rekao, prećutao, da li je precizirao, da li je spinovao, i tako dalje... Za to vreme, čovek koji je prvi pustio duha iz boce, Aleksandar Obradović, sedi u kućnom pritvoru. Ne samo da se oni još više upliću u svoja opravdanja, nego imamo i dodatan pritisak na tužilaštvo. Jer, kad sin Nebojša Stefanović izađe i kaže da je uzbunjivač Obradović špijun, direktno vrši pritisak na tužilaštvo. S druge strane, svako je prevideo reči tog istog Aleksandra Obradovića da se on pre nekoliko godina obraćao nadležnim organima, da je naišao na muk i da je onda odlučio da se obrati medijima. Kao epilog, nekoliko dana nakon otkrića da se Obradović već dvadeset dana nalazi u pritvoru, imamo primer kako je prošao oficir koji

Fotografije: Bojan Stekić

stičkim napadima u Španiji, kao i da je 2003. bio u CIA pritvoru u Avganistanu”, kaže Marinka Tepić na početku razgovora za “Vreme”. Osamnaest dana nakon Al Šarifovog dolaska u Srbiju, Kalidus trejd, firma Slobodana Tešića sa njim sklapa ugovor o prodaji 1000 detonatora. “Dalje, što se tiče Slobodana Tešića, sve se dalje može ispratiti na sajtu Agencije za privredne registre”, priča Marinka Tepić i objašnjava da je Tešić firmu Kalidus trejd 2016. preimenovala u Tehnoglobal.

Ostatak priče poznat je svakom ko je pazio na času i pratio rad istraživačkih mreža. U decembru 2017. godine portal Balkan Insajt objavio je tekst o trgovcima oružjem iz Srbije među kojima je i Slobodan Tešić. “Tešić je jedan od najvećih dilera oružja i municije na Balkanu, koji je proveo gotovo deset godina na listi onih kojima su UN zabranile putovanja zbog kršenja sankcija UN na izvoz oružja u Liberiju”, navelo je tada američko Ministarstvo finansija. Tešić je i na crnoj listi OFAC-a, odeljenja američ-

■ **“Mi nemamo posla sa vlašću čiji se pojedini delovi bave kriminalom. To je kriminalna organizacija koja se samo registrovala kao politička partija”**

je postupio po zakonu o uzbunjivačima kad je prijavio korupciju u Ministarstvu odbrane – čovek je smenjen. (Videti “Vreme” br. 1503, tekst “Potpukovnik nema kome da se žali”, prim. nov.)

Kako mislite da vrh vlasti može da izađe iz ove situacije?

Ova situacija je za sve njih neodbranjiva. Neodbranjiva je za Vučića, za Stefanovića, za Aleksandra Vulina, za Ivicu Dačića, za Bratislava Gašića i za sve koji su učestvovali u davanju saglasnosti, pa sve do ministra Rasima Ljajića čije ministarstvo daje izvozne dozvole, a koji nekako opet prolazi ispod radara, a on je taj koji svim ovim firmama o kojima pričamo daje saglasnost za izvoz oružja, odnosno daje dozvole na osnovu saglasnosti prethodno nabrojanih, tako da to jeste cela vrhuška oko Aleksandra Vučića. Ali nisu GIM i Krušik jedina afera koja nam izvlači na površinu koruptivne radnje u poslovima sa trgovinom oružjem i zato sam ja i počela da istražujem ozbiljne indicije da je čitav posao sa Ujedinjenim Arapskim Emiratima, posredstvom dvojice Palestinaca Dahlana i Madalale štetan. I evo sada, godinama kasnije, ispostavlja se da je svaki od ugovora sa njima bio štetan za sve građane osim za nekoliko srpskih i arapskih porodica. S druge strane, imate otvoreno pitanje stradanja naših službenika u ambasadi u Libiji, prvo otmica dvoje službenika ambasade 2015, potom njihova pogibija dok su bili zarobljeni, a potom i pogibija ambasadora Olivera Potežice 2017. I sam Vučić je govorio o tome da ima saznanja kako otmice imaju veze sa trgovinom oružjem, a neposredno pre toga, taj isti Aleksandar Vučić je na lični zahtev u srpsku delegaciju za dogovore sa Libijom ubacio sponzora Srpske napredne stranke i trgovca oružjem Slobodana Tešića, koji je u tom trenutku još uvek na “crnoj listi” UN.

Dokle ste stigli u istraživanju poslova sa UAE i Libijom?

Ja sam se vratila u 2013. godinu kada je Vučić zaseo u fotelju ministra odbrane i takođe – koordinatora svih službi bez-

bednosti, što nije nevažno. Dačić seda u premijersku fotelju i zapravo tada njihovi privatni brokeri, odnosno privatne firme vezane isključivo za Srpsku naprednu stranku preuzimaju posao od državnog SDPR-a, odnosno posreduju u trgovini oružjem. Problematično je što tada imamo posla sa Libijom, koju u tom trenutku predstavlja Kalid al Šarif kao pomoćnik ministra odbrane, ali već tada identifikovan kao jedan od vođa libijskog ogranka Al Kaide. Sa njim Tešićeva firma Kalidus pravi prvi posao sa trgovinom detonatorima.

Čemu služe ti detonatori?

Čemu mogu da služe? Da se nešto aktivira i eksplodira. Pošto je ovo libijsko, Kalidovo krilo Al Kaide, prema Ujedinjenim nacijama, osumnjičeno za teroristički napad na metro u Madridu, neću da spekuliram, ali bilo je još napada za koje su oni osumnjičeni. Ali sa tim stvarima ne smete da se igrate. Mi imamo dokaze da je oružje koje je pretežno GIM prodavao Saudijskoj Arabiji završilo u ratnim područjima Jemena i Sirije, i sad nama državni organi kažu kako oni ne znaju gde sve može dalje da završi oružje koje Srbija izvozi. Međutim, svako ko se iole razume u problematiku, zna da Saudijska Arabija koristi tzv. zapadno naoružanje, a kad uvozi od nas istočnu municiju, ne može da je koristi jer nema načina da je koristi, tako da korisnik mora da bude neko treći. I sad imamo ironiju da naše naoružanje pada na glave ljudima u Jemenu i Siriji, pa oni dolaze ovde kao izbeglice, za šta ova vlast dobija ozbiljan novac. To je jedan krug koji je potpuno neverovatan. Meni je to dodatno naličje ove Vučićeve takozvane politike... Čovek je do pre nekog vremena tražio sto muslimanskih glava za jednu srpsku, a

sada ima najlukrativnije moguće odnose sa muslimanskim glavama, na štetu srpskih glava. Mi nemamo posla sa vlašću čiji se pojedini delovi bave kriminalom. To je kriminalna organizacija koja se samo registrovala kao politička partija.

Šta u tom kontekstu znači ono što smo saznali od uzbunjivača Aleksandra Obradovića?

To je ključni iskorak i najvažnija stvar. Zaista je pustio duha iz boce i ne postoji način da se oni odbrane od ovoga. Vi imate GIM i neverovatan rast prihoda te firme od momenta kad se tata Branko Stefanović u nju uključuje. Dakle, 100.000 evra 2014. a onda 2018. imaju prihod od 20 miliona evra.

Javnost se podelila na dve struje. Jedni kažu kako je izlazak Aleksandra Obradovića u javnost nešto zbog čega može da padne ova vlast, a drugi kako smo sve to već znali i, kao, ništa novo od njega nismo čuli. Kako javnosti na pravi način pojasniti važnost dokaza koje je on pružio?

Naš najveći problem i “usko grlo” jesu tužilaštvo i Zagorka Dolovac, za koju se ja već dugo pitam da li uopšte postoji. Po našem zakonu, republički javni tužilac

■ **“Vučić i Stefanović daju toliko oprečne izjave da ispada kako jedan drugog demantuju i gotovo da optužuju jedan drugog da lažu. Činjenica je da firma koju predstavlja tata Stefanović ne može da posluje bez odobrenja ‘firme’ odnosno organa, u ovom slučaju MUP-a, gde je prvi čovek sin Stefanović. To je školski primer korupcije”**

ima takve ingerencije da čak i ako neki niži tužilac ne postupa adekvatno ili se pojave neki novi dokazi koje on ne procesuiru, Zagorka Dolovac u svakom trenutku može da uzme predmet i naloži dodatnu istragu ili prikupljanje dokaza. Drugo, problem je što se vi, ja, Aleksandar Obradović i brojni drugi građani bavimo onime što je posao tužioca i policije. Neću ja da sudim i presuđujem. Moje je da pitam, na osnovu gomile informacija i dokaza koji su do sad izašli. I ne, ovi što kažu da su znali – nisu znali. Nisu znali jer nisu imali dokaze, a sad nam je Obradović dao dokaze. Ali opet imamo neverovatan spin – kad objavimo javno neke dokaze, kažu nam: idite pa podnesite krivičnu prijavu. Ne, ne treba mi to da radimo. Posao republičkog javnog tužioca je takav da je ona dužna da reaguje čim dođe do saznanja da postoje elementi krivičnog dela. Da li je to razgovor u novinama, poslaničko obraćanje u holu... To je sve javno opštenje. Čim dođe do saznanja, Zagorka Dolovac je dužna da reaguje bez potrebe da čeka da joj vi ili ja pokucamo na vrata. To je kao kad Suzana Vasiljević kaže: “Pa znate, ne možemo mi da znamo, ni tužilac ne može da zna ko sve preti novinarima, morate da dođete i prijavite.” To nije tačno, pretinje se ne dešavaju dok stojimo u redu u pekari, to je sve javno izrečeno. Čim imaju saznanja, niko od nas ne mora da im ide na vrata jer pričamo o delima koja se gone po službenoj dužnosti.

Najčešće ste vi ta koja otkriva afere javnosti i prezentuje dokaze. Kako baš vi?

Pa, najveći deo ovoga je već javno objavljen. Kad pogledate unazad, pisali su mediji o ovome i 2014. i 2015. i godinama sve do danas, ali su bili fragmentisani i, možda, nezanimljivi za širu javnost. Možda je ljudima nezanimljivo da vide naslov u kom stoji da neko trguje oružjem. Zato je Aleksandar Obradović prekretnica: on je ponudio dokaze o koruptivnim radnjama. Jeste da se oni odnose na porodicu Stefanović, ali tu su i drugi povezani, ja mislim da Nebojša Stefanović ne bi smeo

ni da umre, a da prvo ne pita Vučića za dozvolu. I sad isti taj Vučić, koji komentariše svaki tvit i zna šta radi čistačica u Maradiku (selo kod Indije, prim.nov.), odjednom danima ne zna ništa o ovome. Neće biti... Ponavljam, sve je počelo kad je on postao ministar odbrane.

Dakle, ja sam samo hronološki poslagala ono što je već objavljeno, kao i sa Arapskim Emiratima. Vreme je pokazalo: Er Srbija katastrofalno posluje, poslovi sa navodnjavanjem stoje, upliće se trgovina oružjem i sad se taj mozaik slaže. Možda me podstaklo i 15 godina iskustva u novinarstvu, da proveravam i APR i druge dostupne baze podataka.

Posredno, imate veze i sa tim što je predsednik završio u bolnici. Naime, kad je pitao koliko ste stranačka promenili, Miodrag Sovilj mu je rekao manje nego Maja Gojković. Kako komentarišete tvrdnje da je jedan novinar kriv zbog predsednikovih srčanih tegoba?

Prvo, promenila sam dve stranke a ne tri, a i svoju prvu stranku, Ligu socijaldemokrata Vojvodine, napustila sam kad je počela saradnju sa Vučićevim režimom. Ali... Ako vratite unazad malo taj snimak, videćete da je zapravo Vučić prvi provoci-
rao Sovilja. Sve vreme mu je nešto dobacivao, te oko Beograda na vodi, te oko nekih drugih stvari... A onda se suočio sa upornošću novinara. To nije bio nikakav pritisak nego doslednost i upornost novinara da dobije odgovor na vrlo jednostavno pitanje. Sve to ima veze sa činjenicom da je situacija neodbranljiva. Opet imate taj “neizdrž” kod Vučića, da on mora nešto da kaže. To se videlo i kad je bio u “Upitniku” na RTS-u. Ja sam rekla da se susreo sa direktorom GIM-a Goranom Todorovićem i da je sastanak trajao 15 minuta, a on je izvrnuo moje reči i tvrdio kako sam rekla da su se sreli 15 minuta pre početka emisije. Rekla sam samo da su se sreli pre emisije na sastanku koji je trajao 15 minuta. Vučićev problem je što se sada pojavljuju ljudi koji više neće da ćute. Da li je to neko ko je nešto meni rekao, da li je

reč o nekome ko je izašao u javnost, tek, Vučić se sada suočava sa sve više dokaza. To više nisu tvrdnje kojima on može da manipulise nego konkretne činjenice. On više ne može da brani neodbranljivo, a najveća kost u grlu mu nije GIM i porodica Stefanović, nego lično on 2013. godine na mestu ministra odbrane i to što je vratio Slobodana Tešića u igru, ponavljam: najvećeg trgovca oružjem sa crne liste UN, kog on lično stavlja u državnu delegaciju. Ja zaista verujem da mu je pritisak povišen i verujem da mu je loše. Ali to se nije dogodilo zbog novinarskog pitanja nego zbog nečiste savesti.

A da li mu je možda loše i zato što se redovni parlamentarni izbori približavaju? Oni jesu na proleće, ali poznato je da mnogo unapred kreće u kampanju. Šta ako mu je afera sa trgovinom oružjem pokvarila plan za početak kampanje?

Mislim da bi on u svom starom dobrom maniru čak i uspeo da spinuje nešto oko GIM-a i Krušika. Ali ovo ima međunarodne dimenzije. Ovo nije samo pitanje našeg SDPR-a ili naše vlasti i korupcije. Ovo je nešto što se tiče planetarnog sistema trgovine oružjem. Oni imaju bliskostojno područje koje je u potpunom haosu, a u isto vreme imaju trgovinu oružjem sa SAD, koja se odvija potpuno legalno. Ali imaju i problematične ljude koje ste tu ubacili i koji muljaju na svoj stari švercerski način, kao što su to radili za vreme rata u Bosni i tu ulaze u problem. Sada sve te štetočine ispadaju iz kutije u kojoj ih je Vučić jako dobro čuvao mnogo godina. I sad odjednom, neko se setio da kaže: čekaj, šta je to bilo 2013? Pa, onda pronađe nit sve do 2018. Pa kad bi uopšte javnost pitala ili znala da MUP izdaje saglasnosti za izvoz oružja? A sada vidimo da su ušli i u trgovinu uticajem. I da završim tamo gde sam počela: sin ima ingerencije bez kojih tatina firma ili firma koju tata predstavlja ne može da posluje. Oni su uvezani kao creva i to je školski primer korupcije.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Mediji kao poslednja linija

Kako se i zbog čega dogodilo da se Aleksandar Obradović nađe u pritvoru, zašto se obratio novinarima BIRN-a, kako smo se svi poneli u tom slučaju i šta smo naučili iz ovog događaja koji još uvek traje

Dve su najvažnije činjenice u vezi sa "aferom Krušik", koja ove jeseni sa zakašnjenjem drma vladajućí režim u Srbiji: čovek koji je hteo da se sazna istina o tome šta se dešava u preduzeću namenske industrije Krušik iz Valjeva sedi u kućnom pritvoru osumnjičen da je odavao poslovne tajne, a ministar unutrašnjih poslova dr Nebojša Stefanović i njegov nadređeni u Srpskoj naprednoj stranci i predsednik Srbije Aleksandar Vučić uhvaćeni su u laži.

Činjenica da je čovek uhapšen i "držan" u pritvoru tri nedelje ove jeseni, a da javnost o tome nije znala ništa jer mu je sugerisano da "čuti o tome" i da je pušten iz Centralnog zatvora tek posle pritiska javnosti, izgleda kao deo romana Franca Kafke *Proces* i kao da svako u današnjoj Srbiji može da se nađe u sličnoj situaciji. Činjenica da je vrh režima uhvaćen u laži zasad nije proizvela ništa osim nove kampanje u kojoj je potrebno obesmisлити čitav događaj, dodatno zamaglití stvarnost neprestanim izmišljanjem novih i novih afera i, što je specijalitet ovog režima, pokazivanjem ko je zapravo pravi uzbunjivač jer Aleksandar Obradović, po tumačenju Stefanovića i Vučića, to nije.

Za razliku od drugih priča objavljenih u medijima poslednjih godina u Srbiji koje su pokazivale žestoke zloupotrebe vlasti i veze vlasti i kriminala i koje su imale podlogu u dokumentaciji, nisu imale drugo lice osim lica novinara. Međutim, priča o Krušiku ima svoje autentično lice, svog junaka i mogućnost da se svi ljudi, ako uopšte mogu da ga čuju ili vide, poistovete sa njim.

Nažalost, jedan čovek je morao da završi na robiji da bi se javnost u većoj meri zainteresovala za ono što je manje-više bilo objavljeno pre godinu dana i tiče se učešća oca ministra unutrašnjih poslova u trgovini oružjem i svega ostalog što proizlazi iz te činjenice. Ovaj slučaj je novinare stavio pred ogromno iskušenje i

doveo u pitanje mnoge stvari koje se tiču novinarskog posla, pristupa, načina rada, načina objavljivanja i uticaja koji istraživačke priče imaju na širu javnost.

Za pisca ovih redova ceo događaj ima dodatno značenje jer se on među prvima susreo sa Obradovićem i zbog toga što je, ispostaviće se, BIRN bio jedini medij u Srbiji koji je objavio priče zasnovane na dokumentaciji koju je uzbunjivač dostavio. Zbog toga što i dalje postoje ljudi – neki od njih kažu da su dobronamerni – kojima nije jasno kako se sve ovo odigralo, dajemo priču iz "prve ruke", u želji da razjasnimo ono što se možda do sada nije znalo.

KAKO JE POČELO

Negde s jeseni 2018. godine, u jednom od gostovanja na kablovskoj Naša TV, izjavio je Vuk Jeremić, predsednik Narodne partije, da je otac ministra unutrašnjih poslova umešan u poslove trgovine oružjem. Jeremić za takvu tvrdnju nije ponudio neke posebne dokaze, svoju je izjavu bazirao na svom kredibilitetu i na činjenici da zna puno o raznim stvarima. Njegova priča je, razume se, bila odmah demantovana na način da se tvrdilo da je to još jedan od standardnih pokušaja opozicije da napada porodice najvažnijih ljudi u Vladi Srbije, kad već, kako se tvrdi, nemaju ništa o samom Nebojši Stefanoviću, hajde da "udare" po tati.

Tema trgovine oružjem nije velika tema u srpskim medijima. BIRN se, sa druge strane, godinama bavio tom temom pokušavajući da ispriča priču o tome kako je srpska namenska industrija uz pomoć posrednika, koji ova puta nisu bili iz državnog preduzeća SDPR, probala da svoje proizvode proda širom sveta, a posebno u ratnim zonama. Još 2016. i 2017. godine objavljeni su tekstovi koji su pokazali kako se i na koji način izvozi oružje na Bliski istok koje, za to postoje brojni dokazi, na koncu završava

u rukama pripadnika ISIS-a ili drugih terorističkih organizacija.

Znalo se da je dominantan igrač u toj oblasti Slobodan Tešić. Za njega se tvrdilo da je svoju pomoć SNS-u naplatio tako što se Tomislav Nikolić, kada je postao predsednik Srbije, postarao da Tešić bude skinut sa crne liste trgovaca oružjem kao bi mogao legalno da nastavi da se bavi tim poslom. Da je i Branko Stefanović trgovac oružjem predstavljalo je novost, ali je trebalo dati i neke dokaze za takvu tvrdnju, naročito što se za njega znalo da je neki "direktorčić" u Telekomu Srbija i da bi trebalo da je već na pragu penzije.

Ubrzo nakon Jeremića, u nedeljniku NIN objavljen je tekst iz koga se vidi da su firme sa kojima je povezan Branko Stefanović dobile dozvole da trguju oružjem. To je već bilo nešto – novinari ovog nedeljnika su prikupili javno dostupne podatke, "povezali neke ljude sa nekim mestima" i delimično osnažili i potvrdili tvrdnju Jeremića da je Stefanović u tom poslu.

Vlast ni na to nije reagovala, već se govorilo da to što je on povezan sa nekom firmom nije ništa i da firma sa kojom je bio povezan nije u tom biznisu. Sve u svemu, to je laž, nikakve veze nema Stefanovićev otac sa takvim poslovima.

A onda je zazvonio telefon.

Javio se čovek, tražio je baš mene i pitao da li smo zainteresovani da nam dostavi dokumenta koja će pokazati ne samo da je Stefanović uključen u posao, nego i kako izgleda ta trgovina oružjem. Lampica mi se upalila: za novinara ovo zvuči kao da ga je bog pogledao, jer izgleda kao da će baš on da dobije nešto što nema niko i da će onda baš on moći to da saopšti svima.

Odmah smo dogovorili način dalje komunikacije, sigurniji od telefonskih razgovora. Izvor je želeo da se sretnemo, da se upoznamo, "da mi sve ispriča".

ija odbrane

■ Aleksandar Obradović mora da bude oslobođen besmislenih optužbi – nevin je i ništa nije radio da bi se obogatio, nego da bi obelodanio istinu. Niko više ne sme da bude odveden a da niko o tome ne sme ni da zucne

Meni je to izgledalo suviše rizično za njega. I zato sam mu predložio drugi način dostavljanja dokumenta i komunikacije koji bi trebalo da spreči da njega na bilo koji način dovedu u vezu sa onim što ćemo docnije da objavimo. Poenta i razumevanje su bili da se ovde ne bavimo ličnim problemom nego da je važno da se na osnovu autentičnih dokumenata proba ispričati priča kojom će se definitivno potvrditi nešto što je već prisutno u javnosti, ali bez kredibilnog utemeljenja.

Izvor i ja se nismo sreli, imali smo poseban način komunikacije i ja sam verovao da je to najbolji način da on bude zaštićen. Čim nam je dostavio dokumentaciju, bilo nam je jasno šta imamo u rukama i bacili smo se na posao.

Tekst "Otac ministra policije prodaje oružje Saudijcima" objavljen je pre tačno godinu dana i bio je neka vrsta pucnja u prazno, mada je i tad i danas to jedna

od najboljih istraživačkih priča nastalih u Srbiji poslednjih nekoliko godina. Ona pokazuje da je otac Stefanović najmanje jednom bio na razgovorima u Krušiku, čime se pokazalo da je sin Stefanović lagao, u svojstvu predstavnika kompanije GIM, koja nije bila ranijih godina prepoznata kao značajan igrač u oblasti trgovine oružjem, ali pokazuje i kako se tadašnji direktor Krušika, član SNS-a, obogatio u vreme dok je bio na čelu kompanije.

Ova priča nije privukla veliku pažnju. Jeste bila čitana, ali je nekako izgledalo kao da je BIRN objavio nešto što se već dobro zna i da tu nema šta novo da se doda: pričao je Jeremić, dodao je nešto NIN, sada je BIRN izneo konkretne dokaze i to je to.

Mi u redakciji bili smo pomalo depresivni, jer smo znali da imamo nešto značajno, da bi posle ove priče tužilac morao da pokrene istragu zbog moguće trgo-

ne uticajem ministra Stefanovića, da bi Agencija za borbu protiv korupcije morala da istraži da li je bilo sukoba interesa, pošto MUP daje jednu od četiri dozvole koje mora da obezbedi svaka kompanija koja želi da trguje oružjem. I na koncu, trebalo je utvrditi političku odgovornost ministra koji je govorio da "to ne postoji", a videli smo da i te kako postoji.

Kako se ništa od toga nije desilo, kako nijedna od institucija nije htela time da se bavi, izgledalo je da je to to – još jedna u nizu priča koje su od nas zahtevale veliki trud i potvrđuje naš kredibilitet. Naime, čovek sa važnim dokumentima baš se nama javio, ali tekst, u zbiru, nije imao nikakav ili skoro pa nikakav uticaj na ono što se u Srbiji dešava.

SUSRET U TAMI I NOVA DEPRESIJA

Sve to vreme nisam se nijednom susreo sa svojim izvorom. Bio sam ubeđen, kao što sam i danas, da je za njegovu bezbednost najbolje da se ne sastaje sa mnom, jer u situaciji kada su novinari pod nekom vrstom nadzora u Srbiji, nije lako naći mesto na kome biste mogli da "garantujete bezbednost" izvoru. Svi koji tvrde da postoji način da se to uradi, nisu iskreni.

Nastavili smo našu komunikaciju na dogovoreni način, ali smo se ipak sreli u jednom trenutku. Na nekom od protesta "1 od 5 miliona" prošle zime, prišao mi je čovek i predstavio mi se na ulici.

"Ja sam Aca Obradović, onaj sa Krušikom", rekao mi je čovek obučen u zimsku jaknu, sa kapom na glavi i sa detetom koje ga je držalo za ruku. Pozdravili smo se, razmenili nekoliko rečenica i rastali.

To je bio naš jedini susret.

Ovaj detalj postao je važan u trenutku kada smo se u oktobru ove godine trudili da saznamo ko je čovek koji je uhapšen u Krušiku. I sve dok nam on nije poslao svoju fotografiju za intervju koji je dao BIRN-u po puštanju iz CZ-a, nisam mogao da tvrdim da je moj izvor bio uhapšen.

Moja poslednja komunikacija sa njim bila je u septembru 2019. godine pošto smo objavili tekst gde pokazujemo da

je vlast opet lagala jer se videlo iz analize ugovora da je GIM zaista imao bolje uslove u Krušiku od državnog SDPR-a, a sve na osnovu ugovora koje nam je on dostavio. Tada se pojavio i poslednji nastavak priče bugarske novinarkе na portalu Armsvoč u kome je pomalo neoprezno napisala da objavljena dokumenta potiču iz Krušika. Kada sam to video, poslao sam poruku Aleksandru Obradoviću i pitao ga da li se obezbedio jer ovo može da usmeri potencijalnu istragu ka njemu. On mi je odgovorio: "Hvala na brizi. Pa, koliko godina skupljam materijal, sigurno sam napravio neke greške i propuste... Nije me čekala da pogledam kako smo se dogovorili pre objavljivanja... Biće šta će biti."

Od 19. septembra 2019. on se više nije javljao. U BIRN je stigla informacija tih dana da je "neko pao u Krušiku", ali nije bilo moguće to potvrditi. Nastavio sam sa pokušajima da stupim u kontakt sa njim, ali ništa se nije dešavalo. Pomislio sam da se čovek negde sklonio, jer je buka oko cele ponovljene priče postajala preglasna.

Za razliku od jeseni 2018. godine, sada je Krušik bio bomba, Vučić i Stefanović se

utrkuju evo dva meseca ko će izreći više besmislica vezanih za ceo slučaj. Javnost je shvatila važnost ovog događaja i pritiskala sve vreme, onoliko koliko je mogla.

JOŠ O BRANKU, MANJE DEPRESIVNO

Između ova dva trenutka – onog u kome se Obradović javio BIRN-u verujući u ono što ova redakcija radi i saznanja od njegove sestre da je u pritvoru – objavili smo njegovo ime i detalje tri dana pošto je NIN objavio da je uzbuđenjač u pritvoru. To je dovelo do protesta ispred Centralnog zatvora i ekspresnog puštanja Obradovića u kućni pritvor, a saznali smo još o aktivnostima oca ministra Stefanovića, za koga se ispostavilo da je u ozbiljnim poslovima i da pod stare dane pokazuje da ima velikog talenta za preduzetništvo. Naime, u martu 2019. "uzburkala je javnost" baš BIRN-ova priča o tome kako je Stefanović učestvovao u problematičnom preuzimanju beogradskog hotela "Šumadija".

Ostalo je mnogo toga nerazrešeno u vezi sa tim slučajem, a posebno činjeni-

ca da se otac ministra šetao gradom sa 300 hiljada evra u kešu, po svedočenju bivšeg vlasnika hotela. Takođe i činjenica da je stopirana istraga o napadu i demoliranju hotela od strane maskiranih napadača – što je prethodilo preuzimanju tog objekta.

Ove dve priče BIRN-a i elementarni uvid u poslovne registre i finansijske izveštaje firmi sa kojima je povezan otac ministra Stefanovića kao i nekih njegovih prijatelja, pokazali su da se taj svet u vreme vlasti dr Nebojše Stefanovića dramatično obogatio, dramatično povećao svoj uticaj i dramatično proširio svoje poslove u raznim oblastima.

Sve to ostaje da se temeljno istraži u nekom čistom postupku koji će nekada doći na red. A pre nego što se to dogodi, ostaje nam da se borimo da Aleksandar Obradović bude oslobođen besmislenih optužbi, jer je čovek nevin i ništa nije radio da bi se obogatio, nego da bi obelodanio istinu. I da se potrudimo da više nijedan čovek ne bude odveden a da niko o tome ne sme ni da zucne.

SLOBODAN GEORGIJEV

13. FESTIVAL NAUKE

05 - 08.12.2019.
Beogradski sajam
Hale 3, 3a i 5

RAZOTKRIVANJE

Prijatelj manifestacije
mts

Partneri i sponzori
BEOGRADSKI SAJAM ETC Coca-Cola EBNP USA INSTITUTE FRANÇAIS NATIONAL GEOGRAPHIC austrijski kulturni forum GRAFIX MESSEUR

Medijski partner
VREME

NIS BUDUĆNOST NA DELU
GAZPROM NEFT

Instagram: festivalnauke
Facebook: festivalnauke

O letargičnim i pasivnim novinarima

Intervju: Sergej Trifunović, "Vreme" br. 1506

Predsednik Pokreta slobodnih građana u prošlom broju "Vremena" kaže da su novinari danas u Srbiji letargični i pasivni, a da novinarska udruženja ne rade svoj posao, odnosno da ne brane etiku i svoje članove i ne osuđuju one koji brukaju profesiju, pa je potrebno da se osnuje novo – "pravo udruženje".

Ako su ove tvrdnje gospodina Sergeja Trifunovića tačne, postavlja se logično pitanje ko je poslednjih godina izveštavao građane o brojnim nepodopština političkih i finansijskih moćnika, ko je pisao o organizovanim kriminalnim grupama koje haraju Srbiju, ko je razotkrivao korupciju i nepotizam po gradskim i opštinskim upravama i javnim preduzećima od Subotice do Vranja, ko je izveštavao o građanskim akcijama i protestima, ko je prenosio stavove opozicije i svih drugih koji se ne slažu sa politikom aktuelne vlasti?

Odgovor je: pa, upravo ti "letargični i pasivni novinari".

Takvi, letargični i pasivni, od prestoničkih do onih iz provincije, otkrili su prethodnih godina da su funkcioneri vlasti nameštali javne nabavke, da su kršili zakone i gazili izborna pravila, da su preko noći završavali fakultete i plagirali doktorate, da su jedni kupovali stanove od članova Zemunskog klana, a drugi za-

hvaljujući "parama tetke iz Kanade", da su neki trgovali oružjem, subvencionisali iz budžeta sumnjive investitore i kontroverzne biznismene, angažovali huligane i kriminalce...

Takvi, letargični i pasivni novinari doživeli su da ih vlast zbog objavljenih tekstova i priloga označava kao državne neprijatelje, strane plaćenike i domaće izdajnike i brutalno ih kriminalizuje i diskredituje, da im režimski tabloidi svakodnevno crtaju metu na čelu, da im pale kuće, da ih "nepoznati napadači" tuku, da ih službe prate, prisluškuju i upadaju im u stanove, da im poreznici razvaljuju firme, da im javna preduzeća ukidaju oglase i reklame, a privatna ignorišu iz straha od osвете vlasti, da im i članovi porodice budu izloženi pretnjama i pritiscima...

I što je ne manje važno, takvi letargični i pasivni, uspeali su, uprkos svim pritiscima i nemaštini, da održe svoje medije u životu i da i dalje hrabro, časno i profesionalno, pravovremeno i tačno, izveštavaju svoje čitaoce, slušaoce i gledaoce.

I većina tih letargičnih i pasivnih novinara je i dalje u članstvu Nezavisnog udruženja novinara Srbije, redovno plaća članarinu i učestvuje u akcijama, i, koliko znam, nema nameru da osniva neko novo, "pravo udruženje".

Uprkos teškim uslovima u kojima radi, NUNS se i dalje bavi svojim poslom – brani ugrožene i napadnute kolege, brani etiku, tj. Kodeks novinara, vodi Bazu o napadima i pritiscima na novinare i medije, održava Fond za finansijsku pomoć ugroženim članovima, osuđuje one koji brukaju profesiju, njihove spinove i podmetanja, organizuje akcije, proteste, tribine i konferencije, povezuje se sa kolegama iz regiona, sarađuje sa međunarodnim asocijacijama... I sve je to lako proverljivo.

Sigurno je da možemo i bolje, to nije sporno, i ja zaista bez ljtutnje i sujete prihvatam svaku dobronamernu kritiku i sugestiju. Verujem i da predsednik PSG-a nije bio zlonameran kada nas je zasuo brojnim zamerama i potrudicu se, naravno uz pomoć koleginica i kolega iz Izvršnog odbora i Sekretarijata NUNS-a i drugih angažovanih članova, da naše aktivnosti ubuduće budu još vidljivije i jasnije.

ŽELJKO BODROŽIĆ, predsednik NUNS-a

Ne vrtite uvek istu ploču.

Započnite Nešto Neprocenjivo

Registrujte svoju Mastercard® karticu za kupovinu na mascom.rs, izvršite kupovinu u iznosu od 3000 RSD ili više i imate priliku da osvojite Crosley gramofon, ploče ili CD.

*Promocija za Mastercard korisnike traje od 15.11. do 05.12.2019.

Sve boje prljavog novca

“Nivo političke korupcije i korumpiranja je vrlo sofisticiran. Imate korumpiranog policajca koji nikada nije uzeo nijedan dinar. Ali mu je zato supruga primljena u firmu u kojoj ima platu 300.000 dinara, a mogla bi realno da radi negde za 30.000. I šta ćete vi sada, da rizikujete? Jel’ mi živimo u Norveškoj, kako se ovde posao dobija i zadržava? Onaj ko ima platu 300 ili 400 hiljada, on vrlo lako može da ostane bez te plate ako je neposlušan”

Siniša Janković je na kraju svoje policijske karijere bio član Radne grupe MUP za ispitivanje 24 sporne privatizacije. Radna grupa je bila formirana nakon što je Srpska napredna stranka došla na vlast 2012, a rasformirana u oktobru 2014. zbog štednje. Ubrzo po rasturanju Radne grupe Janković je otišao u penziju.

O periodu provedenom u Radnoj grupi Janković je napisao knjigu “Oči u oči sa političkom korupcijom”. Javnost će tako moći da se izbliza upozna sa još jednom propuštenom prilikom za pravdu i posledičnim brzim upadanjem društva u još dublji glib korupcije.

“VREME”: Knjiga počinje događajima iz 2010, dve godine pre formiranja radne grupe. Pišete da ste u dva navrata, 2010. i 2011. bili sprečeni da uđete u Azotaru.

SINIŠA JANKOVIĆ: U dve godine smo bili sprečavani, ali nisam brojao, mislim da ima 7-8 opstrukcionih metoda koji su primenjivani nad predmetom i nad nama. Lep prikaz te lepeze nezakonitosti koja se u MUP-u primenjuje.

Pišete u knjizi da je ekipa policije bukvalno došla na parking Azotare i da ste ih pozvali da se vrate. Kako se to radi, ko to može da uradi?

Sistem komandovanja i taj lanac hijerarhije je jasan. To krene sa vrha, spušta se sve niže i niže, do najnižeg izvršioca, policijskog inspektora. Kad gledate odozdo i iznutra kao ja, najbolje se vidi. Njima sam javio ja, kao prvi neposredno pretpostavljeni, meni jedan od rukovodilaca iz MUP-a, ali sa nižih nivoa, a njemu je verovatno javio njegov pretpostavljeni. Ni tu nije početak, jer počinje neko sa vrha – tom pretpostavljenom je javio neko sa najvećeg vrha.

Šta je najveći vrh?

Ministar, direktor policije, teorijski je tu i predsednik vlade i predsednik države.

Kako je to moguće da dođe policija i da, u tom konkretnom slučaju, iz Azotare kažu – ne damo dokumentaciju? Ko može da ima veću moć od policije, odnosno od države?

Može kada imate ekvivalentnu ili veću moć, tad sve može. Politika ima najveću moć. Vlast ima veću moć od policije, ja mislim da tako i treba da bude, policija je izvršni organ. E sad, reč je o zloupotrebi političke moći, to je na delu. Može kada znaju da imaju tako veliku zaleđinu i kada znaju da će ti tragovi dovesti direktno do njih. To smo mi i dokazali – nakon dve godine uhapsili smo ministra poljoprivrede. Naravno, ni on nije radio taj kriminal sam za sebe i on je bio jedan u nizu, jedan u lancu. Niste jedini koji postavlja takvo pitanje – kako to da policija može da ne dobije dokumentaciju? Zna se za koga zakoni važe, a za koga ne važe, za koga malo važe, malo ne važe, a za koga važe samo donekle. To se zna.

Vi ste sad u penziji, koliko je to dugo tako u policiji? Otkad ste došli?

Pa, jeste. Ja sam počeo da radim u policiji 1984. u vreme dok je komunizam bio apsolutno na snazi, međutim, i tad je u nekoj maloj meri tako nešto postojalo. A sad, kad me vide, kolege kažu da je još nešto i moglo da se radi pre par godina, a sad ne može baš ništa.

Izašlo je bilo u javnost, ja ne znam kolegu, novoprimitelji je: otišao je u opštinu u Vršcu i pitao zaposlene da li je određena osoba član SNS-a. Ljudi mu rekli: “Ne znamo, zašto pitate”, a kolega je rekao: “ako je član SNS-a, onda nam je rečeno da ne proveravamo ništa”. On je to naivno tako rekao, mlad. Neka opoziciona struja je bila prisutna i ta informacija je prošla kroz deo javnosti, kroz nezavisne medije.

Neko vam je rekao da uđete u Azotaru, a onda vam je neko drugi rekao

da ne uđete, to su dve struje, o čemu je reč?

Nisu to dve struje, nego takozvano policijsko lešinarenje. Pojedini rukovodioci kažu sami sebi: u redu, ja znam da taj predmet ne može da se izgura, ali ja ću da krenem u njega praveći se nevešt. A onda tvrdim pazar, tražim da me neko pozove pa da porazgovara sa mnom ili da ja oslušnem šta oni očekuju, a oni će očekivati da to ne može tako; onda ću ja da odradim šta oni traže, ali za uzvrat i ja tražim nešto.

Šta?

To nije ona trgovina – zaustavi vas saobraćaj, vi mu date 10 evra i gotovo. Nivo političke korupcije i korumpiranja je vrlo sofisticiran. Imate korumpiranog policajca koji nikada nije uzeo nijedan dinar. Ali mu je zato supruga primljena u firmu u kojoj ima platu 300.000 dinara, a mogla bi realno da radi negde za 30.000. I šta ćete vi sada, da rizikujete? Jel’ mi živimo u Norveškoj, kako se ovde posao dobija i zadržava? Onaj ko ima platu 300 ili 400 hiljada, on vrlo lako može da ostane bez te plate ako je neposlušan.

Svaki rukovodilac, od prvog dana kad bude postavljen, mora da zna da će u jednom trenutku to morati da plati. Na koji način? Tako, da, ako nekad neko bude proveravao, mi izađemo čistog obraza. Tako što kažemo – eto, nije nam stigao odgovor odande, tužilaštvo ne da, ili, nemamo dokaz, mi znamo, ali ne možemo da dokažemo... Naravno, sve je to laž.

Kada je došlo do promene vlasti 2012, odjednom ste mogli da uđete u Azotaru. Ko ima moć da skloni prepreku?

Politička vlast.

Dakle, od političke vlasti zavisi da li će policija da radi po zakonu.

Od Rezultata Izboru, sa velikim “r” i “i”. Ovde je došla nova politička opcija, koja,

Fotografije: Bojan Stekić

i ako je imala neke veze sa kriminalom, nije mogla da ih ima u nekom značajnijem obimu, jer pozicija u kojoj se ona nalazila, a bila je u opoziciji, nije joj dozvoljavala takav pristup i takvu moć. I ona je onda, normalno, rekla – ljudi, kriminal treba da se suzbija, mi nemamo veze ni sa kakvim kriminalom, nikoga ne štiti-mo, izvolite, radite. A naročito što je jedan od glavnih izbornih aduta 2012. sadašnjoj vlasti dok je bila opozicija bila – obračun sa tzv. kriminalom i korupcijom.

Dobro, vi ste onda ušli u Azotaru 2012. Na jednom mestu kažete da neki optuženi u tom slučaju, dok je sa vama išao hodnikom, pokazuje na vrata kabineta ministra policije. I onda vi tu pišete: "Da sam tada imao neku službenu belešku, ceo tok istrage bih preusmerio", i ta bi istraga bila usmerena na vrh političke korupcije. O čemu se tu radi?

SPS je bio u vlasti i pre 2012. i posle 2012. Ekspozent SPS-a je Ivica Dačić. On je bio ministar unutrašnjih poslova i pre i posle 2012. Kada pogledamo regresiranje đubriva, mi vidimo da je ono počelo 2008, tu negde kada su oni ušli u vlast. Ali, oni su ušli u vlast iz "ljute opozicije" i nisu mogli da traže ništa, bili su sretni da su dobili neki deo vlasti, da su se vratili u život.

Već su 2008. godine počela oko tog regresiranja malo da se postavljaju pitanja – u čiju korist se to radi? U krajnjoj

■ "Svaki rukovodilac, od prvog dana kad bude postavljen, mora da zna da će u jednom trenutku to morati da plati

instanci, u korist tadašnje vladajuće opcije. E, a SPS je hteo svoj deo. SPS je dobio Srbijagas, koji je direktno vezan za Azotaru, koja pravi đubrivo. A vi sponzorirate đubrivo iz uvoza koje radi Fertil, dok postoji domaća proizvodnja. Ekonomska je logika da regresiramo domaće, ali je to sada bilo vezano za jednu političku opciju. Jer, kad se deli vlast, ona se deli na taj način što se dele ti posedi. Onda se 2009. donosi nova Uredba gde se kaže da sad svi koji ostvare to pravo mogu da dobiju regresirano đubrivo. Tako da tu ulazi i Azotara. Tu nije bilo pitanje kako da se pomogne seljaku, nego kako da to dobiju drugi. Gazdinstva su dobila tu mogućnost da nabave đubriva do 500 hektara, a prosečna veličina gazdinstva je oko 3 hektara, dok su zadruge mogle do 1000 hektara. Enormna količina da bi se olakšalo izvršenje krivičnih dela. Zadruga će da aplicira i dobiće to pravo, ali šta će zadrugi za 1000 hektara? I zadruge kažu – nama ne treba toliko, a onda im kažu "nema veze, ti konkuriši da kupiš". Ako kažu da nemaju para, odgovore im – "ti samo konkurišeš, mi pravimo ugovor o preuzimanju tvog duga". Policiju ne zanima politika, ali bi svaki aspekt kriminaliteta koji istražuje

morao da je zanima, pa i politički jer on svakako postoji. Uostalom, zato se politička korupcija i zove politička.

Ali Saša Dragin nije bio njihov ministar.

Nije, ali oni dele kolač vlasti. Kad su ušli 2008, oni su čekali, 2009. su rekli – "hoćemo svoj deo, ušli ste u našu strukturu". Greška DS-a je što su dali Srbijagas SPS-u. Jer, bilo je prirodno da onda dobiju i Azotaru, a kad su dobili Azotaru, bilo je prirodno da dobiju i deo robnih rezervi, deo Ministarstva poljoprivrede i sve što se radi u vezi s tim, a to je regresiranje đubriva. I ako radite za vašu vezu, odsad morate da radite i za našu vezu.

Onda su to raširili i u Azotari pravili dokumentaciju iz koje se vidi gde đubrivo stvarno ide, kod onih koji nemaju pravo na regres, a kada se dostavljaju papiri Ministarstvu poljoprivrede, za njih se pravi druga dokumentacija u kojoj se prikazuje da je đubrivo otišlo tamo gde je trebalo, a gde zapravo nije otišlo. Za jednu isporuku su pravljene dve različite otpremnice. Regresiranje je trajalo tri godine, u četiri navrata je vršeno. Ogromna količina je prošla, tu je kriminal bio neverovatno duboko spušten i otkriveni

su pojedinačni elementi. Posebno je bilo zanimljivo u Somboru, kolege iz privrednog kriminaliteta i iz poljoprivredne inspekcije imali su jako dobru saradnju i ušli su u jednu od firmi koja je bila fiktivni kupac. Već sutradan došao je tim inspektora iz sedišta Ministarstva poljoprivrede – navodno da im pomogne – a oni su, u stvari, predmet bukvalno ukrali i već trećeg dana nije se dešavalo ništa.

Da ste imali tada tu službenu belešku o ministru unutrašnjih poslova, šta biste uradili? Da li biste mogli nešto da uradite?

Vreme kada je radna grupa mogla da radi bez sputavanja i po zakonu je sasvim sigurno postojalo. SNS je obećao borbu protiv kriminala i korupcije. I pre nego što je radna grupa bila osnovana, oni su najavljivali brza hapšenja. Ona ne mogu da budu brza, to je smešno, ali, počeo je da teče septembar, a mi smo tek počeli sa radnom grupom, oktobar... Vučić je i tada bio najmoćniji čovek u državi, u skupštini je iz kožne tašne vadio i pokazivao preseke naših izveštaja, timova po pojedinim predmetima i najavljivao hapšenje iz nedelje u nedelju, iz dana u dan. A to nije moglo tako brzo da ide.

Odakle njemu ti papiri? Po osnovu Biroa za koordinaciju službi bezbednosti?

Da. To je bio prvi zakon koji je donet. Sve imaju – predsednika države, parlamentarnu većinu, relativno čistu, novu vlast, sve poluge moći – a njemu treba da bude šef Biroa. To je malo ponižavajuće za čoveka na tako visokom položaju. Ali, u suštini, tu je vlast i nad službama. Onda je skupio službe i rekao – da vidim šta imate. A službe su servilne i sve ono što nisu mogli da rade, oni su rekli – eto, bile su nam vezane ruke, nismo mogli, izvolite, mi smo dobri i poštteni, nego oni su zli prethodni, nisu dali, evo, iznosimo prljav veš, sad sve to može da se radi.

Vi se tu pitate zašto bezbednosno-obaveštajni sistem nije reagovao u vezi s kriminalom, pa navodite Miodraga Rakića, Snežanu Malović. Zašto?

Brisel pred izbore 2012. godine intenzivno postavlja pitanje šta je sa 24 sporne privatizacije i traži da se to uradi. Radna grupa uopšte nije trebalo da se osniva, trebalo je timovi da rade svoj posao, a šta

smo mi radili sa privatizacijom Azotare, to je još jedna priča...

Da, radna grupa je osnovana zbog 24 privatizacije, ali niste uradili to, nego ovo sa regresom đubriva.

Tako je. Ali mi smo i priču o privatizaciji radili i uradili, predmet je urađen.

Gde je on?

Ostao je gde i svi drugi predmeti, sve je ostalo na stolu.

Imate li saznanja da li se tim predmetima bavio neko drugi?

Imam saznanja da se niko nije bavio. Bilo je puno slučajeva, ali je od ovog što je radio moj tim, samo jako mali deo slučajeva o robnim rezervama urađen, realizovan do kraja, ali to je samo jedan segment, iščupan je, osakaćen predmet, tek da se kaže da se nešto uradilo. One druge stvari, kapitalne, to je ostalo netaknuto.

Na jednom mestu u knjizi kažete da je taj optuženi, koji je ukazao na umešanost ministra policije, kasnije progovorio o tome u istrazi. Zašto onda nakon tih saznanja nije postupano?

Već je prošlo mnogo vremena. Prvi udar je politička korupcija pretrpela sa nekim gubicima, ali se onda stabilizovala i opet zauzela svoju poziciju – novi igrači, dresovi isti – i čak je postala jača nego što je bila prethodna.

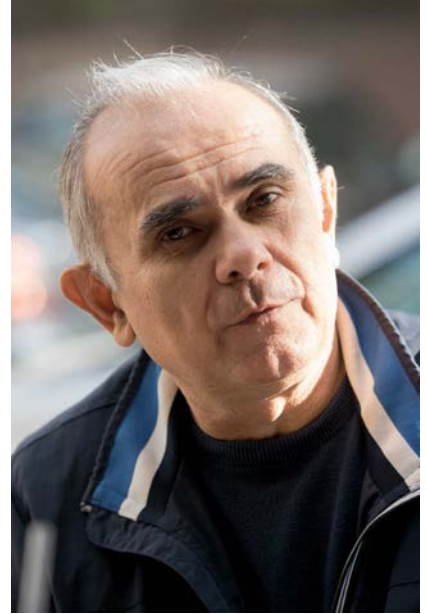
Tada, 2013. i 2014. već je postala jača nego što je bila?

Da, da, početkom 2013. godine.

Pa, kakva je sada?

Uf... Koliko se ja u ovo razumem, nešto malo, kriminal je postojao u svakoj državi i u svakoj vlasti. Ona prethodna vlast je bila u vezi sa kriminalom, ali je ipak znala da je to jedna prljava stvar i gledala da se od toga distancira. Nova vlast je teorijski imala priliku da bira da li da se od kriminala distancira, da li da mu se oštro suprotstavi ili da ga na neki način stavi sebi u funkciju. Šta se u praksi desilo, ostaje nam svima da sami zaključimo ili na svojoj koži osetimo. Do tada novac radi svoj posao.

Najbolje vezivno tkivo kriminala i vlasti je novac. Neprevaziđeno, ne postoji injekcija koja bi dala imunitet. Da li postoji toliko poštenih ljudi u Srbiji koji bi mogli da dođu na vlast, a da ne reaguju na tu količinu novca? Prost primer koji nema nikakve veze sa ovim: Pink. Šta mislite, kad se promeni vlast, da će

on ostati opozicija, da će braniti Vučića? Uostalom, fenomen preletanja ne postoji samo u politici, on postoji i u svetu kriminaliteta tj. političke korupcije, ali i u svim bitnim segmentima društva.

Ali vi ste – možda ne vi lično – ali radna grupa je poverovala u jednom trenutku Vučiću da je to – to.

Jeste, poverovali smo, skoro svi. Krajem 2012. godine kada je nama bilo naređeno da moramo da radimo, da damo rezultate.

Još jedna rečenica iz knjige, takođe poražavajuća, jeste kada pitate pretpostavljene: "A baš sve možemo da radimo?"

Ja sam razgovarao sa istim ljudima koji dve godine pre toga na neki način nisu dozvoljavali da se radi kvalitetno, suštinski. Čemu sve kad vi dve godine razvlačite provere, kad je sve nešto drugo bitnije. I onda, kad je formirana radna grupa, nije bilo nikakvog sputavanja, nikakvih administrativnih, birokratskih prepreka, svi resursi stoje na raspolaganju – resursi za koje nisam znao da ih uopšte imamo. I deluju – rešavaju se problemi u realnom vremenu, ja razgovaram telefonom o nečemu, problem se direktno rešava, odmah.

Kada ste prestali da verujete da je moguće da uradite svoj posao?

Negde 2013, mada sad vidim da sam zakasnio, da se to mnogo ranije videlo, po svim detaljima. Na primer, taj ulazak u Srbijagas. Mi dve godine pre radne grupe nismo smeli da spomenemo Srbijagas. Uopšte. Azotaru još i nekako, ali Srbijagas nikako. A logično je, kada vršite te velike provere, to je pravilo struke, kriminalistike, ona je vrlo egzaktna nauka. Ona kaže da se pravi prvo uopšteni, pa detaljni plan rada, i kaže – provere u svim

■ **“Mislili smo da ćemo ući u Srbijagas, međutim, počelo je da se oteže – mi smo dobili nalog tužioca, ali bez datuma. To je kao da date detetu sladoled, ali mu ne kažete kad sme da ga pojede. Sme da ga gleda i sladoled se topi, i onda kad prođe neko vreme, vi mu kažete da može da ga pojede, ali šta da pojede – otopio se”**

povezanim fizičkim i pravnim licima. A ovde sa Azotom imate najveće povezano pravno lice, Srbijagas, i ne smemo ga da spomenemo.

Kada je počela da radi radna grupa, onda smo mogli da pominjemo sve i da proveravamo. Mislili smo da ćemo ući u Srbijagas, međutim, počelo je da se oteže – mi smo dobili nalog tužioca, ali bez datuma. To je kao da date detetu sladoled, ali mu ne kažete kad sme da ga pojede. Sme da ga gleda i sladoled se topi, i onda kad prođe neko vreme, vi mu kažete da može da ga pojede, ali šta da pojede – otopio se.

I kada smo najzad bili pušteni, bili smo dočekani po njihovoj proceduri, da na njihov način radimo. Zakon o krivičnom postupku propisuje proceduru, a njihova procedura je bila da mi radimo na Novom Beogradu, da im tražimo pismeno i oni da nam dostavljaju dokumentaciju iz Novog Sada. Takozvana dopisna kontrola, pišete narkodileru da izvrši pretres sam kod sebe. Mi na to nismo pristali i zato smo došli do toga – nezvanično, naravno, niko to nije rekao – da kad nećete ovako, onda ne može nikako. Ja sam još samo jednom uspeo da uđem u Srbijagas kada smo videli i stavili sve na svoje mesto.

Šta ste videli?

Kada sam napisao taj izveštaj, plan rada, i kada su načelnici to pročitali, jedan od njih je rekao da bi za to bilo potrebno 100 ljudi i još 6 meseci. Onda možete da mislite šta je sve tu uočeno, da vam treba 6 meseci i toliko ljudi da sve dokumentujete. I Srbijagas je time “završen”.

Direktor je i dalje isti...

Isti, sve je isto, mi smo i taj predmet ostavili nakon nas, nakon što je rasformirana radna grupa. Prvo se pojavila informacija da će raditi neke druge službe, pa

onda da ćemo mi da nastavimo tako rasformirani, ali od toga nije bilo ništa.

Mišković je bio uhapšen 12. decembra 2012. A vi pišete o nekom noćnom sastanku 17. decembra između Vučića, Dačića i Bajatovića. I kažete “posle toga mi je bilo jasno”.

Ceo državni vrh sastao se hitno, u nedelju uveče. Demokratska stranka, iako je bila u opoziciji, imala je krajem 2012. mnogo veću moć i veću snagu nego danas. I onda je krenulo, nakon gubitka vlasti u maju, pa je prošlo leto, odmori, povratili su se. SPS je omogućavao tesnu skupštinsku većinu SNS-u, a trebalo je da odluči Dačić kome će da se privoli. E, on je počeo nešto da se buni, a DS je počela da govori o vanrednim izborima. I Vučić je morao da podvuče crtu i da vidi na čemu je. U to vreme obelodanjena je i afera “Banana” – sastanci Dačića sa narko-bosom. Da li to ima veze sa dogovorom vladajućih stranaka ili je ona slučajna, zanimljivo bi bilo saznati. Ali, u politici nema slučajnosti, sve ima svoju svrhu, bez obzira što velika većina suština ne vidi.

To je bilo samo nekoliko meseci nakon stvaranja radne grupe.

Toliko. Taj period kad smo mogli sve da radimo je bio jako kratak, i odmah je postalo jasno da najjači predmeti ne mogu da se rade.

Kažete prvo za Srbijagas “ušli smo u srž kompleksnog kriminala” i da je tu sve zaustavljeno, a onda pišete o tome kako Državna revizorska institucija za skoro 50 milijardi dinara u Srbijagasu podnosi prekršajnu prijavu. Kakva je tu veza?

DRI je radila vrlo slične stvari koje smo i mi započeli, s tim što oni nisu išli u pravcu krivičnog dela.

Imaju li oni mogućnost da podnose krivične prijave?

Imaju, kako nemaju. To je ekstremno profesionalna služba, taj sektor finansija je toliko detaljan i razvijen da je to nešto neverovatno. Međutim, to je kao da imate ekstremno dobrog hirurga koji operiše mrtvog čoveka. Oni sve to rade da bi podneli prekršajnu prijavu. Kažu za krivično delo – to nije moj posao. Oni su završili to svoje što su imali pre nas, Dušan Bajatović im isto nije dao dokumentaciju, pa je onda bio sastanak između Srbijagasa i DRI.

Ali ja ne mogu da bacam drvlje i kameenje, njima zakon daje pravo na ogromne plate i daje im pravo da to rade, da traže dlaku u jajetu, a kuća srušena. I onda vidite, kažu, “nenamenski utrošeno”. A oni kažu “nenamenski” kad neko umešto da uloži, na primer, u asfaltiranje, on te pare pokrade, prebaci na neku firmu, i nije asfaltirano. I oni to zovu “nenamenski” – nije za to, nego za nešto drugo. Koja je to zloupotreba termina? I svi stanu na tome – nenamenski. Oni su napisali taj izveštaj, ima 200 strana. Ali mene ne interesuju konta, da li si ti knjižio na jedan ili drugi konto, mene interesuje da li si ukrao pare ili nisi. Suština me interesuje.

U tom izveštaju se ukazuje da mnogo toga ne valja i da treba samo da se više začepirka, da se konkretno vidi. A oni su tu stali s tim i podneli prekršajnu prijavu. I ja to i pišem u knjizi – ja ne mogu tolike milijarde da uguram u prekršajnu prijavu. Ko može, nek ugura, zakon to dozvoljava. I eto, podneli prijavu, prošlo par meseci, ona zastarela, i nikom ništa, to je sad pokriveno. I zato je Bajatović njima dozvolio kontrolu.

Osim zaustavljanja svih tih slučajeva, još uvek tu nema upliva SNS-a u celoj toj priči do kraja delovanja te radne grupe, ne na način na koji je bio upleten SPS.

Ovde govorimo o političkoj korupciji. Ona je teorijski nemoguća bez glavnih političkih aktera. Oko političkih pitanja oni se spore i konfrontiraju u borbi za što veću vlast, ali na planu korupcije lepo sarađuju. Jednostavno znaju da im takav sukob može naneti samo štetu. Ovako kako se u Srbiji radi, štetu imaju samo građani.

◀
RADMILO MARKOVIĆ

Ostaje li Beograd bez

**Tamo gde je nekad bila
Đumrukana, prvo zdanje
u Beogradu podignuto u
potpunosti u savremenom
evropskom stilu, bivša
carinarnica i bivše
pozorište, zidaće se
zgrada Ansambla "Kolo"**

Početkom novembra u medijima se pojavila vest da će Ansambl narodnih pesama i igara Srbije "Kolo" dobiti novu zgradu. To moderno zdanje, kako je objavljeno, nalaziće se u Karađorđevoj 13, imaće 13.000 kvadratnih metara, transparentne fasade, dvoranu za 800 ljudi, veliki foaje sa muzejom, nekoliko prostranih terasa sa kojih će se uživati u pogledu na Savu. Ako se ovome još doda da "Kolo", koje je svojim radom od osnivanja 1948. godine preraslo u jednu od naših važnih institucija kulture, i danas radi u privremenim prostorijama, teško je ne pohvaliti ovakav potez naše vlade, koja će ovaj poduhvat finansirati iz svojih sredstava.

Među nama verovatno nema nikoga ko se neće složiti da Ansambl "Kolo" zaslužuje modernu zgradu prilagođenu njegovim potrebama, a Beograd i Srbija još jedno lepo arhitektonsko zdanje koje će nam služiti na ponos. Međutim, u celoj priči postoji jedan veliki problem – mesto na kojem će se graditi.

CARINARNICA I POZORIŠTE

Naime, pažljivijim čitaocima i gledaocima verovatno nije promaklo da je u vestima o budućoj zgradi na nekoliko mesta spomenuta "bivša Đumrukana". Đumrukana (od turskog *đumruk* što znači carina, dakle, carinarnica) podignuta je 1834. godine po nalogu kneza Miloša. Velika jednospratnica sa pročeljem od čak osamnaest prozora bila je prvo zdanje u Beogradu koje je podignuto u potpunosti u savremenom evropskom stilu. Njene prostrane arkade u prizemlju, odmereni ritam prozorskih otvora, kao i središnji timpanon iznad terase od kovanog gvožđa bili

ĐUMRUKANA NEKAD: Na fotografijama iz 1885. (gore) i iz prve polovine XX veka...

su novo, evropsko lice autonomne Kneževine, prelomni momenat u arhitektonskoj istoriji Beograda od kojeg nije više bilo povratka na stari način zidanja. Njen graditelj bio je Hadži Nikola Živković, prvi neimar Miloševog doba, a projektant verovatno Franc Janke, rodom Slovak a tada "pravitelstveni indžinir". Za Beograd tog doba bila je to ogromna kuća pa je osim kao carinarnica služila i za mnoge druge potrebe. Godine 1837. u njoj su Jovan Hadžić i Vasa Lazarević napisali prvi Građanski zakonik za Kneževinu Srbiju. Četiri godine kasnije, 1841. u njoj je organizovan "Teatar na Đumruku", prvo javno pozorište u Kneževini (za razliku od prethodnih "dvorskih" predstava u Kragujevcu), a pokretači su bili "ljubitelji hudožestva" Atanasije Nikolić i Jovan Sterija Popović, čiji je veći broj komada ovde izveden. Novi teatar porodio je i prvu glumačku trupu Srbije koju su sačinjavali uglavnom Novosađani, članovi Letećeg diletantskog pozorišta koje je prispelo ovde sa dvogodišnjeg gostova-

nja u Zagrebu, ali i prve pozorišne kritike. Teatar je poživio do avgusta 1842, kada je zatvoren zbog Vučićeve bune i obaranja Obrenovića. Iako je potrajao tek nekoliko meseci, ovaj pozorišni poduhvat ostavio je trajnu uspomenu u kulturnoj istoriji Beograda, ali i šire jer je tada to bilo jedino pozorište kod Srba i Hrvata. Nešto kasnije u Đumrukani su radili konzulat Habzburške carevine i njegova pošta. Nažalost, do kraja 19. veka i masovnije pojave fotografije zgrada je već izgubila mnoge svoje detalje, pa na većini slika ostavlja mnogo skromniji utisak no što ga je prvobitno imala.

Đumrukana je srušena 1944. godine u jednom od američkih bombardovanja Beograda kojima su cilj bili Glavna železnička stanica i mostovi. Ruševine su raščišćene naredne godine da bi se na njenom mestu do naših dana smenjivali neugledni privremeni objekti, barake i skladišta koji su ovom kraju Beograda davali rugoban izgled koji bi zaprepastio ljude iz doba "Teatra na Đumruku".

svog nasleđa

NAJSLIKANLIJI DEO GRADA

Tokom 75 godina nepostojanja ove građevine periodično su se javljali predlozi za njenu obnovu. Kao i u drugim sličnim slučajevima koji su nam svima poznati (dovoljno je spomenuti Narodni muzej u Beogradu), vlastima ovim ili onim uvek je nešto drugo bilo preče od kulture i baštine. Ako je jasno zašto se obnova starih zdanja nije sasvim uklapala u viziju bespogovornog progressa socijalističkog društva, kao ni da do obnove nije bilo lako doći bur-nih devedesetih, ostaje skoro pa nepojmljivo kako do toga, i pored nekoliko najava, nije došlo u prethodnih 19 godina. Stvari postaju nešto jasnije ako znamo da se građevine iz prošlih vekova koje su u našoj državi obnovljene iz temelja mogu nabrojati na prste obe ruke (ovde, naravno, ne računamo crkve, sa njima je upravo izgradnja iz temelja pravilo). Uprkos svemu, do pre dvadeset dana postojala je nada da Đumrukana nije zaboravljena i da će neko nekad naći volje i sredstava da je vrati Beogradu. Izgledalo je čak da će taj spasitelj biti niko drugi do zamenik gradonačelnika Goran Vesić, koji je 13. septembra ove godine (pre svega dva meseca!) svoju redovnu kolumnu u "Politici" naslovio "Ob-

nova Karađorđeve vraća i Đumrukanu". Podsetivši čitaoca na istorijat ovog zdanja, napis je zaključio rečima: "Tako se planski menja Beograd, koji postaje grad za ljude i koji se seća svoje prošlosti." Postavlja se pitanje da li je moguće da je drugi (a mnogi će reći i prvi) čovek grada bio neobavešten o tome šta se radi i planira u Karađorđevoj ulici ili je u pitanju nešto drugo?

Zbog mesta na kojem se nalazila, pitanje Đumrukane nije samo pitanje jedne građevine ili jedne ulice. U njenom slučaju to je pitanje jedne od najvažnijih vizura Beograda. Đumrukana je gledala na reku Savu a takođe se nalazila odmah ispod Saborne crkve i kupole patrijaršijske kapele Svetog Simeona Mirotočivog. Zbog toga je ovaj deo grada, pa s njime i Đumrukana, bio motiv koji su zabeležili nebrojeni profesionalni fotografi, ali i obični posetioci Beograda. Kako nekad tako i sada. Slobodno se može reći da je to jedna od pet lokacija kojima se slikom najčešće predstavlja naš glavni grad. Takođe, uz Beogradsku tvrđavu ovo je "najkласičniji" lik Beograda, jer su Saborna crkva i Đumrukana bile dve građevine koje su tokom 19. veka očekivale sve goste srpske prestonice koji su, sve do izgradnje železnice 1883, u nje-ga mogli doći jedino brodom u pristanište tik ispred Đumruka.

GDE JE STRUKA

Tu nije kraj razlozima zašto nam nova zgrada Ansambla "Kolo" smeta. Ona bi, naime, trebalo da smeta i Zavodu za zaštitu spomenika kulture Grada Beograda jer prostor Karađorđeve ulice od njenog početka do Brankovog mosta čini deo prostorno kulturno-istorijske celine Kosančićev venac. Pošto, barem za sada, nismo čuli proteste iz Zavoda, nameću se tri moguća zaključka: (1) Zavod je dao dozvolu za izgradnju, (2) Zavod dozvolu nije izdao, ali su se gradske vlasti oglušile o mišljenje institucije koja bi pre svih trebalo da se bavi ovom lokacijom, ili (3) Zavod nije niko ni pitao. Sva tri slučaja su jednako tragična.

Poslednji veliki razlog za negodovanje bio bi izostanak učešća kako struke tako i javnosti u planiranju budućeg izgleda ovog važnog mesta. Ako pretpostavimo

da je zamenik gradonačelnika zatečen time što neće biti obnove Đumrukane, može se samo zamisliti koliko je iznenađena stručna javnost, da ne govorimo o ljudima koji u okolini žive ili rade (mada je ovo, kao što smo videli, pitanje svakog stanovnika ovog grada). Nije bilo nikakve diskusije o tome da li Beograd na ovom mestu želi novo i najveće ili želi staro i nešto manje ili pak nešto treće. U septembru je bilo jedno a onda je preko noći postalo nešto drugo. I gotova priča.

Nadajmo se, ipak, da priča nije gotova. Iz svega rečenog jasno je da je Đumrukana ne samo jedna od najvažnijih zgrada Beograda 19. veka, već i da se nalazi u njegovom najužem centru, njegovom najstarijem jezgru koje je zaštićeno zbog svojih kulturnih i istorijskih vrednosti. Ako nismo spremni da sačuvamo takvo zdanje na takvom mestu, koji ćemo to istorijski objekat u Beogradu zaštititi, koji ćemo obnoviti?

Pisac ovih redova neće vam kriti da je kao istoričar i ljubitelj starog Beograda u ovoj stvari pristrasan i da smatra kako bi staru zgradu Đumrukane trebalo obnoviti što približnije njenom nekadašnjem izgledu. Obnovljena zgrada pokrivala bi samo jednu trećinu svoje parcele što bi sa prostorom njoj susedne, na kojoj su sada (takođe provizorne) prostorije Fakulteta primenjenih umetnosti, ostavljalo više no dovoljno prostora za novu zgradu "Kola". Sasvim je jasno da će u raspravi o ovoj lokaciji biti i drugačiji mišljenja, ali pre no što uđemo u raspravu moramo imati i neka objektivna saznanja.

Čini se da većina Beograđana nema takva saznanja, to jest da nije upoznata sa prošlošću ovog mesta, niti s mogućnošću da umesto potpuno nove dobiju staru zgradu sa puno istorije. Kada bismo čuli mišljenja arhitekata, urbanista i ljudi koji se bave zaštitom i obnovom spomenika kulture, imali bismo mogućnosti da raspravljamo o ovom važnom mestu. Verujem i da bismo se brzo složili oko najvažnijeg, a to je da ne želimo da dopustimo da tuđe rušenje kroji našu budućnost i sećanje, te da postoji puno mesta za novo a da staro može stajati samo na svom. »

Da li je nova zgrada “Kola” morala da bude baš na Kosančićevom vencu, na mestu Đumrukane

O d 17 radova prispelih na konkurs za novu zgradu Ansambla narodnih igara i pesama Srbije “Kolo” u Beogradu, žiri je izabrao projekat “Venac baštine” beogradskog biroa Zabriskie. Konkurs obuhvata Karađorđevu 13, gde se nekad nalazila Đumrukana. Cilj projekta je, piše u obrazloženju autora, “uklapanje objekata u kontekst grada, pa je objekat koncipiran kao nastavak javnog prostora Kosančićevog venca” pa je “poveznica sa objektom Đumrukane napravljena na simboličkom nivou”. Osim rešenja za zgradu “Kola”, nagrađeni projekat je dao i integrisano rešenje za susednu parcelu čiji program nije bio definisan raspisom konkursa, pa je na susednoj parceli osmišljen Centar za istraživanje i promociju kulturne baštine Republike Srbije.

... I SUTRA: Prvonagrađeni arhitektonski rad

Beograđani ne znaju za Đumrukanu čak i kad prolaze pored njenog mesta zato što ničim nije obeleženo, a i zato što je prekriveno privremenim objektima. Mesto važnog objekta kulture u Karađorđevoj ulici u pozadini pristaništa, doživljava se kao nevažna stvar. Arhitekta Bojan Kovačević, predsednik Akademije arhitekture Srbije, kaže da je “Beograd kao grad, kao gradsko tkivo, kao mreža ulica, u velikoj meri više mreža Mesta nego mreža Zdanja koja su povեսno značajna, od veoma drevnih vremena do danas. Kada pogledate superponiranost lejera, kako se to kompjuterskim pojmovnikom zove, beogradske adrese su bogate dubinom više nego jednoznačnom savremenosti. Tako je i sa lokacijom Đumrukane. Grad kao Beograd, naslojavan i naslojavan, je varijanta onoga što sam u jednom svom napisu nazvao višestrukim originalom – koliko god da to u prvom trenutku zvuči oksimoronski.”

Poslednjih decenija su se povremeno čuli predlozi i ideje da se Đumrukana rekonstruiše, najnovija takva najava je stigla od Gorana Vesića, potpredsednika grada. Bojan Kovačević smatra da “sa takvim opcijama treba biti veoma oprezan. Naime, laičkoj javnosti deluje da je rekonstrukcija moguća samo ako imamo određeni broj fotografija izgleda građevine i želju da je ponovo vidimo kao realitet. Međutim, čak i posedovanje originalnih projekata ne znači da je kuća tako i realizovana, uvek se makar u nečemu odmah odstupa, ili se naknadno popravi. Ali kod Đumru-

kane nije sasvim jasno ni koji bismo njen izgled želeli da reinkarniramo. Carinski kao prvobitnu namenu, nadam se – ne, imali smo dovoljno srpsku granicu na Savi. Pozorišni? Resantimane generalno smatram opasnim u strategiji (pre)uređenja grada.”

Arhitekta Kovačević podržava nameru da “Kolo”, koje od osnivanja nema svoju zgradu, dobije svoj prostor. Da li je morao to da bude baš Kosančićev venac? “Da je ansambl ‘Kolo’ vrlo profesionalna i za srpsku kulturu i baštinu izuzetno bitna skupina, institucija odavno, dodatno je naglašeno u ovom dobu kada identiteti izranjaju bitni u vreme globalizma. Naravno, nijedna od te dve stvarne ili navodne krajnosti ne sme prevagnuti do isključivosti. Potreba za boljim uslovima rada ansambla ‘Kolo’ je jedna tema, a potpuno druga da li njegova zgrada mora da bude baš na mestu Đumrukane. Uopšte ne vidim neophodnost te veze, ko god da ju je isposlovao, a odavno sam čuo da je inicijator toga gospodin Nikola Selaković.”

Činjenicu da je o radovima na konkursu odlučivao žiri od samo pet članova, i da je prvonagrađeni rad izabran većinom glasova, po arhitekti Kovačeviću znači da “o budućem izgledu prestonice mogu da presude tri glasa. Plus što u malobrojnim žirijima otpadne poneko mesto i na, bez uvrede, funkcionere-laike pa tek onda shvatite da Odluka, sa velikim o, može da bude stvar i samo dvoje ljudi. Uostalom, samo se podsetimo kakvu havariju Evropi je učinio britanski referendum sa matematičkom postavkom 50 posto izašlih plus jedan glas. To se tako ne treba raditi, izvinjavam se, ni u Londonu ni u Beogradu.”

Arhitekta Kovačević podseća da je sedište Ansambla “Kolo” u zgradi koja se nekada zvala NU “Braća Stamenković”, pa odnedavno Centar za kulturu “Vlada Divljan”, i da ju je projektovao arhitekta Bogdan Ignjatović. “Konkurs za novu zgradu Ansambla ‘Kolo’, sa raznoraznim programskim elementima, doneo je, kroz prvoplasirani rad ali čini mi se i kroz još neke, arhitekturu sa ogromnim staklenim površinama na pročelju Karađorđeve. Nisam siguran da je to prihvatljivo, jer taj potez oko Saborne crkve i niz padinu ka Savi je esencijalni znak srpskog Beograda još od polovine 19. veka. Podsetio bih i da je sama Beton hala, a odlagano je čekanjem na ukidanje pruge koja kroz nju prolazi, bila odavno razmatrana za uklanjanje pa je sad postala, možemo misliti, veoma značajna za Beograd. Ne znam taksativno pa ne mogu da svedočim, ali znam da je Zavod za zaštitu spomenika grada Beograda dao svoje uslove za ovaj konkurs, a ako sam dobro obavešten, rezultati su prilično promašili njihove uslove. Doduše, ako može Beograd na vodi da zazida vidljivost celog istorijskog Beograda desne obale Save sa njene leve obale, nije nelogično što će ka Savi moći da se gleda samo iz zgrade ‘Kola’.”

SONJA ČIRIĆ

Takođe, držim da ne bi trebalo previše ubeđivanja da se saglasimo da je čar mesta kao što je Beograd, koji postoji već 1900 godina, u dobrom odnosu novog i starog, a da u njegovom jezgru taj odnos

mora biti u korist starog. Lišivši ga istorijskih zdanja, u opasnosti smo da ovaj grad pretvorimo u mesto kakvo možete naći bilo gde na svetu, bezličan grad bez sećanja, bez korena. Na kraju kraje-

va, reći ću da je izgradnja bilo čega na ovakvom mestu bez velike i što sveobuhvatnije rasprave klasičan primer lova u mutnom.

VLADIMIR DULOVIĆ, istoričar

Luciferov efekat

Četiri su otrova luciferizacije ljudi. Jašu na našoj socio-biološkoj evoluciji i programiranju za plemensku pripadnost i reagovanje na priče

■ Ništa nismo naučili, ništa nismo ni želeli da naučimo, ništa tu i nema da se nauči, jer Priča je svetinja, iznad svega. Sve što treba da znamo, već znamo

Najveće ubice u istoriji čovečanstva su obični ljudi.

Ne megalomanski i narcisoidni lideri koji ih zavode, niti mali broj psihopata i sadista koji ubija iz ličnog zadovoljstva. Obični ljudi, so zemlje, komšije, prijatelji i rodbina, monter i šoferi, seljaci i referenti, šekspirolozi i pozorišni režiseri, sav taj "normalan svet" je u praksi odgovoran za jame, rake, streljačke vodove i logore, silovanja i mučenja, rušenja i miniranja, svu tu gojastičku orgiju koju zovemo "rat".

Zašto se grupa srednjeklasnih hipi štrebera u psihološkom eksperimentu na Stenfordu, po slučajnom uzorku podeljena na "zatvorenike" i "čuvare", za deset dana pretvori u pakao u kome ovi drugi počnu da stvarno zlostavljaju one prve? Zašto je grupa još razmaženijih globalnih milenijalaca, redova američke vojske svežeg lica i naivnog osmeha kojima je zapalo da "čuvaju" u američkom zatvoru Abu Graib, podivljala u nesvesne mučitelje? Zašto je komšija klaao komšiju u Prijedoru?

Vekovima filozofi pokušavaju da objasne kako se običan svet pretvara u monstrume. Uprkos lepim aforizmima zgodnim za citiranje oko kafanskih astala, dopalo je kognitivnim naučnicima da to urade. Moderne kognitivne nauke su nas o našem umu naučile više u poslednjih petnaestak godina nego sva filozofija do sada.

Prof. Filip Zimbardo, kreator stenfordskog zatvorskeg eksperimenta i veštak na suđenju za Abu Graib, to je delom opisao u svojoj knjizi *Luciferov efekat*. Nekoliko uglednih akademika je nedavno dodalo na priču ponovnom interpretacijom originalnih dokumenata iz Stenforda.

Četiri su otrova luciferizacije ljudi. Jašu na našoj socio-biološkoj evoluciji i programiranju za plemensku pripadnost i reagovanje na priče.

Prvi razlog je strah, od svojih, od svog plemena. Kada krene klanje, i psihopate – obično na položajima moći – zabalave, odbijanje da se radi isto može biti smrtna presuda. Moram da ubijam da me moji ne bi ubili. Jer, za psihopate nema razlike između "naših" i "njihovih". "Njihov" si kada se ne ponašaš kao "mi".

Drugi otrov je "normalizacija" ponašanja, ili "društveni dokaz", snaga ubeđivanja je u brojkama;

jedna osoba je ludak, dve su tim, a pet su već pokret... Što više ih se ponaša na određeni način, posebno ako to ponašanje sponzorišu elita i mediji, sve je normalnije i sve se šire prihvata. Nijedno ponašanje nije čudno ako je masovno. Moda i trendovi rastu iz ovoga; kao i marširanje na nacističkim bakljadama i trolovanje po internetu...

Treći otrov je osećanje moralne superiornosti u odnosu na one kojima činimo zlo. Rasa, drevne osvete za drevne kivnje, vrele osvete za iste takve zločine koje "oni nama rade", razni narativi koje "drugoga" umanjuju, derogiraju, dehumanizuju... Lakše je ubiti "psa", "kučku", "štene", "kukolj", "zmi-je", "pacove" i "bubašvabe", užasne, štetne, zarazne kreature, nego ljude. Moralna superiornost dušu teši da se rešavamo pošasti. Bolji svet je aseptična nirvana. Naša, naravno.

Sve ovo nije moguće bez jednog matičnog, temeljnog otrova: Priče. Velike Ideje. Transcendentalne arhiteoriije koja opravdava sve u cilju svog ostvarenja. Za takvu Priču smo spremni ne samo da ubijamo, već i da poginemo. Priča nas anestetizuje za racionalno i etičko, moralno nas drogira i podiže, na njenim krilima letimo u ideološke, nacionalne i religijske rajeve, u carstva nebeska, u različite svetle i tople budućnosti. U vazduh, bukvalno. Ovi mitski narativi su naše afektivne zvezde vodilje. Sve im je podređeno, sve je opravdano jer su kosmički, jer nas pokoravaju, jer nas čine herojima ideje, brižnim čuvarima njenog napredovanja. Velika Ideja je veća od nas, veća od svih, veća od svega. Borimo se za svetu stvar, pravedni. Tako radi Priča.

Plaši me mnogo to što smo i dalje impregnirani ovim otrovima. Toče se na sve strane. Kuljaju iz medija, kontrolisanih politikom. Šikljaju na stadionima, opet, vriju po školama, ključaju po parlamentima, puše se po grafitiranim zidovima i sajmovima knjiga. Ništa nismo naučili, ništa nismo ni želeli da naučimo, ništa tu i nema da se nauči, jer Priča je svetinja, iznad svega. Sve što treba da znamo, već znamo. Generacija za generacijom slepo maršira u Priču, veliki luciferski refleks koji će možda opet okinuti, kada bude trebalo, kada bude zgodno, kada bude korisno...

Kako stvoriti znanje

“Nastavnici, bez obzira na nivo, učestvuju u nastavi jer imaju želju da dele znanje i žele da svi učenici imaju pristup obrazovanju. Dakle, nastavnici žele da pomognu drugim nastavnicima, učenicima, oni žele da budu deo obrazovanja kao javnog dobra”

Dr Lisa Petrides je osnivač i izvršna direktorka globalne neprofitne organizacije ISKME, koja poziva nastavnike da prihvate praksu otvorenog obrazovanja, odnosno otvorene obrazovne resurse (*open educational resources*, OER). Na osnovama otvorenih obrazovnih resursa – besplatnih, digitalizovanih izvora znanja – Petrides i ISKME su stvorili digitalnu javnu biblioteku *OER Commons*. Lisa Petrides je provela sedam dana u Srbiji i tom prilikom dala intervju za “Vreme”.

“VREME”: Možete li reći nešto više o otvorenim obrazovnim resursima (OER)?

LISA PETRIDES: To je pristup podučavanju i učenju, gde nastavnici stvaraju materijal o nastavnim programima, a zatim ga međusobno razmenjuju i sarađuju kako bi izgradili obrazovne materijale iz baze znanja.

O kom broju ljudi govorimo, gde je sve OER rasprostranjen?

Ima ga širom sveta, nastavnici dele sadržaj i otvoreno ga licenciraju, nema *copyrighta*, materijal je dostupan i može se prilagođavati, povezivati i personalizovati za studente i učenike bilo gde.

A ko su ljudi koji koriste OER?

To su obrazovne ustanove, nastavnici, naučnici, istraživači, ljudi koji imaju ekspertizu u predmetnoj oblasti ili ljudi koji su eksperti za nastavu.

Šta im je cilj? Zašto bi to radili kada od pravljenja udžbenika mogu da zarade novac?

Uglavnom, ljudi koji zarađuju od udžbenika su veliki komercijalni izdavači, tako da zaista vrlo mali broj autora ikada zaradi neku znatnu sumu. Drugo, nastavnici, bez obzira na nivo, učestvuju u nastavi jer imaju želju da dele znanje i žele da svi učenici imaju pristup obrazovanju. Dakle, nastavnici žele da pomognu drugim nastavnicima, učenicima, oni žele da budu deo obrazovanja kao javnog dobra.

Da li postoji OER i u Srbiji? I šta je sa jezičkom barijerom?

U Srbiji je stvar relativno nova, ali UNESCO je još 2003. definisao ovaj izraz. Ideja OER-a jeste jedna vrsta adaptacije materijala, a to može biti i prevod. Dakle, vodimo digitalnu javnu biblioteku OER-a i tamo se nalaze resursi na mnogim jezicima. Tek smo danas saznali da u Srbiji postoji Centar za promociju nauke, oni su deo velikog projekta Evropske komisije, gde ima nastavnika iz, mislim, 10 različitih zemalja koji stvaraju materijal za prirodne nauke. Deo tog finansiranja iz EK ide i na prevodenje, bilo na engleski, bilo na maternji jezik te zemlje.

Šta je sa klasičnim obrazovanjem i OER, kako se oni mešaju?

Ne stvaraju svi nastavnici sadržaj, možda samo mali deo njih. Ono što bi oni mogli da iskoriste jeste da nadopunjuju ono što već koriste u razredu. Postoje neki primeri gde su se škole ili okruzi obavezali da prebace sadržaj na OER – ponekad zbog dostupnosti, besplatne upotrebe za korisnika, međutim, novac jeste potreban za obuku nastavnika, stvaranje sistema, biblioteka koje bi to podržale. Učitelji, nastavnici, predavači koji se uključe u ovaj rad postaju aktivniji u svojoj delatnosti. Ranije je bio slučaj da se predavaču da udžbenik i kaže – evo, ovo treba da predaješ. Danas, postoji predmet i kaže se – potrebno je da učenici budu kompetentni u ovim stvarima. I ja kao nastavnik treba da mislim na svoje učenike, da se trudim da taj sadržaj učinim relevantnim za njih, da ga personalizujem. Dakle, takva stvar vraća nastavniku i u ulogu vaspitača.

Da, ali barem u našoj zemlji, morate da odaberete jednu od nekoliko ponuđenih knjiga različitih izdavača i da kažete – okej, odavde ćemo učiti.

Razlikuju se prakse od zemlje do zemlje. U SAD su komercijalni izdavači najveća lobistička grupa u obrazovanju.

Dakle, mnoge od tih odluka o tome koji se udžbenici koriste nastaju zbog lobista – a ne zbog učenika. U Južnoj Africi je postojala grupa studenata doktorskih studija. Mnogo učenika u njihovim osnovnim i srednjim školama uopšte nije imalo pristup udžbenicima prirodnih nauka, pa su ti doktorandi počeli zajedno da prave sadržaj i na kraju su napravili i udžbenike. Vlada je prvo rekla da to ne može da se koristi, da oni ne znaju kakvi su to udžbenici, da imaju druge dogovore sa izdavačima... Ali, pet godina kasnije, vlada i ministarstvo obrazovanja su prihvatili ove knjige i one su sada jedan od izbora koji nastavnici mogu da koriste. Jer, s vremenom se pokazalo da je kvalitet dobar, da je materijal bio privlačan i da su učenici iz njih mogli da nauče. Iako je bila reč o digitalnom materijalu, u mnogo slučajeva je bilo potrebno da se udžbenici štampaju, zbog mesta koja nisu imala internet, pa čak ni struju. Moja poenta je – prelazak sa tradicionalnog na otvoreno obrazovanje zahteva vreme i mnogo promena i u politikama i u umovima kreatora politika, administracije, prosvetnih radnika.

Da li postoje OER udžbenici u Srbiji?

CPN stvara mnogo naučnog materijala, ne radi se samo o udžbenicima – vi možete da imate neki udžbenik da pokrija neku oblast, ali da postoje neke praznine za koje možete da koristite OER kao dodatak.

Ali na kraju biste morali proći kroz Vladu Srbije.

Zavisí da li će Srbija s vremenom preći na kompetitivno obrazovanje. Razgovarali smo sa nastavnicima sa Pedagoškog fakulteta u Jagodini koji kažu da na srpske standarde nastavnog plana i programa gledaju kao na sposobnosti. Dakle, jedno je reći šta treba da znate, a drugo je kako možete da stignete dotle. Ako bi neki nastavnici mogli da pokažu da upotrebom nekih OER materijala mogu da stignu sa učenicima na željeni cilj, to bi s vremenom menjalo percepciju vlade.

Foto: Bojan Stekić

Da li je OER zamišljen samo za učenje kroz institucije ili je moguće i samostalno učenje?

Jednom kada imate resurse u našoj biblioteci, svako može da uđe u nju i sluša neka predavanja o inženjerstvu ili kurs istorije. Ako ste motivisan samouk učenik, svakako da to može da koristi. To je ideja – da obrazovanje treba da bude besplatno i da svi treba da imaju pristup obrazovanju. To je ljudsko pravo, poput vazduha koji udišete ili vode koju pijete. Trebalo bi da imate istu priliku, ne bi trebalo da vam obrazovanje bude uskraćeno jer nemate novca.

Da, u mnogim zemljama je uobičajeno da ne možete priuštiti da vaša deca steknu kvalitetno obrazovanje. Da li OER menja pravila igre?

Mislim da menja. Nastavnici i predavači su tu da olakšaju učenje, i to je bolja situacija od one u kojoj nastavnika nema, ali ako imate motivisane učenike, ili ako se oforme grupe nastavnika i učenika, nema razloga da na taj način ne možete samostalno da učite.

Naravno, postoje neke granice u samostalnom učenju, na primer, medicina.

Naravno, ali UNHCR na primer razmatra kako može da se koristi OER u izbegličkim kampovima, tamo gde nema pristupa obrazovanju, nema škola, nema knjiga. Oni pokušavaju da formiraju male zajednice i možda da dovedu nastavnika koji bi pomogao učenicima kroz OER. Postoji mnogo različitih okruženja u kojima se OER može koristiti, van formalnih škola.

Osim Južne Afrike, da li imate još nekih primera pozitivnih efekata OER?

UN i UNESCO imali su godišnju konferenciju o OER i mislim da je bilo puno zemalja čije vlade su rekle da je to važno, da će to pomoći njihovim zemljama da napreduju u pravom smeru. Dakle, postoje primeri – od Vijetnama, preko Tajlanda, brazilska vlada je stvorila OER biblioteku za svoj školski sistem. U SAD je pod Obaminom administracijom pokrenuta velika inicijativa za tzv. K12 škole (od vrtića do kraja srednje škole), zove se *Go Open*, a 20 od 50 SAD država je saglasno da je to

pravac u kome treba da se kreću – složili su se da počnu da rade na tome da najmanje jedan predmet koji podučavaju bude pretvoren u OER.

Takođe, postoje neke zemlje na Bliskom istoku koje imaju mnogo novca, a kada im kažete za OER, oni kažu: ne treba nam taj besplatni sadržaj jer imamo sav potreban novac, možemo kupiti bilo koju knjigu, bilo koji nastavni plan i program. Ali kada ih pitate kakav je kvalitet vaših nastavnika, oni kažu: užasan. Zato što o učitelju ne razmišljaju kao o nekome ko bi mogao da bude stručno uključen i da razvija nastavu u svojoj profesiji. Dakle, imamo istraživanja koja to pokazuju, upotreba OER čini da nastavnici budu angažovaniji i ponovo uključeni, pomaže im da postanu bolji predavači, jer aktivnije razmišljaju o onome u čemu učenici treba da uspeju. Takođe, energičniji su, što za studente znači bolji krajnji ishod. Tako da su te zemlje prihvatile OER, ne zbog nedostatka novca, već zato što im je zaista bila potrebna pomoć u obrazovanju njihovih nastavnika.

R. MARKOVIĆ

Igra bez likova,

Za razliku od nekih ranijih komada u kojima je Milena Marković uspjela da pronađe žicu koja spaja prošlu i sadašnju sudbinu žene, ovde je sve ostalo na nivou ne baš uspešnog pokušaja koji se ne može pokriti poetskim slikama

U Narodnom pozorištu, na sceni "Raša Plaović", izveden je novi komad Milene Marković *Livada puna tame*. U komadu prepoznajemo pesnički dar Milene Marković. Prepoznajemo osećajno mešanje fantazija iz detinjstva sa mračnim dubinama njenih junakinja, njenu fascinaciju narodnim baladama koje nastavljaju da žive u urbanom... Milena Marković, i sama pesnikinja, u svojim dramama referiše na pesništvo drugih pesnika i ulazi u dijaloga sa njima. Tako se i ovde može reći da je drama *Livada puna tame* neka vrsta dijaloga sa Vilijamom Blejkom, odnosno njegovim pesmama o mladosti i sazrevanju. Blejkovim stihovima počinje drama, ali iako se referiše na Blejka, *Livada puna tame* se nadovezuje stilski, tematski, pa i idejno na prethodne drame ove autorke.

Komad je strukturisan oko teme zaglavljenosti junakinja u istoj – ženskoj sudbini. Ovde je reč o "opetovanoj" sudbini koja ima sledeći tok: zaljubljivanje glavne junakinje u "gospodina pogrešnog", neželjena trudnoća, (opcionarno) odustajanje od škole-karijere-budućnosti, obavezno rušenje ideje o romantičnoj

ljubavi i izvesno tavorenje u mizeriji. Likovi nemaju vlastita imena već su određeni svojom funkcijom: Majka, Baba, Voljena, Nevoljena... Ponavljanje sudbine različitih ženskih likova sa istim "imenom" poznato nam je kao Milenin princip pisanja još od *Šina*. Uplitanje bića iz bajki u živote junakinja znamo još od *Broda za lutke*. Mešanje ruralnog i urbanog, narodnog i modernog viđamo u njenim dramama još od *Nahoda Simeona* i *Šuma blista*. Na jednom mestu u komadu Milena se pita koliko je života upropastila ideja o romantičnoj, slobodnoj ljubavi. No, u ovoj drami ne vidimo romantiku, već eventualno posledice pogrešnih izbora. Slobodna ljubav je, dakle, hibris žene koji za posledicu ima nesnađenog, nesrećnog muškarca i nevoljenu decu koja ponavljaju životni model. Čovek jednostavno ne može da bude srećan i mora da pati, naročito ako se "prepusti". Ovoj u osnovi

romantičarskoj ideji Milena Marković je nastojala da dâ oreol opštosti, metafizičnosti i to tako što će da izbriše istorijsko-geografske toponime. Međutim, to jednostavno nije bilo moguće. Naime, već prvim stihovima ovog komada spisateljica kaže da se prva scena dešava u Studentskom gradu, da je Majka sa "bivšim" išla na igranke gde su izvodili bravurozne akrobacije rokenrola i da je "zaglavila" na drugoj godini fakulteta. Iz toga vrlo lako zaključujemo da se prva scena dešava u Beogradu, u Studentskom gradu, šezdesetih godina 20. veka i da Majka ima 22-23 godine. To je jedan problem.

Drugi problem je kako igrati ovaj komad, jer se on sastoji od velikog broja likova, koji u stvari i nisu likovi već funkcije. O čemu se konkretno radi pokušaću da objasnim tako što ću ukratko prepričati prve četiri pojave: Bezglava, koja je u prvoj pojavi Majkina cimerka u Studenjaku,

komad bez drame

Foto: Narodno pozorište Beograd

razgovara sa Majkom o Majkinoj nesrećnoj ljubavi. Pojavi se Otac (koji je student "padobranac" kao i Majka) i pričaju o vlasnici kreveta koju Majka navodno ne voli i ne voli njen krevet, ali taj krevet nudi Ocu. U trećoj pojavi iste scene Bezglava postaje Baba, a Mama postaje devojčica tj. ćerka (koja se i dalje zove Mama, ali koja Babu oslovljava sa mama). Njih dve odigravaju scenu u kojoj vidimo kako Baba naredi svojoj ćerki Mami (koju zove "kučko") da joj odseče prst jer se zagnojio (nema vremena da ga leči!), a onda joj kaže da želi da je pošalje u grad da se školuje, jer je najbolja od sve dece, i još je pošalje da pijanom ocu, koji sedi u kafani, otme pare jer je dobio platu. U narednoj pojavi Mama (koja je ponovo studentkinja) razgovora sa Ocem ("padobranac"). Njih dvoje posle nekoliko razmenjenih replika padaju u zagrljaj. U narednoj sceni Bezglava ponovo postaje Baba. Mama

kao trudna dolazi pred Babu sa svojim mužem tj. Ocem. Baba jasno pokazuje svoju razočaranost ćerkom (Majkom) i budućim zetom (Ocem) koga pljuje i naziva pikavcem... Kako to igrati?

Spisateljica preporučuje da svih 16 likova igraju dve glumice i jedan glumac. Rediteljka Jovana Tomić sledi ovaj savet, ali čini još nešto – grupiše likove tj. funkcije čineći da pojedini likovi postanu razvojne faze iste funkcije. Tako Nada Šargin uglavnom igra sve likove koji su glavni nosioci ženske sudbine, Anastasia Mandić igra sve ženske likove koji su u odnosu sa glavnim likom, a Slobodan Beštić igra sve muške likove. Izvođenje ovih likova, čak i kada su tako grupisani i organizovani, bio je težak zadatak sa kojim su se glumci herojski nosili. Bukvalno, na svakih pet minuta igraju drugi lik to jest drugu emanaciju iste funkcije! U nedostatku razvoja likova, glumci i reditelj su pribegli stalnim promenama. Distinkcija je urađena tako što su kod svake promene glumci dopunjavali ili menjali kostim (kostimografkinja Selen Orb) i što su nastojali da za svaki lik pronađu karakterističan gest. Nada Šargin je kao Majka lepa i zanosno dodiruje svoju kosu, a kada je beba kosu prekrije belom kapicom, a lice dobije izraz usnulog odojčeta. Anastasia Mandić je igrala grotesknu babu iz nekakvog epskog srpskog sela sa izrazitom grimasom na licu, koja nestane kada skine maramu s glave i postane Bezglava, to jest cimerka, ili sestra glavne junakinje. Slobodan Beštić je pred nama skakao iz lika zgodnog večitog studenta u lik pijanog oca – kada je zavodnik on se uspravi i lepo namesti odelo, a kada igra pijanog oca on se raspojasa, a pokret mu postane šlampav i rašrafljen. Time je makar delimično razrešen problem koji se sastoji u tome da usled gomilanja likova sa sličnim svojstvima publika od polovine komada više ne zna u kojoj su relaciji likovi koje trenutno gleda sa likovima sa početka komada. Rediteljka Jovana Tomić i scenografkinja Jasmina Holbus su nastojale da dramaturgijom prostora razreše dramaturške

probleme teksta. Naime, struktura teksta je fragmentarna sa mnogo vremen-skih skokova unapred i unazad, sa puno prostornih izmeštanja i velikim brojem likova koji ulaze i izlaze iz toka komada. Kao što su svi likovi svedeni na tri funkcije, tako su i svi prostori svedeni na jedan scenski prostor, a glavna je promena u kostimu glumaca. S obzirom da od početka do kraja komada imamo samo brze promene bez mogućnosti razvoja ili promene ritma, glumci i rediteljka su se odlučili za ubrzani tempo igranja. Dinamici predstave doprinela je i apstraktna scenografija koja je okomita, nalik levku, po kojoj se glumci penju, suljaju, kotrljaju, skaču... Jako mnogo truda je uloženo u ovu postavku i izvedbeni izazovi su manje-više uspešno razrešeni, osim, možda, muzike (kompozitor Luka Mejdžor). Naime, u izvanrednom izvođenju *Broda za lutke* u SNP-u muzika Darka Rundeka i neposredan, živ kontakt glumice Jasne Đuričić i muzičara učinili su mnogo da nas predstava "ponese" i da zaboravimo na nedoumice koje smo možda imali u nekim drugim postavkama ovog komada. No, predstava *Livada puna tame* ima većih problema od muzike.

Problem koji je suštinski nerešiv je insistiranje na istovremeno svestremenom i savremenom fatumu slobodne, romantične ljubavi. Jer! Jedna je stvar kada, na primer, Vedekindova junakinja iz *Buđenja proleća*, očigledno maloletna, ostane trudna jer je mislila da se deca mogu dobiti samo u braku i umre zato što iskrvari tokom ilegalnog abortusa (kraj 19. veka!), a sasvim je drugo kada punoletna osoba u drugoj polovini 20. veka ostane trudna jer ne koristi kontracepciju i rodi jer ne ode na abortus koji je i legalan i dostupan. Za razliku od nekih ranijih komada u kojima je Milena Marković uspela da pronađe žicu koja spaja prošlu i sadašnju sudbinu žene, ovde je sve ostalo na nivou ne baš uspešnog pokušaja koji se ne može pokriti poetskim slikama i začudnim stihovima: "ustani, dušo, na livadi tamnoj/ poleti divna ka ljubavi tajnoj". ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Predstava je pametnija

“Moraš riskirati kada radiš, a ljudi jako često kalkiliraju. mislim da je to uvijek bilo tako... Nije to zato što su svi danas kako na traci... nisam sklon tom vjerovanju. Vjerujem da je čaša polupuna, optimist sam. Ne volim one priče: *joj, kazalište nije nikad bilo loše kao sada!*”

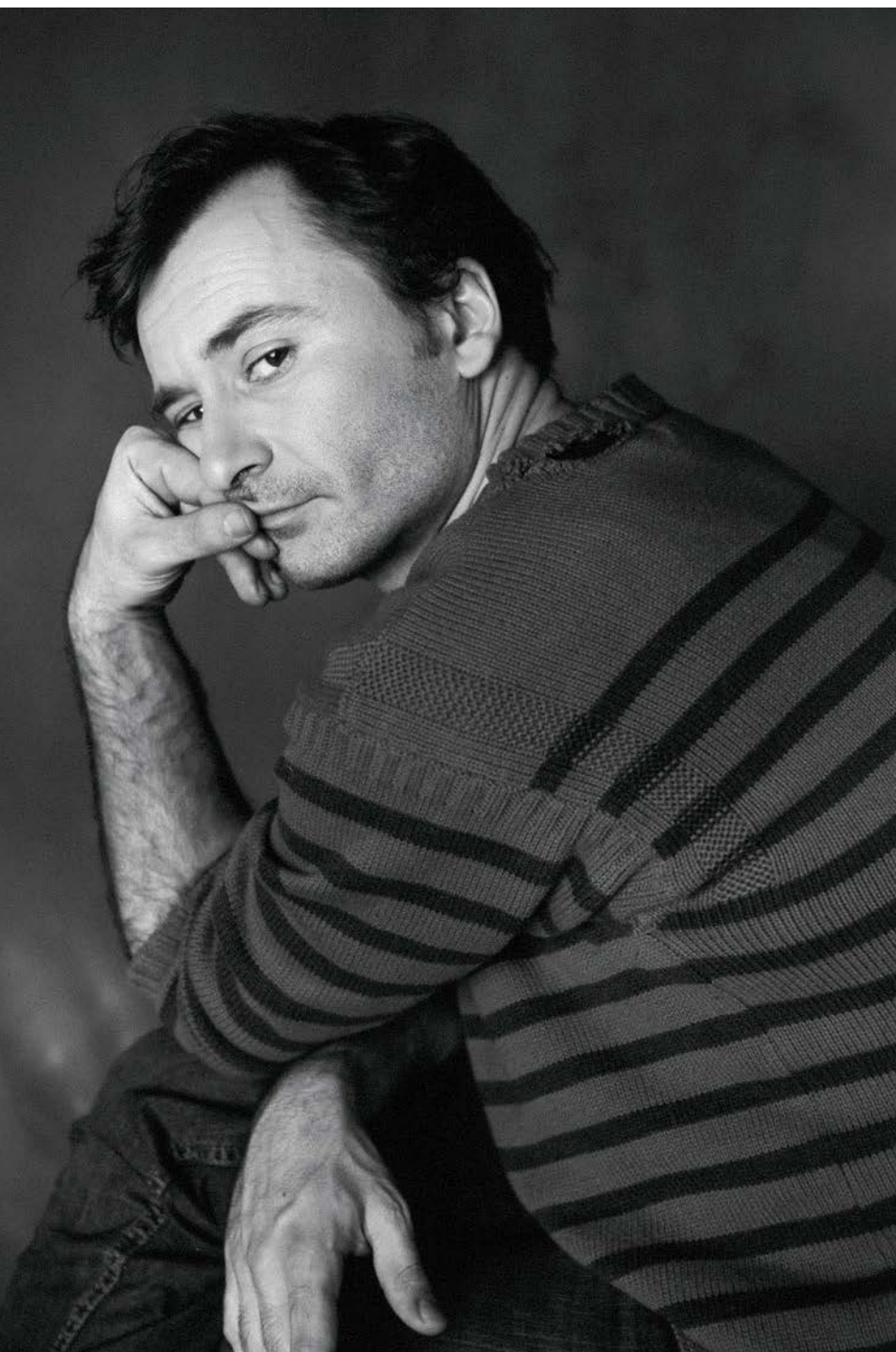

Foto: Arhiva ZKM

Razgovor sa Rakanom Rašedatom (Rushaidat) radila sam nakon igranja predstave *Blue moon* satiričnog kazališta Kerempuh u Ateljeu 212. *Blue moon* je dramatizacija istoimenog romana Damira Karakaša u režiji Borisa Liješevića. Pisala sam nakon premijere o predstavi za “Vreme”.

Rakan Rašedat je stoprocentni glumac – histrioničan, igra uvek bez ostatka. Jedan je od najnagrađivanijih hrvatskih glumaca i jedan od retkih koji su izuzetni u različitim žanrovima, pre svega svestan da je neophodno predati se do kraja kako bi upoznao samoga sebe.

Ova priča zapravo počinje jednim razgovorom sa Rakanom u kojem govorimo o za njega važnim pozorišnim procesima i zato ovaj intervju otvara Boris Liješević – reditelj nas uvodi u priču glumca:

“Isprobavam razne stvari dok radim, pošto rezultat procesa može da se krije na neočekivanim mestima ... na kraju – ko zna šta stvara odnos između reditelja i glumca i kako se dolazi do ideje? Nema tu mnogo mistike, najvažnije je da se predstava stvara na probama. Slobodan odnos prema materijalu i slobodne improvizacije na motive iz materijala koje služe da proizvedu asocijacije ili pruže bolje razumevanje dramske situacije jeste ono čime se najviše koristim dok radim. Improvizacije okupe tim oko materijala, uvode ekipu u proces koji se neće svoditi na izgovaranje teksta, već koji će osloboditi probe od formalne i često neproduktivne podjele na čitaće i mizanscenske probe.”

“VREME”: Počela bih priču o onome što si mi rekao na šoukejsu u Zagrebu, pošto sam odgledala *Pansion Eden*, koji je Arpad Šiling režirao u Zagrebačkom kazalištu mladih (ZKM), elem, tada sam pitala kakav je bio rad sa Šilingom i rekao si da je nakon rada sa Liješevićem, Šiling: *ok but, just ok*. Iz tog konteksta, interesuje me kako si profesionalno rastao?

RAKAN RAŠEDAT: I dalje tako mislim za ono što sam rekao. Po mom mišljenju,

od nas

Ljudi bi trebalo da dolaze u kazalište da im se nešto dogodi. Da se nešto dogodi na sceni i u ljudima u publici. Da bi se nešto dogodilo, treba proći proces koji nije školski, proračunat i precizan.

Proces sa Borisom Liješevićem bio je potpuno suprotno od toga, bio je to pravi kazališni proces, sa puno emocija, jer nam je bilo stalo da probamo to na što bolji način napraviti. Prebacit roman u kazališnu predstavu nije jednostavno, Boris je spretan u tome, ima mnogo iskustva. To je važno jer tekst mora postati dio našeg tkiva, tkiva izvođača. Svašta se u tom procesu događalo i bilo je veoma zanimljivo. Nakon dva mjeseca čovjek je izmoren, iscrpljen i ima osjećaj da mu se dogodilo nešto čega će se sjećati cijeli život. Zato kada igramo *Blue moon*, stvari koje se dešavaju na sceni, unutar igre, plod su upravo zajedničkih sudara i traženja.

Sa Šilingom se sve znalo unaprijed, više se osjećaš kao izvođač radova. Svakako čast Šilingu, on je jako spretan reditelj, ali sebičan sam i mene ne zanima toliko rezultat koliko sam proces, ono što je autentično.

Čini mi se da je u radu sa Liješevićem vrsta neizvesnosti i žestokog ritma ono što je ključno.

Da, Boris je srčan čovjek. Mene je iznenadilo što on ulazi u proces i stvarno ne zna što će biti na kraju. Zaista je iskren i zaista ne zna kamo idemo. Znam da to neke ljude smeta jer to je hod po rubu... ali meni je to uzbudljivo i zato mislim da je Boris Liješević veliki redatelj, zato što govori "živio neuspjeh" – hoću da kažem – ne boji se nepoznatog i kreće otvoreno u ono u šta vjerujem, u proces.

Moraš riskirati kada radiš, a ljudi jako često kalkuliraju... mislim da je to uvijek bilo tako...Nije to zato što su svi danas kako na traci... nisam sklon tom vjerovanju. Vjerujem da je čaša polupuna, optimist sam. Ne volim one priče: *joj, kazalište nije nikad bilo loše kao sada!*

Tu priču sam čuo prije pet godina, prije deset godina, prije dvadeset godina... Kolege su mi rekle: znaš šta, mi smo to

ČAŠA JE POLUPUNA: *Blue Moon*

Foto: Kazalište Kerempuh

slušali prije četrdeset godina. Uvijek bi netko došao i rekao: *nikad pozorište nije bilo loše kao danas...* Jednostavno ima dobrih i loših predstava i to je to. Kazalište dobro stoji.

Opet, kada smo razgovarali na šoukejsu, rekao si kako je neko iz Lorencijeveg tima kada ste radili 'Ajhmana u Jerusalimu' u ZKM-u, tebi rekao da ne brineš jer predstava je uvijek pametnija od nas samih...

Tako je, Branko Rožman, kompozitor iz Lorencijeveg tima mi je to rekao. Ta ekipa: Rožman, Branko Hojnik i Matic Starina, Lorencijev dramaturg, zaista su nevjerovatni. To je jedna skupina mudraca. Oni svi različito misle, to je meni fascinantno bilo vidjeti, tako na hrpici – ljudi koji stvaraju godinama predstave zajedno ne slažu se oko stvari, ali stvaraju zajedno. Oni su čitav proces posmatrali sa takvim mirom. Bio sam bio u panici, rekao sam: *ljudi, moramo nešto napraviti*. Onda mi je Rožman rekao: *predstava je pametnija od nas*. To je njihov koncept.

Ti si bio kao mladić u učilištu Zagrebačkog kazališta mladih, dakle – u glumačkoj školi pre Akademije. Legenda kaže da se već tada znalo da ćeš biti veliki glumac. Šta te odvelo glumi?

Oduvijek sam imao glumački instinkt, zapravo – kao mali sam se maskirao i zabavljao goste, onda u osnovnoj školi na satu razredne zajednice zabavljao razred... ali, nisam mislio da ću se time baviti. U jednom momentu je Vlado Krušić, izvrstan pedagog koji je odgojio mnoge generacije, radio audicije po svim osnov-

nim školama u Zagrebu i izabrao bi grupu od desetak najboljih. To su često bila djeca koja nemaju pojma o kazalištu, a takav sam bio i ja. Najviše sam bio na cesti (smeh). Kada je došla razredna i rekla da ćemo ići na audiciju, posprdnno sam se nasmijao i pitao: "Tko je taj?"

No, ona je rekla: "Ti bi baš morao ići, jer stalno zabavljaš razred, ako ne odeš dobićeš jedinicu iz hrvatskog." I tako sam primljen, a te godine je primljen i Franjo Dijak, tamo je bila Olga Pakalović, Damir Orlić... sjajan tim koji je završio Akademiju kasnije. Tamo smo se spojili, išli na seminare i samo je rasla ljubav. Jednog dana Franjo Dijak me pita: "Je'l ti ideš na Akademiju?" Idem, zašto ne. (smeh)

Setila sam se kako mi je Mira Furlan rekla da je njoj u to doba Akademije izlazak na scenu bio epifanija. Na sceni zaista možeš mnogo, pripadaš onoj vrsti koja je izvrsna u komediji i tragediji, punokrvni si glumac, po mom doživljaju. Šta je za tebe izlazak na scenu?

Imali smo prije svega dobar odgoj, pogotovo na učilištu ZKM-a, bolji nego na Akademiji; osim saradnje sa nekoliko profesora, uglavnom sam bio nezadovoljan i u sukobu sa njima.

Priprema i disciplina su važne, išli smo na seminare, morali smo pisati, analizirati, radili smo klaunove, maske, razne stvari...fino smo odgojeni prije Akademije na učilištu ZKM-a. Kako sam na Akademiji doživio razočaranje, onda sam van nje potražio smisao, tako da sam išao na sve seminare na koje sam mogao: No teatar, »

Realno,

Kičićev debi je sasvim kompetentan. Režija je, doduše, rutinska, bliža televizijskom nego filmskom izrazu, ali sveukupno na visini zadatka, a sa posebnom pažnjom, što i treba očekivati imajući u vidu izvorni poziv reditelja, na glumačke kreacije

G lumac Gordan Kičić je još 2012. godine uplovio u producentske vode sa trilerom *Ustanička ulica* u režiji Miroslava Miše Terzića, u kome je odigrao i glavnu ulogu. Sedam godina kasnije Kičić je otišao korak dalje. Naime, dramediju *Realna priča*, koja je upravo počela da se prikazuje u našim bioskopima, Kičić je producirao, u njoj odigrao glavnu ulogu, ali je i režirao. Glumci-reditelji nisu više retkost ni u Srbiji, uspesi Dragana Bjelogrića i Mirjane Karanović osokolili su i druge njihove kolege da se okušaju u filmskoj režiji, a ovoj prestižnoj skupini sada se pridružio i Kičić. I dobro je da je tako, pošto je *Realna priča* ostvarenje kakvo je nedostajalo na srpskom repertoaru.

Kičićev rediteljski debi se možda najjednostavnije može opisati sintagmom "film normalizacije", u smislu da publici nudi sadržaj sa kojim se može lako poistovetiti i koji ne opterećuje. Teške i škljive teme, toliko česte u savremenom srpskom filmu, ovoga puta sklonjene su van vidokruga. Fokus *Realne priče* je na stresno-komičnim previranjima unutar tročlane porodice Radisavljević. Veljko (glumi ga, naravno, Gordan Kičić) je sredovečni glumac kome karijera već čitavu deceniju stagnira, te je prisiljen da nastupa u degradirajućim reklamama i predstavama koje ne voli kako bi obezbedio egzistenciju porodici i sebi. Veljkova supruška Jadranka (Nina Janković Dičić) je

Metod acting, Čehov metoda... po principu: samo mi daj da učim....I vrlo brzo sam došao do toga da jednostavno moram probat sve.

Meni su se smijali, imao sam već nagradu Hrvatskog glumišta za najboljeg mladog glumca kada sam riješio otići u dječije kazalište. Ljudi oko mene su govorili: "Zašto? Ti si etablirani dramski glumac." Onda sam rekao, citirajući Stanislavskog – da kazalište za djecu mora biti bolje od dramskog... zato idem tamo, iskrenija je publika i dobro im se davati. Proveo sam u kazalištu za djecu devet godina, ujutru bih igrao za djecu, a uveče sam išao u Gavellu, Exit... igrati za odrasle. To mi se toliko svidjelo da sam počeo sve uvjeravati da bi svi to trebali proći.

Igrao si u Trešnji, Exitu, Gavelli, Kerempuhu... Deo si ansambla Zagrebačkog kazališta mladih.

Htio sam biti slobodnjak i bio sam na početku, ali je danas to nemoguće pošto su institucije zatvorile vrata slobodnjacima. Osim ako nisi Rene Bitorajac ili Goran Navojec, koji imaju i televizijske karijere. A mene televizija nikad nije zanimala...

Igrao si na filmu...

Jesam, kod Bobe Jelčića, Nuića... Imao sam dosta uspjeha, ali film nije kontinuitet. Mi nismo Amerika gdje je to peta industrija... To je skroz drugo tržište, logika, a i nisam ljubitelj seta, ne sviđa mi se toliko. Kazališni proces mi je čaroban.

Kakva je pozicija imati svoju kuću? Pogotovo što se ansambl ZKM-a smatra izvršnim.

To se fino poklopilo. Moja prva scena je bio ZKM, na učilištu, tamo su bili: Vilim Matula, Rene Medvešek, Ksenija Marinković... sjajan tim. Dolazili su da režiraju Mađeli, Taufer i Miler, redatelji koji su radili nešto novo. ZKM se uvijek dičio disciplinom i ravnopravnošću i držali su se toga da ansambl mora biti čvrst. Ta tradicija se održala do danas. Vlada disciplina i ne može se dogoditi da netko dođe pijan na scenu, da netko igra iz ego tripa... To kazalište ima repertoar koji je lepeza – predstave za djecu, tinejdžere, dramsku scenu...

U predstavi Olivera Frljića *Jazavac* u Kerempuhu govoriš o svom poreklu, a po ocu si Jorda-

nac. Na koji način je to deo tvog identiteta?

Rođen sam tamo, bio sam u Jordanu dva puta kao dijete, odrastao sam slušajući oca kako govori arapski, majka isto govori arapski, budući da me rodila tamo, živjeli su jedno vrijeme u Jordanu... Majka je potpuno preuzela arapsku kuhinju, tako da sam zapravo odrastao na miksu arapske, mediteranske i naše, kontinentalne kuhinje. Moja majka je iz Bilogore i tu su nastale sulude kulinarske kombinacije, ta hrana me uvijek okruživala. Sjećam se kad je humus postao popularan, bio sam u fazonu: šta vam je, ljudi, ja to od djetinjstva jedem za doručak (smeh), masline, humus, sir, patlidžančići punjeni orasima... to i crni čaj.

Kao iz bajke.

Da, a meni je to bila normalna stvar. Hrana, jezik... i uvijek sam gledao šta sam od temperamenta pokupio od starog. Nemam dovoljno tih informacija i stalno vadih iz njega, kažem: *moraš mi reći, moram znat*... Otac je šutljiv čovjek, ali mi kaže i stvari o mojoj obitelji i onda bolje sebe razumijem, svoj temperament... sjeverni dio Jordana, to je malo specifično.

Ko zna, možda moć pripovedanja koju imaš ide od Arapa.

Moguće, ne znam. Moj otac nije imao tu potrebu. Nisam sklon ići u tom smjeru ili ne daj Bože hvalit se, tako da ne ističem to puno. Samo sam se znao šaliti na taj račun, pa čak i u kazalištu...

Sećam se da mi je u jednom intervjuu pozorišna teoretičarka Mojca Jan Zoran u Ljubljani rekla da joj je prva asocijacija na pozorište miris šminkernice, šta bi bila tvoja?

Ne znam, sve, jer to je toliko veliko... jednom sam se posvađao sa Frljićem oko nekih postupaka koje je koristio, a uživao sam oba puta kada smo radili. On mi je rekao: "Raks, nije kazalište veće od života", a ja sam odgovorio: "Jeste, veće je." Zato što volim teatar, tu sam možda naivan, ali je tako i dalje, tako da je meni kazalište sve. Zato, kada me pitaju: kazalište ili film, pitam se kakvo je to pitanje? Kao da me pitaju: autobus u kojem je gužva ili jedrilica po sunčanom danu, dok me vjetar nosi? Jedrilica, naravno.

NATAŠA GVOZDENVIĆ

baš solidna izrada

arhitekta u uspešnoj firmi, a četvorogodišnja ćerkica Vida (debitantkinja Lana Lazović) odbija da govori zbog, kako će se ispostaviti, sve češćih sukoba roditelja. Kada već dugo nezadovoljna Jadranka podnese zahtev za razvod, Veljko će se naći u procepu i na samoj granici nervnog sloma, istovremeno pokušavajući da sačuva brak, pomogne ćerki da progovori i oživi posustalu glumačku karijeru.

Realna priča je namenjena najširoj publici i njene komercijalne pretenzije su očigledne. Ono što je u ovom konkretnom slučaju zanimljivo jeste da scenario Vladimira Simića (a na kome su saradnici bili Kičić i Marko Manojlović i koji je zasnovan na motivima scenarija Miroslava Momčilovića *Razvedeni*) obrađuje zadatu temu na jedan krajnje nepretenciozan i neopterećujući način. Mogući razvod, ipak, nije smak sveta, a glavni junak je prikazan kao dobar mada naprasit čovek, koji s vremenom shvata da će morati da se promeni i odbaci svoju glumačku egocentričnost kako bi dobio šansu da sačuva porodicu.

Kičićev uobičajeni glumački manir (setimo se njegove afektacije u seriji *Senke nad Balkanom* ili filmu *Patuljci sa naslovnih strana*) znatno je ublažen u *Realnoj priči*, a istovremeno ima pokriće u tome što glavni junak uporno pokušava da glumi i u "stvarnom životu", a ne samo na sceni i ispred kamere. Spoj teksta i glume rezultira jednom krajnje pri-

jemčivom rolom (uz već pomenutu *Ustaničku ulicu*, ovo je sigurno najzreliji Kičićev filmski nastup), pa Veljko s vremenom postaje gubitnik za koga navijamo – što je veoma važno za funkcionisanje priče u celini. Nina Janković Dičić je uobičajeno suzdržana, a to i odgovara liku koji tumači: njena Jadranka pleni svojom plavookom lepotom i otmenom odmerenošću, ali i neodlučnošću koja je efektno i duhovito iznijansirana. Udarnu glumačku trojku zaokružuje malena Lana Lazović, ljupka devojčica nepatvorenog talenta, koja i ne progovorivši uspeva da na gledaoce prenese odgovarajuću emociju. Ako se tome dodaju i vešto odglumljene epizode Nebojše Ilića, Branimira Brstine, Katarine Gojković, Svetozara Cvetkovića i Vojina Četkovića (svi zaslužuju pohvale, baš kao i neki od glumaca u minijaturama – kao, recimo, uobičajeno sjajna Gorica Popović u ulozi socijalne radnice, ili Vladan Matović kao Zvonko, Veljkov zakleti neprijatelj), dobijamo glumačku postavu kojoj možemo da verujemo i koja uspešno ovaploćuje zadatu (realnu) priču.

U tehničkom pogledu, Kičićev debi je sasvim kompetentan. Režija je, doduše, rutinska, bliža televizijskom nego filmskom izrazu, ali sveukupno na visini zadatka, a sa posebnom pažnjom, što i treba očekivati imajući u vidu izvorni poziv reditelja, na glumačke kreacije. U fotografiji iskusan Miladina Čolakovća

(*Ustanička ulica*, *Izgrednici*, filmovi Olega Novkovića) prevladavaju pastelni tonovi, a rana zima u Beogradu (sve sa onom sada već nezaobilaznom vesećevskom novogodišnjom rasvetom) zabeležena je efektno i ekonomično, bez vizuelnih bravura, ali sasvim u službi prikazanih događaja. Muzika koju potpisuju Nenad Marić (poznatiji pod umetničkim pseudonimom Kralj Čačka) i Marko Marić uspešno potcrtava radnju i daje joj potrebnu dozu vragolije i melanholije, dok od *prêt-à-porter* melodija svakako treba izdvojiti pesmu Vlade Divljanova *Odnesi me*, koja (gotovo pa) završnici filma daje snažnu emotivnu notu.

I upravo izbor Divljanove pesme za ključno emotivno čvorište govori mnogo o onom što *Realna priča* želi da postigne, ujedno signalizirajući i kome je ovaj film prevashodno namenjen. Kičić i ekipa žele da privuku pažnju predstavnika srpske srednje klase (o kojoj, uostalom, film i govori), a posebno onih gledalaca kojima ne prija vulgarni/prenaglašeni humor kakav se nudi u većini domaćih komedija sa komercijalnim pretenzijama (psovki, istina, ima i u *Realnoj priči* i za njih je prevashodno zadužen Veljko, s tim što ga svaka prostota koju izgovori debelo košta – to je ujedno jedna od lekcija koju naš junak mora da nauči tokom ove filmske priče).

Realna priča je iznenađujuće dobar film sa jasnim komercijalnim pretenzijama koji će, ako bude bilo sreće i pameći, imati veoma uspešnu distribuciju u mesecima koji predstoje. Bilo bi lepo da Kičićev rediteljski debi doživi trijumf na blagajnama ne samo zato što to svojim kvalitetima zaslužuje, već i zato što će to podstaći druge autore i/ili producen-te da pristupe realizaciji projekata u sličnom ključu – a oni su i te kako potrebni. Zdrav "glavni tok" je veoma bitan za svaku nacionalnu kinematografiju, a *Realna priča*, uz skorašnje primere poput *Jeseni samuraja*, *Južnog vetra* ili *Taksi bluz*, može biti još jedan dokaz da komunikativnost i solidnost izrade rezultiraju šestocifrenom gledanošću.

ĐORĐE BAJIĆ

Šta ako bude kako već jeste

Miljenko Jergović: *Herkul*

Booka, Beograd 2019. / Fraktura, Zaprešić 2019.

Distopije na kojima smo odrastali, na kojima se formirala ta izdvojenost grana našeg čitalačkog ukusa i našeg, uostalom, razumevanja političkog i etičkog, mogle bi se opisati kao “šta bi bilo kada bi stvari krenule u pogrešnom pravcu”; ovo se naročito odnosi na ono što su pisali zapadnoevropski i severnoamerički autori, oni koji su ionako već živeli u ranim kulisama Vrlog novog sveta, čije su fabričke postavke da stvari načelno funkcionišu, i to u okvirima umerenog napretka u granicama zakona. Za distopije kakve bi pisali autori iz manje srećnih zemalja, recimo ovih balkanskih, naročito za one koje bi se fokusirale na beskrajne mogućnosti zla u svom neposrednijem okruženju, takve su projekcije pomalo veštačke i sve u svemu nekako suviše. Bolje bi im, kanda, pristajao ovakav mamac za čitaoca: “Šta bi bilo kada bi sve ostalo ovako kako već jeste.” Osim što bi se, po svakome shvatljivom zakonu entropije, sama činjenica da se ništa istinski ne menja u nekom trenutku neumitno pretvorila u do sada neviđen koncentrat zla; sve potuljeno, latentno ili koliko-toliko “kontrolisano” razobručilo bi se i zacarilo, i to je cela promena. Ničeg novog, dakle, samo malo drugačiji srazmer istih sastojaka u društvenoj retori.

Kakva je, dakle, Hrvatska iz neposredne budućnosti – svakako za manje od decenije – u *Herkulu* Miljenka Jergovića? Nikakav znanstvenofantastični monstrum u kojem s mukom i jezom tražimo nešto prepoznatljivo – s nadom, dakako, da ništa prepoznatljivo nećemo naći – nego tek malo *zagovnjana* varijanta sebe same iz, recimo, baš ove, dve hiljade i devetnaeste godine. Ili zapravo ne, možda “malo” nije prava reč: nevolja nije u veličini i dubini promene/deformacije, nego u njenoj posvemašnjoj zamislivosti, u konsekvencijama postojećih trendova koji bi, nastavi li se tako, uistinu mogli da porode nekakvog Herkula. Naravno, izvan korica romana društva evoluiraju meandrirajući na najčudnije i najnepredvidljivije načine dok distopija po naravi žanra prati oče-

kivane posledice stvarnog i mogućeg pomalo mehanicistički, pa nam se kad prođu izvesne godine od njenog objavljivanja, onako oboruzanim naknadnom nepameću, neretko čini kako je “promašila u predviđanjima”, ali nema tu promašaja nikakvog niti se tu išta, sačuvaj bože, prorokuje, to je samo zakonitost žanra i neizbežna nusposledica upozoravajuće naravi distopijskog teksta.

Sledeći jednu od najstarijih literarnih konvencija očigledno neistrošivog potencijala za čitalačko uzbuđenje, *Herkul* je roman u kojem se dva narativna toka odvijaju naporedo sve dok se fatumski neumitno sudbine protagonista obaju ne ukrste, a da oni pri tome ostanu jedni drugima savršeni stranci; radi se, dakle, o onom susretu/srazu nakon kojeg “ništa više nije isto”, ne samo za protagoniste nego za celu zajednicu, koja je u ovom slučaju Hrvatska, ali i zemlje s kojima deli granicu, jezik i još štošta – uključujući i omiljene forme socijalnih patologija. Prvi narator je Zoran, po mnogo čemu reprezentativni izdanak sarajevskih, u širem smislu i jugoslovenskih “zlatnih osamdesetih”, *sretno dijete* mekosocijalističke SFRJ utopije (ako ćemo utopijom stvarno zvati nešto u čemu smo rođeni i odrasli?!), učesnik i svedok jedne specifične novotalasne *movie*, posle tek anonimni rani stradalnik i još novopečeni “manjinac” a da se nije pomerio od kuće, naposljetku imigrant u Beču, Austrijanac koji će sa ženom stvoriti sasvim novi identitet, decenijama ne dolazeći u “Jugoslaviju”, dakle, nigde ispod Karavanki. Ali će se na koncu ipak prevariti... Drugi je narator Anto Gavran zvani Čumur, polupismeni general Hrvatske vojske (iz “ratnih zasluga”, dakako), jedno od onih skudoumnih stvorenja kakva mnogo masovnije (i kobnije) naseljavaju našu stvarnost nego našu književnost, a koji je od svoje skromne životne filozofije i nešto ratnog staža na pravom mestu u pravo vreme stekao i simbolički i opipljivi kapital da bude među pri-

vilegovanima u novom društvu. Njegova je prošlost, dakako, više nego skromna, to je dickensovski tugaljiva istorija bosanskog marginalca iz razvaljene familije, bez obrazovanja, novca ili bilo čega drugog, ložača u sarajevskoj bolnici.

Kako će se ove dve sudbine, to jest bar pola tuceta njih, fatalno ukrstiti na Jadranskoj magistrali, budući čitalac će sam ustanoviti. Ono što je ovde važno je kontekst u kojem se to odvija: Hrvatska iz *Herkula*, ta ne odveć izmaštana projekcija sebe same, zemlja je u kojoj je umro turizam jer su investitorska pohlepa i nemar za infrastrukturu doveli do epidemije, koje su pak iskorišćene za širenje paranoje što o islamističkom, što o srpskom terorizmu; društvo je premreženo već dekadentno trijumfujućim tribalnim nacionalizmom, hiperuspešna nogometna reprezentacija jedini je preživeli nacionalni fetiš, vlast je populistička i orbanovski “aliberalna”, zemlja je u gardu prema svima i svemu “tuđem”, ozbiljni mediji su praktično izumrli i više ne postoje verodostojni izvori informacija ili “manjinskog” mišljenja... U tim i takvim okolnostima, dovoljna je jedna iskra da zapali svenacionalni požar, dovoljno je da ostavite ljude neko vreme u mraku, strahu i namnoženim fantazijama ugroze, pa da društveni mehanizam eksplodira kao kotao, i da izbruhne ogroman talas nasilja i pogroma, pre svega prema onima najranjivijim, onima koje dominantni “patriotski” narativ ionako markira kao krivce i petokolonaše: prema Srbima, “Jugoslovenima”, retkim svojevremeno glavnim kritičkim glasovima... A kada talas generisanog haosa prođe, setićemo se da smo uljuđeni Europejci pa ćemo gledati da sav krš pometemo pod tepih, tvrdeći da ionako nemamo ništa s njim. *Herkul* je, međutim, nepotkupljiv: on vidi golotinju moralne i duhovne bede, ukazujući na njene uzroke, samim tim na neminovnost njenog vezuvski periodičnog eruptiranja. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Naklon Kišu, šipak smrti

Božo Koprivica: Danilo Kiš.

Vježbanka, Karioke, Beograd 2019.

Godinama, decenijama unazad, ispisuje Božo Koprivica knjigu o Danilu Kišu po nedeljnicima i književnim časopisima, po sveskama, istrgnutim papirima i salvetama, potom taj materijal sakuplja, piše jedno dugačko pismo svome prijatelju, sabira događaje, svedočenja i citate, niže pesnike i pesme koje je Kiš voleo, koje su voleli obojica ili koje voli on, Koprivica, sve to povezuje na začudan način i okuplja u *Vježbanku*, raskošan izdavački poduhvat koji se pojavljuje na tridesetogodišnjicu Kišove smrti. Prigodna knjiga, dakle. Osim što je sve samo ne prigodna. Nikada niko o Kišu nije napisao knjigu ni nalik ovoj, niti je ijedna druga knjiga nalik *Vježbanci*. Možda bi se moglo reći i da je Božo Koprivica prepisao knjigu o Danilu Kišu od samog Danila Kiša, ili da ju je prepisao od silnih pesnika, ili, što je zabavnije, da je knjigu o Kišu prepisao od samoga sebe, jer kada bi se sabrali svi citati iz Kišovih tekstova što ih je pisac posejao po ovoj knjizi, oni bi, ponovo sakupljeni na jednom mestu, dali novu Kišovu knjigu koju bi, ovoga puta, potpisao Božo Koprivica. A možda je upravo to i bila ideja, jer ovakve knjige ne nastaju zato što je pisac želeo da ih napiše, već iz opsesije, zato što je morao da ih napiše, zato što je, u jednom trenutku, reagovao kao vulkan da bi odbranio svog umrlog prijatelja od lešinarskog napada, u drugom da bi svome sećanju našao mesta, u trećem da bi ukazao na detalje Kišovog pisanja što ih je samo on uočio, u četvrtom zato što ima rukopis Kišove priče s morem ispravki načinjenih pišćevom rukom... i sve to je Božo Koprivica morao da uradi, inače bi se rasprsnuo, umro bi bez ikakve nade da će mu se duša ikada smiriti.

Čitavog jednog Danila Kiša nosi Koprivica u sebi, čudovišnog i po malo nestvarnog (kakav, uostalom, Kiš i jeste

bio, čudesan, čudovišan i po malo nestvaran), a nije manje čudovišan ni pisac tog čudo-

višnog Kiša, jer, na trenutke, gubi se Koprivica u Kišu i Kiš nestaje u Koprivici, protiču čitave stranice u ulančavanju Kišovih rečenica onako kako ih Kiš nikada nije poređao (a Božo Koprivica jeste), rečenica iz *Ranih jada* nastavlja se na rečenicu iz *Peščanika*, a ova se kalemi na tri rečenice iz *Grobnice*, potom dve rečenice iz *Gorkog taloga iskustva*, onda nekoliko Koprivićinih rečenica, pa opet Kiš iz *Bašte pepela* ili *Crvenih marki sa likom Lenjina* i čitalac lagano počinje da gubi jasnu razliku između ova dva pisca, više ne zna da li čita Kiša ili Koprivicu, Koprivićinog Kiša ili Kišovog Koprivicu, sva se silina te strasti i ljubavi, te posvećenosti koja se ne može uporediti ni sa čim na ovoj našoj književno-teorijskoj sceni, uliva u *enciklopedia kišiana* koja liči sve pre nego na enciklopediju, a jeste i to, zaokruženo (ali i nedovršeno i nedovršivo) znanje, *enkiklios paideia*, priča o strasti, ljubavi, posvećenosti i prijateljstvu za koje i smrt bila je tek sitna neprijatnost (ništa se, reći će Koprivica, posle Kišove smrti nije u našem odnosu promenilo). Verovatno nas, zbog svega ovoga, neće začuditi kada se, naizgled ničim izazvan, u priču uključi i Mirko Kovač, još jedan veliki pisac ovog jezika, duboka Koprivićina opsesija, Kišov prijatelj, pa nađemo na upitnik nedeljnika *Čik* što ga je Kovač popunio urnebesnim svojim odgovorima (kosa: bajna; oči: uvek sklopljene; miris: truleži; vaš tip žene: obnažene), ali i prelep i pretužan tekst Borisa Dežulovića o poslednjem susretu s Kovačem, o nasmejanim dečaćkim očima Kovačevim, kao što su bile i oči Predraga Lucića, nasmejane i dečaćke, i po-

slednji Lucićev gest, stisnuta šaka koja pokazuje – šipak, da bi se krug tih potpunostih sumanutih asocijacija, taj kružni esej o nasmejanim dečjim očima umirućih i posmrtnom šipku, zatvorio citatom iz *Peščanika*, poslednjim gestom Eduarda Sama, stisnutom pesnicom iz koje izviruje palac da bi svetlu, smrti, životu, sebi, pokazao – šipak. Ili esej o zubima u Kišovom delu. Ili prepiska Paula Celana i Ingeborg Bahman. Ili fotografije adresa i ulica u kojima je Kiš živio u Parizu. Kišovi prevodi i Kišove pesme. Kišov Dubrovnik i druženje s Milanom Milišićem i Vojom Šindolićem. I pesme, pesme, posvećene Kišu ili kao da su pisane za njega, one koje je Kiš prevodio i koje nije napisao, a napisao bi ih samo da ih pre njega nisu napisali neki drugi pesnici. Uistinu, *Enciklopedia kišiana*.

Žanrovski neodrediva, ova je knjiga zbirka tekstova Bože Koprivice, ali ne samo njegovih: tu je, recimo, izvrstan ogleđ Zorana Paunovića o Kišu i Džoj-su, ili naručeni tekst Voje Šindolića. Ovo je izbor pesama sačinjen po vrlo neuhvatljivom kriterijumu: to su pesme po srodnosti, ali nije jasno po čijoj srodnosti i s kim. Ipak, sve one imaju vezu s Kišom. Ovo je knjiga sećanja, ali često tuđih, nešto poput Mihizove autobiografije o drugima. I fotografije. Na zgradi u Ulici Artur Grusje vidimo pločicu s Kišovim imenom, godinom rođenja i smrti. Tu su Marija Čudina i Leonid Šejka. I Mirko Kovač s nešto kose na glavi. Svi su tu, prijatelji. Kako god i šta god da je pred nama, divno je imati Božu Koprivicu za prijatelja jer tada ni smrt ništa ne može tom prijateljstvu.

IVAN MILENKOVIĆ

Hasta la vista, nevinosti

“Izgubili smo dečачke iluzije. Bili smo na početku, kao što je i vreme bilo pre krize, mnogo skloniji da verujemo ili bar prihvatamo zdravo za gotovo tu neku proevropsku priču uz koju je rokenrol bio vezan devedesetih. Već početkom ove decenije imali smo osvešćenje i jasnu sliku o tome da se bogate zemlje bogate upravo eksploatacijom periferije”

Domaći alternativni rok bend Repetitor spada u one sastave čiji nastupi dugo odzvanjaju u ušima, dok se sinergija ne može ni prepričati: naelektrisani rifovi, snažan vokal, moćan bas, neustrašiv i predivan udarac bubnja. Za skoro četrnaest godina postojanja, Repetitor je od klupskog sastava za malu grupu publike, željne nespутane emocije možda i više nego dobre muzike, porastao do benda koji puni sale širom bivše Jugoslavije. Sa Borisom Vlastelicom, frontmenom i gitaristom Repetitora, razgovaramo o muzičkom i beogradskom odrastanju, revolucijama i muzici kao ogledalu sveta.

“VREME”: Da li se alternativni rokenrol danas opravdano naziva alternativnim? Čini se da otkako se hipsterska supkultura proširila, tako je i alternativni rok postao manje alternativan. Gde sebe vidite u odnosu na mejnstrim?

BORIS VLASTELICA: Alternativa je više pristup sviranju gde uglavnom ne sviraš po pop šablonima – strofa, refren, strofa, refren, bridž, refren, kraj; ili po nekim ustaljenim kanonima nekog drugog žanra, i gde se ne prilagođavaš prolaznom trendu u smislu zvuka i stila. Sad, ruku na srce, mi smo kao i mnogi krenuli da sviramo alternativu jer nismo ni zna-

Fotografije: Bojan Stekić

li da sviramo, pa nismo ni imali koji kanon da poštujemo nego smo ko naturšćici nabadali rifove koji nam zvuče dobro. Zato će alternativa uvek da postoji, samo se i s vremenom menja šta taj pojam podrazumeva, kakav zvuk i estetiku. U tom smislu smo zadržali pristup sviranju i stvaranju pesama iako se s vremenom, silom prilika, naučilo i malo sviračke tehnike. Međutim, i dalje radimo stvari na impuls, na stomak, petlju i ne marimo mnogo da li će to biti puštano na radiju ili ne znam gde, nego da li nas radi. Vodimo se time da ako radi nas, radiće i publika, a ne mora da se sviđa svima na svetu.

Poneli ste titulu najboljeg lajv benda po oceni publike, a priča se da ste jednom zamalo urušili pod u sali Doma omladine. Kako se to radi?

Ljudi misle da je od početka bilo tako kao što je sad na našim koncertima, ali ukucate li naše prve nastupe na netu, mi uglavnom stojimo, publika isto tako. S vremenom se to desilo, ne znam ni ja kako, nekom prirodnom sinergijom između nas i publike, a i oslobađali smo se sve više što smo više vremena provodili na bini, izlazilo je nešto što je jedva čekalo da izađe. I krenuli su mlađi da dolaze i prave nered u prvim redovima. Što se nas troje tiče, mi samo reagujemo na publiku i na muziku. Sve ostalo se samo desi.

Na sceni ste već 13-14 godina. Kako vidiš evoluciju benda u stilskom i idejnom smislu za to vreme?

Na evoluciju benda gledam sa dosta ponosa, prvo zbog našeg međusobnog odnosa koji je takođe evoluirao u nešto

RAD NA PETLJU: Repetitor

što bez ikakvog prenesenog značenja mogu da kažem da je porodica. Milena i Ana-Marija i ja zajedno idemo kroz život već više od deceniju i zajedno smo učili da sviramo i prošli pola sveta, i naravno da se desilo i neko zajedničko sazrevanje. Muzički se malo proširio dijapazon stilski i ritmički, a i ovako, inače, izgubili smo dečake iluzije. Bili smo na početku, kao što je i vreme bilo pre krize, mnogo skloniji da verujemo ili bar prihvatamo zdravo za gotovo tu neku proevropsku priču uz koju je rokenrol bio vezan devedesetih. Već početkom ove decenije imali smo osvešćenje i jasnu sliku o tome da se bogate zemlje bogate upravo eksploatacijom periferije i da je nama u toj evropskoj podeli karata zagarantovana samo pozicija eksploatisane rasprodane banana države i da je ta odluka doneta negde daleko odavde.

Često komentarišeš globalna društveno-politička dešavanja na Fejsbuku, u poslednje vreme posebno obraćaš pažnju na događanja u Latinskoj Americi. Šta te je zainteresovalo da pratiš ove teme? Vidiš li veze ovih političkih turbulencija i krize na Balkanu devedesetih?

U Latinskoj Americi sada imamo iste procese koji se dešavaju i ovde, samo su mnogo ogoljeniji, brutalniji. Uopšte, snaga vladajuće ideologije se ogleda u tome da ne primećujemo očigledno; da ne vidimo slona usred sobe ni kad nas njegova težina pritiska. Kao što je puč u Boliviji direktno povezan sa najvećim zalihama litijuma na svetu, jedne od najvrednijih ruda današnjice, tako i Srbija ima ogromne zalihe zlata i srebra, samo ovde puč nije potreban jer se o naciona-

lizaciji ključnih resursa niti ne razmišlja, naprotiv, ta nalazišta su već data kanadskoj firmi. Vlast radi u interesu krupnog, pre svega stranog ali i domaćeg kapitala, i vlada ako treba i nedemokratski dok god ima podršku Zapada, i biva bogato nagrađena za poslušnost. To je isti proces kao i u Latinskoj Americi, samo nam je tamo nekako mnogo više očigledan jer nije zamagljen konstantnim relativizacijama i skretanjem sa tog očiglednog problema.

Više puta si govorio o tome da ti je marksizam-lenjinizam draga odrednica.

Za razliku od klasičnog marksizma, on pretpostavlja da stvar neće pući u najrazvijenijim zemljama kao što je Marks predviđao, već tamo gde je najslabija karika imperijalnog lanca. Tako se i revolucija desila u siromašnoj carskoj Rusiji, a ne u bogatoj Nemačkoj ili Engleskoj. Takva je i sada klima u Latinskoj Americi, a ne u SAD. Jednostavno, tamo je stisak vladajućih klasa prejak, a u Zapadnoj Evropi ni radnici ne žive tako loše pa je iluzorno očekivati da se baš oni pobune. Ipak, prazan stomak pokreće istoriju mnogo jače, brže i bolje. Srbija ima tu nesreću da je iznurena pre svega demografski, i da nema maltene ko da je tu nešto obnavlja i pravi neke rezove. Uskoro će nas biti više u Nemačkoj i to je stvarno nacionalna kriza kako god politički gledali na stvari. Tako da nisam naročit optimista, jer mi se čini da ćemo nastaviti da zavisimo od odluka donesenih daleko odavde. A ta igra je rulet gde se ne dobija često.

Šta misliš o novoj, socijaldemokratskoj struji koju u Americi predvodi demokratska kongresmenka Aleksandrija Okasio-Kortez?

Čitava ta struja demokratskog socijalizma na Zapadu je nešto što podržavam, ali ne nadam se previše, ne verujem realno da mogu da promene stvari. Upravo taj prejak stisak o kom smo malopre pričali je tamo najjači. Državne strukture ne dozvoljavaju čak ni Trampu da prekine ratove u Siriji, Iraku i Afganistanu, a kamoli nekom sa levog spektra da krene u radikalnije rezove. Berni Senders koji ima najviše malih donacija i ubedljivo najviše ljudi na skupovima, biva ignorisan ili potpuno popljuvan u medijima, a ima jedini šanse da pobedi Trampa. Kada su bili izbori 2016, vrh Demokratske stranke je učinio sve da ga spreči da bude predsednički kandidat, i sada pošto ih je to koštalo pobede, demokratama je opet bitnije da Bernijevo levo krilo ne dođe na vlast nego da skinu Trampa, što im je, navodno, prioritet. U Evropi Korbin i još neki Zapadni socijalistički projekti koji se javljaju, u slučaju pobede imaju isti problem pred sobom koji je imala Siriza u Grčkoj – da li raskrstiti sa sistemom u vidu MMF-a, Svetske banke itd. i rizikovati odmazdu i izolaciju ili igrati po njihovim pravilima i izigrati poverenje glasača izdajom programa. Jednostavno, jako je teško naterati one koji su nakupili maltene pola bogatstva sveta a samim tim i ogromnu moć i uticaj u svoje ruke, da se sad toga mirnim putem odreknu jer je neko tako izglasao.

Da li je rokenrol za tebe vid borbe?

Jeste, ali lične borbe sa samim sobom, on je ventil i način izražavanja, a što se tiče nekog društvenog angažmana, ne trudimo se da u pesmama govorimo šta i kako treba nego samo šta jeste. Ako i imamo društveni komentar, on bude samo ogledalo onoga što se dešava, a ne neka lekcija.

Radite li na novom albumu?

Radimo, zato smo i smanjili gas sa svirkama i putovanjima, da bismo se fokusirali na rad. Meni je ove godine umro otac posle teške bolesti pa nas je to malo usporilo, ali smo od povratka probama ove jeseni sve vreme u kreativnom radu i uživamo malo, za promenu. Prosto ne može album da se pravi dok svaki vikend prelaziš hiljade kilometara i sviraš dva koncerta.

JOVANA GEORGIEVSKI

Takvim sjajem...

Zoran Predin... peva Arsena, Kombank dvorana, Beograd, 15. XI 2019.

Sve ga vodilo Arsenu: već u drugoj polovini '80-ih bio je među šačicom slovenačkih kantautora – uz to, najmlađi, i jedini iz Novog talasa – čije stihove je uvaženi stariji kolega prepevavao na srpsko/hrvatski; deceniju i SFRJ dovršili su zajedničkim albumom *Svjedoci priče* (LP 1989, Diskoton; CD 2009, Dallas) i turnejom; među brojnim obradama koje je objavio u svojoj solo-karijeri tj. van i posle Lačnog Franza, uživo je provlačio i pokoju Dedićevu, da bi na cover-diskovima *Tragovi u sjeti* (prvi 2011, Aquarius, Hrvatska/Menart, Srbija; drugi 2016, Croatia Records) u tandemu s pijanistom/sinom Matijom Dedićem zapaženo mesto zauzele *Tvoje nježne godine* i *Odlazak/Daljine*, potonja na stihove Tina Ujevića.

Ni za života mnogo obrađivan, Arsenov opus i četiri godine posle odlaska neprikosnovenog autora kao da baca pretešku senku. Povećano posthumno zanimanje za njegove pesme još se nije materijalizovalo odgovarajućim studijskim tumačenjima, kao da će bard odnekud jetko prigovoriti svakom ko se približi. Zamislite, recimo, da neko dubinski 'presvuče' *Sve što znaš o meni* u bluz? S druge strane, Zoran Predin (r. '58, Maribor) je isprobavajući razne pop-muzičke stilove i aranžmane sredinom '90ih počeo saradnju s romskim sastavom Šukar, uskoro okupio Mar Đango kvartet, a u ovom veku Gipsy Swing band, da bi od 2013. radio s vodećim hrvatskim predstavnicima manuš-džeza, Damir Kukuruzović Django Group. Ova dva toka Predinove razuđene delatnosti, u sezoni kada obeležava četrdeset godina karijere, kulminirala su albumom *Zoran peva Arsena* (2019, Jugoton – Croatia Records).

Naoko "lak plen", ali složen zadatak i za Arsenovog starog prijatelja a sve boljeg pevača, ovo tuce obrada obuhvata i svež tretman Dedićevih pop-uradaka za Čolića (*Ako priđeš bliže/Zagrlj me*) i Kseniju Erker (*Proljeće bez tebe*, veliki hit '74, tada pod naslovom *Proljeće je otpočelo s kišom*), komotno se šireći od kabarea (*Tko stoji iza mene*) do klapa

Foto: Lenka Pavlović

(*Otkako te ne volim*). Vlasnik džez-kluba u Sisku i pokretač nekoliko festivala takve muzike po Hrvatskoj, Kukuruzović u najužoj postavi Django Group ima još jednog gitaristu, bas-gitaristu, i vrsnog violinistu Bruna Urlića, a kako je na nekim snimcima pomagao Matija, na koncertu su im se priključili i pijanista i bubnjar. Posle uvodne *Tvoje nježne godine* samo uz klavirsku pratnju, pokazalo se da i uživo skladno ubrzavaju, a i lepo zaljubljuju Arsenove setne klasike. Uostalom, raspoloženju *Moderato Cantabile* i *Kuće pored mora* baš odgovara molski/minor swing.

Ukoliko je iko pomislio da tokom *Ni Ti, ni ja* ili *Takvim sjajem može sjati* manuš-sastav ne 'secka' dovoljno gusto, Kukuruzović & Co. – premijerno u Beogradu – dobili su pravilno raspoređene sopstvene tačke, i pokazali instrumentalističke domete kroz standarde Đanga Rajnharta (Reinhardt) i numere koje su snimali u saradnji s glavnim evropskim protagonistima te scene. Dok je zvezda večeri nakratko odsustvovala s bine, zamašni i brzoprsti Damir preuzimao je konferansu prirodno se nastavljajući na Predinov stil priča za publiku – a obojica tu duguju legendarnom Stjepanu Đimiju Staniću. Kukuruzović bi bio odlično primljen čak i da se ne razume u Beograđanke, što je

potvrdio posvetama (iz Istre) Vesni Čipčić i Svetlani Bojković.

Kao i uvek, Zoran Predin je skladno utkao i nekoliko svojih pesama – *Šta bi mi bez nas*, *Ne mine niti dan/Vilenjak* – a posebno je počastvovan Ivan Goran Bregović, odranije poznatom verzijom *Te noći kad umrem*. I posle 100 minuta bilo je još spremnog/željenog materijala, no muzičarski biser ostao je – nimalo iznenađujuće – rasvirani *bluz Završit ću kao Howard Hughes*. Iako posle niza Predinovihi gostovanja na Kolarcu (manje od 1000 posetilaca) ovaj prelazak u dvostruko veći prostor nije sasvim ispunio Kombank dvoranu (renovirana nekadašnja sala Doma sindikata, nekadašnje Jugoslavije), raznolika a ne baš mlada publika (s ulaznicama po 1.500–2.500d.) jednako je bila oduševljena i nije se baktala YU-nostalgijom. Zvanični deo završen je prigodnim putovanjem u Sredozemlje, gorepomenutim odlaskom – čežnjivo horskim *Tamo, tamo da putujem*.

Neizbežni bis, i neizbežno – kakav bi to bio Arsen bez Gabi? – *Pamtim samo sretne dane*, pa konačno pečačenje rastanka, *A sad adio*, špica Šurdinog *Vrućeg vetra*. Čovek poželi da predvodnici kao Rundek i Predin ne menjaju programe i saradnike tako brzo, nego da nam ostave priliku još koji put u ovome da uživamo.

DRAGAN KREMER

Heroji društva na heroinu

Pre nekoliko meseci, na jednoj pozorišnoj konferenciji, mlada koleginica iz prvog reda postavila mi je jezivo pitanje: "Da li ste svesni na koga ta vaša priča podseća? I On isto tako radi", kazala je, "i On je isto tako posvećen." Poželela sam da je prekinem. Da je uvredim i da joj začepim usta

Poznajem ljude koji su se skidali sa heroina. U početku, kažu, strašan je fizički bol. Misliš da prolaziš kroz najgoru stvar u životu, a ne znaš da pravi pakao počinje tek posle: kada si fizički čist, ali u glavi prazan; nesposoban da pronađeš smisao, motiv i radost. Tvoje telo, bez stimulansa, ne proizvodi hormon sreće i potrebni su meseci ili čak godine terapije da bi se stvari vratile u normalu... Setim se toga kada na trafici preletim pogledom preko naslovnih stranica tabloida. Setim se dok skrolujem Tviter ili razgovaram s rendom ljudima, o bilo kojoj nasumičnoj temi... Skandalozno! Šokantno! Strašno!

Mi smo, pomislim, društvo navučeno na heroin! Još nismo doneli odluku da ćemo početi s lečenjem, ali sve i da ta odluka padne u martu, da padne na jesen ili u sledećem izbornom ciklusu, proces koji nam predstoji biće pakleno bolan i dug. U početku, bol će biti fizički... Bojim se: biće kaos i neće proći bez nasilja... A posle – ko zna?! Koliko će vremena proći dok terapija ne bude delovala? Da li takva terapija uopšte postoji? Hoće li ono što se u nama slomilo ikada moći da se uspravi?

Predugo se fiksamo ljubavlju za vođe, fleširamo ratove, ignorišemo glad, tripujemo nebeski narod i budžetske suficite, mini-pice iz 3D štampača i leteće automobile... Padamo u stond od blama nad čuvenom "slikom koju šaljemo u svet", pa se budi-mo u krizi, spremni za novi fiks: za novu aferu, za novi spin, za novu haludžu i novi fleš. Svaki pokušaj skidanja sa ovih otrova brzo propada, tako da na situaciju gledam bez optimizma. Naravno, to nije način na koji mogu da živim, pa onda izmišljam svoje igračke, džepne borbe, mini-pobede i različite strategije odvlačenja pažnje. Ovo mi nije teško jer radim u pozorištu, pa uvek mogu da se sakrijem u probnu salu. Mogu da uvučem sve svoje misli u predstavu koja nastaje i zaboravim koje je godišnje doba, kakvo je vreme, koliko je sati i kada glumcima treba pauza... Probnu salu, u ovom slučaju, shvatam bukvalno i metaforično, jer isto tako umem da se sakrijem u tekst koji pišem; građu koju proučavam, iza tabele sa budžetom, u paralelni univerzum pozorišnog festivala... Budim se entuzijastična i hrlim u radni dan!

Uviđam, ipak, kako me ova relativno uspešna strategija vodi u drugu krajnost koja me podjednako plaši. Pitam se da li postajem osoba koja fetišizuje rad. Sama sam sebi najgora šefica, najbrutalniji izrabljivač i nema tog kapitaliste koji bi se prema mom ličnom životu odnosio surovije nego što to mogu ja. Is-

Piše:

Minja Bogavac

Autorka je dramska spisateljica i upravnica Šabačkog pozorišta

crpljujem se, jer redovno zaboravljam da se zezam, pa se dovedem u stanje takvog umora da više nemam snage ni da zaspim... I to me podseća na nekog, a vi već znate i na koga!

Pre nekoliko meseci, na jednoj pozorišnoj konferenciji, mlada koleginica iz prvog reda postavila mi je jezivo pitanje: "Da li ste svesni na koga ta vaša priča podseća? I On isto tako radi", kazala je, "i On je isto tako posvećen." Poželela sam da je prekinem. Da je uvredim i da joj začepim usta nekim kontrapitanjem, od kog joj neće biti nimalo prijatno. I stvarno: na koga to podseća?! Da li je istina da pojedinci u totalitarnim društvima počinju da liče na svoje vladare i je li moguće da sam ta pojedinka čak i ja, koja mu

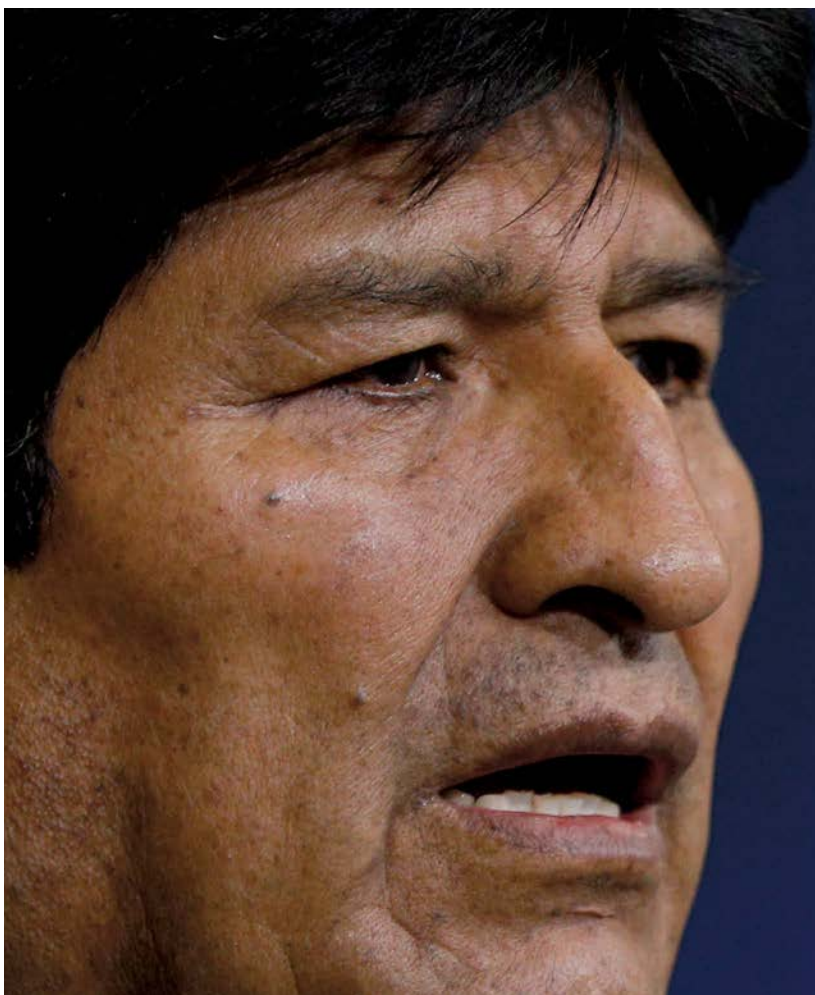
nisam ni blizu i koja se uporno trudim da sve što radim bude kontra od njega i njegove klike? I to me pitanje vraća na tezu s početka ovog teksta: mi smo narkomansko društvo!

Navučeni smo na zlo. U zajednici skandaloznog-šokantnog-strašnog, nijedan čovek ne može ostati zdrav ili potpuno čist. Poznajem ljude koji baš dobro poznaju ljude koji su se skidali sa heroina. Čak i ako se sami nikada nisu drogirali, prošli su pakao straha za bližnje; prošli su scene, tuče, krađe, društvenu osudu i stid. Prošli su horor. Ostala im je trauma.

"Ne bojim se Vučića", kaže Vojkan, moj najdraži sagovornik, brat i drug "Bojim se malih Vučića, u svakom od nas." Kažem mu da ne razumem, a on slikovito objasni: "Zamisli da si danas ti na njegovom mestu! Oko tebe su poltroni, a u tvojim rukama vojska, policija, mediji, budžet i moć... Koliko bi demokraciji pokazala prema javnom skupu zvanom Porodična šetnja? Koliku dozu ljudskih prava bi ostavila za Mišu Vacića, u segmentu slobode govora i političkog delovanja?" Progutam odgovor, kao knedlu. "Eto, vidiš", zaključuje Vojkan. "A mi se pritom kunemo u demokratiju i ljudska prava... Zamisli onda kako na sve to gleda prosečan čovek, sa manje političkog obrazovanja!"

Taj prosečan čovek, pomislim, može da postane heroj, samo ukoliko opasno dobro ovlada veštinom samokontrole. Ako se odupre napadu besa i impulsu da na neprijatno pitanje odgovori kontrapitanjem. Ako na nasilje ne uzvрати nasiljem. Ako, na neku čudnu foru, pronađe smisao, motiv i radost, uprkos hororu koji je prošao i traumi koja ostaje. Verujem u tog čoveka! Biram da verujem da postoji, jer to je način na koji mogu da živim, u ovom društvu koje se fiksa skandaloznim, šokantnim i strašnim. Navijam za malog čoveka i veliku samokontrolu. ¶

USPON I PAD EVA

**Nesvakidašnja
biografija
egzotičnog lidera
južnoameričkog
socijalističkog
“ružičastog
talasa” dobija novi
dramatični obrt
dok se Bolivija
nalazi na ivici
građanskog,
verskog i rasnog
sukoba**

Poslednju noć u rodnoj Boliviji predsednik Evo Morales proveo je na šarenoj prostirci na podu u gradu Kočabamba, gde su ga sakrivali članovi sindikata “kokaljerosa”, “braća iz Federacije tropskog okruga Kočabamba” kojima je uputio twitter zahvalnost pre nego što je otišao u egzil u Meksiko. Morales je jedan od njih: sin stočara koji su gajili lame, građevinski radnik, pekar, trubač, fudbaler, uzgajivač koke u amazonskoj provinciji Čapare i lider njihovog sindikata koji je preživeo racije, batinjanja, hapšenja, frakcijske borbe.

Od ranog detinjstva čuvao je stada lama u selu Isalavi u okrugu Orinoka, gde je rođen 26. oktobra 1959. Da bi se izdržavao dok je išao u srednju školu u gradu Oruro, zarađivao je kao građevinski radnik, pekar, fudbaler i trubač u orke-

stru koji je svirao po rudarskim mestima. U vojsci je bio trubač, a posle vojnog roka nastavio je da se bavi stočarstvom – čuvao je stado lama. U to vreme El Ninjo je došao s Pacifika i uništio 78 odsto poljoprivrednih kultura i 50 odsto životinja u tom delu Bolivije. Morales je s porodicom morao da preseli u Čapare u okrugu Kočabamba, gde se delimično bavio poljoprivredom, a uz to, zbog nedostatka sredstava, radio na plantažama koke.

Vašington je 1995. ponovo tražio da Bolivija uništi 1750 hektara plantaža koke i bolivijska vlada je uz podršku SAD otpočela borbu s “kokaljerosima”, uz racije, prebijanja kojima je bio izložen i Morales, koji je kao njihov tadašnji sindikalni lider zastupao stav da problem kokaina treba da se rešava na strani korisnika, a ne uništavanjem plantaža koke, čije listove

pripadnici naroda Ajmara i Kečua smatraju svetim: boginju Zemlje Pačamamu prikazuju kako kao darove nosi krompir i lišće koke i ne misle da je to narkotik, već sredstvo koje na njih deluje slabije od kofeina. Po tradiciji žvaću kokin list verujući da im pomaže da rade ceo dan.

Masovne demonstracije su prinudile vlasti da nakratko omekšaju režim, posle čega su čistke kokaljerosa obnovljene.

Od uništenja plantaža nisu stradali dileri (koji su list koke kao sirovinu uglavnom transferovali na preradu u Kolumbiju), već bolivijski seljaci kojima je isplaćivan dvadeset peti deo prihoda od kokaina, kako je govorio Morales na 38. sednici Komisije za narkotička sredstva pri OUN.

Godine 1998. predsednik Bolivije Ugo Banser je sklopio novi sporazum sa SAD

MORALES

o uništenju koke u zamenu za finansijsku pomoć, posle čega je zapalo u bedu mnogo ljudi čije nezadovoljstvo je bilo toliko da su vlasti angažovale oružane snage za gušenje pobune. Parola "Koka ili smrt" donela je Evu Moralesu u to vreme veliku popularnost. Godine 2000. on je potpisao saglasnost s ministrom unutrašnjih poslova o povlačenju vojske uz dodelu pomoći uzgajivačima koke za prelazak na uzgoj drugih poljoprivrednih kultura, ali sukob s kokaljerosima nije prekinut i 2003. je došlo do nove erupcije.

Pokret za socijalizam (MAS), široka koalicija sindikata rudara, kokaljerosa, gradskog radništva i pripadnika urođeničkih naroda, postao je na lokalnim izborima 2004. najjača politička snaga u Boliviji. Na izborima 2005. Evo Morales je dobivši 53,7 odsto glasova postao prvi predsednik Bolivije iz redova urođeničkih naroda koji čine 40 odsto stanovnika zemlje (pripada narodu Ajmara nastanjenom uglavnom u planinskim oblastima u rejonu jezera Titikaka na zapadu Bolivije i sa ukupno 2,25 miliona ljudi čini petinu stanovništva ove države). Na izbor Moralesa za predsednika uticao je tzv. Bolivijski gasni konflikt iz 2003. kada je na protestima tražena nacionalizacija bolivijskih gasnih nalazišta, a tadašnji predsednik Karlos Mesa (2003–2005) optuživan da promovise američke korporativne interese u eksploataciji bolivijskih nacionalnih gasnih resursa. Morales se nakon izbora legitimisao kao jedan od egzotičnih lidera južnoameričkog socijalističkog "ružičastog talasa", poput Huga Čaveza u Venecueli ili Luisa Injasija Lule da Silve u Brazilu, koji su se suprotstavljali američkom imperijalizmu. Bolivija je 1825. dobila naziv u čast južnoameričkog revolucionarnog vođe Simona Bolivara.

AUTOHTONA EMANCIPACIJA

Morales je 2009. potpisao dekret na osnovu koga je zemlja na čijem je čelu zvanično dobila novi naziv, Mnogonacionalna Država Bolivija. Kultura i jezik starosedelačkih naroda koji su dugo živeli na marginama društva, inkorporisa-

ni su u bolivijski multinacionalni model. Njihovih 36 jezika je uvedeno u zvaničnu upotrebu paralelno uz španski, a njihov koncept dobrog života (*buen vivir*) bio je upisan u ustav i proglašen za meru institucionalnih i socijalnih reformi. Moralesov Pokret za socijalizam nacionalizovao je ključne industrije i koristio značajne socijalne fondove da bi više nego prepolovio ekstremno siromaštvo sa 38,2 odsto na 15 odsto, a za značajnih 19 odsto smanjio Gini koeficijent koji meri nejednakost prihoda. U toj najsiriromašnjoj zemlji na Latinoameričkom potkontinentu za 13 godina je izgrađeno 5000 obrazovnih centara, 1000 zdravstvenih ustanova...

Mada je nacionalizovao gasno-naftnu infrastrukturu i druga strateška preduzeća, Morales je izbegao grešku Venecuele, nije mnogo dirao ostala privatna preduzeća. Zahvaljujući rastu cena rudarskih sirovina koje donose 80 odsto prihoda od bolivijskog izvoza, prema podacima MMF-a, ekonomija Bolivije je u 2015. rasla po stopi 4,8 odsto, najvišoj u Latinskoj Americi.

USTAVNO OGRANIČENJE

Na izborima 2009. i 2014. Morales je osvojio drugi i treći mandat. Ostao je u sedlu i posle referendumu o impichmentu 2008. i nakon referendumu o autonomiji koja je izglasana u istočnim, uglavnom okruzima bogatim gasnim nalazištima i većinom nastanjenim Špancima, ali nije prihvaćen u celoj Boliviji. U jednoj prilici 2009. likvidirani su zaverenici koji su imali zadatak da ubiju Moralesa, među kojima je navodno jedan navodni komunista špansko-mađarskog porekla koji je svojevremeno bio prevodilac Ramireza Iljiča Karlosa Šakala...

Po oceni bivšeg bolivijskog ambasadora u SAD Pabla Solona, a prenosi je američki levičarski portal "Demokratija danas", da je Morales završio svoj treći mandat, bio bi zapamćen kao najbolji predsednik Bolivije. Ali on to nije učinio. Novi ustav je dozvoljavao da Morales osvoji treći mandat 2014, ali njegov četvrti pokušaj nije prošao na referendumu 2016. Međutim, Moralesu lokalni ustavni sud doneo je neobičnu od-

luku – da se ograničenjem broja mandata krše Moralesova ljudska prava.

Četvrti mandat inače nije izuzetak u burnoj istoriji Bolivije. Na izborima 1985. bivši diktator Ugo Bansera nije osvojio više od 50 odsto glasova, pa je Nacionalni kongres izabrao drugog sa liste neoliberala, Viktora Pasa Estensora, koji je postao predsednik četvrti put... Napetost je prerasla u erupciju protesta nakon izbora 20. oktobra kada se Evo Morales odmeravao s oponentom Karlosom Mesom, već pomenutim bivšim predsednikom Bolivije i pripadnikom vašingtonskog Međumeričkog dijaloga; on je deceniju i po kasnije pokušao da vrati klatno na drugu stranu. Izbore nije dobio, ali je nastala kriza u kojoj je Morales izgubio vlast koju je držao 14 godina.

IZBORNA NOĆ

Preliminarno brojanje glasova iznenada je obustavljeno. Nestalo je struje. Došlo je do prekida internet i telefonskih veza. Posmatračka misija Organizacije američkih država (OAS, koju uglavnom finansiraju SAD) odmah je saopštila da je to čista manipulacija izbornim podacima, uz upotrebu tajnih servera, fantomskih glasova itd. Posmatrači naklonjeniji Moralesu govorili su da je reč samo o tradicionalnom kasnijem pristizanju izbornih podataka iz udaljenijih seoskih sredina, inače naklonjenih Moralesu. On je najpre proglasio pobjedu, a onda je optuživši opoziciju da hoće da izvrši državni udar proglasio vanredno stanje i tako faktički priznao da možda i nije osvojio 10 odsto više glasova nego opozicioni kandidat (Morales 46,4 odsto, Mesa 37,7 odsto). Najavio je i da će smeniti izbornu komisiju i pristati na drugi krug izbora, čime je praktično priznao da izbori nisu čisti. Opozicija je izašla na ulice i Moralesa optuživala za izbornu krađu.

Demonstracije su dobijale sve nasilniji karakter. Privatne kuće članova pokreta MAS su spaljivane.

Grupe vandala zapalile su oko 70 autobusa gradskog prevoza u La Paz. Maroderi su pljačkali prodavnice, maskirani

Pučevi

Od 1952, kada je u Boliviji revolucijom počela nacionalizacija osnovnih privrednih resursa za vreme vlasti Viktora Pasa Estensora, ova država je prošla kroz mnogo kriza i još više pučeva.

Ernesto Če Gevara je 1966–1967. pokušao da podigne ustanak i u oktobru 1967. ubijen je uz aktivnu pomoć CIA.

Nakon pogibije u avionskoj nesreći 1969. predsednika Renea Barentosa Ortuna, vojnim pučem na vlast dolazi general Alfredo Ovando Candija.

Sledi puč levičarskih oficira 1970. s generalom Huanom Hoseom Torresom na čelu.

Potom pukovnik Ugo Baner Suarez 1971. sprovodi 187. vojni puč u Boliviji nakon 1825.

Godine 1978. predsednik Huan Pereda Asbun je svrgnuo general David Padileja Aransibija.

Nakon konflikta u oružanim snagama navodno uz podršku evropskih plaćenika, koje je regrutovao bivši šef Gestapoa iz Liona Klaus Barbi, general Garsija Mesa 1980. izveo je tzv Kokainski puč, nazvan tako zbog navodne umešanosti narko-dilera. Svrgnuo je svoju rođaku Lidiju Guiler Tehadu, koja je pobešla u Francusku.

Neki taj period vladavine hunte opisuju kao najmračniji period u istoriji Bolivije, uz hapšenja koja su sprovodile paravojne jedinice, torturu, nestanak ljudi, razaranje opozicije uz asistenciju savetnika iz Argentine... Zbog toga je usledila međunarodna izolacija Bolivije.

U periodu vladavine režima Garsije Mese "koka dolari" su korišćeni za umirivanje vojnih oficira, ali Garsija Mesa je izgubio podršku vojske i uhapšen je 1981.

demonstranti su po ulicama jurili pristalice pokreta MAS i pripadnike urođenika. Pojedini kvartovi ne samo u bogatim, već i u siromašnim delovima gradova počeli su da organizuju samoodbranu. Deo Moralesovih pristalica i starosedelačkog stanovništva je izašao na ulice u pokušaju da brani tekovine stečene za vreme njegove vladavine.

U nasilnim sukobima stradalo je više od dvadeset osoba. Napadani su i policaj-

ci i policijske stanice. Sistem se ubrzano raspadao, policajci su s uniforma počeli da cepaju kariranu vipala zastavu čiji mnogobrojni kvadrati reprezentuju narode Anda. Ova zastava je isticana paralelno s bolivijskim trikolorom, a sada je u talasu uličnog nasilja skinuta s jarbola. Bolivijska policija je tražila pomoć od vojske, koja je takođe izašla na ulice radi uspostavljanja reda.

Glavnokomandujući bolivijske vojske Vilimas Kalima 9. novembra pozvao je Eva Moralesa da se radi mira u Boliviji povuče i on je podneo ostavku već 10. novembra. Za njim su demisionirali potpredsednik Alvaro Garsija Linera, predsednik Senata i predsednik donjeg doma parlamenta. Nakon poziva glavnokomandujućeg da Morales podnese ostavku, iz Venecuele i Kube su se čule ocene da je u Boliviji zapravo izvršen vojni puč, ali u intervjuu za američki levičarski sajt "Demokratija danas" bivši ambasador Solon ocenjuje da je teško reći da je u pitanju puč zato što je pobuna protiv Moralesa zapravo počela još 2016. kada on nije priznao rezultate referenduma čiji je rezultat nalagao da on ne može da bude izabran po četvrti put.

ŽANIN ANJES

Izgubivši podršku vojske, Morales je otišao najpre u Čapare gde ima podršku starosedelaca. Odatle je odleteo u Meksiko, koji mu je uprkos protivljenju Perua obezbedio prevoz meksičkim avionom i utočište. Kasnije će ispričati da su mu i Amerikanci nudili avion da napusti zemlju, ali da je bio uveren da bi ga odveli u Gvantanamo.

Vlast u Boliviji je preuzela Žanin Anjes, političarka s malo podrške s hrišćanske desnice koja se 2013. istakla tvitovima o tome da sanja o Boliviji "oslobođenoj satanskih obreda urođenika" i o tome da grad nije za "Indijance, koji treba da ostanu na planinskom regionu Čako".

Mada je tokom ceremonije polaganja zakletve u predsedničkoj Spaljenoj palati (Palacio Quemado), držeći u rukama veliku Bibliju, obećala da će izbori uskoro biti održani, da će u Boliviju vratiti demokratiju, da će pacifikovati zemlju, postavila je kabinet za koji kritičari kažu da će verovatno dodatno povećati polarizaciju u zemlji.

Jedan sveštenik je objavio da se "Hrist vratio u predsedničku palatu i da je Bolivija za Hrista, a da se nikada više neće vratiti Pačamama", boginja koju urođenici, uključujući i Ajmare, poštuju kao Majku Zemlje. To je bilo kada je u Moralesovu rezidenciju ušao advokat i biznismen Luis Fernando Kamačo, lider desničarske hrišćanske grupacije Revolucionarni nacionalistički pokret u Boliviji, sin Hosea Luisa Kamača Parade, vlasnika gasne kompanije koju je Morales nacionalizovao i predsednika Federacije privatnih biznismena od 1992. do 1993. Kubanski list "Granma" tog mlađeg Kamača opisuje kao "bolivijskog Bolsonara", hrišćanskog fašistu.

Parlament nije imao kvorum da bi verifikovao promenu na čelu države, jer su Moralesu lojalni poslanici gonjeni i ličkovani. Gradonačelnicu Vinta Patrisiju Arce demonstranti su izvukli iz gradske kuće i polili je crvenom bojom, ošišali je i bosu vodili kroz grad dok je policajci na motociklima nisu spasili. Bivšoj predsednici Senata Adrijani Salvatijeri, koja je takođe podnela ostavku, onemogućeno je da uđe u parlament.

LITIJUMSKA ČESTITKA SENJORI ANJES

Američki državni sekretar Majk Pompeo je brzo čestitao senjori Anjes na novom poslu vođenja Bolivije kroz tranzicioni period ka demokratiji u skladu sa Međuameričkom demokratskom poveljom. Tramp je nešto tvitovao o pobi demokratije.

Gabrijel Hetland, koji se bavi Latinoameričkim studijama i sociologijom na Univerzitetu Olbani, u razgovoru za "Gardijan" nije iznenađen što je Zapad ignorisao krvavu vojnu intervenciju i napad na demokratiju u Boliviji, pošto je Evo Morales upravo bio raskinuo ugovore sa multinacionalkama iz EU o eksploataciji litijuma, važnog u proizvodnji baterija za električne automobile, a najavio ugovor s Kinom.

Posle smene režima Zapad će moći da pregovara sa uzurpatorima vlasti, Kamačom i ostalima.

Anjes je prvih dana povukla poteze koje je Vašington i očekivao: priznala je venecuelanskog opozicionog lidera Huana Gvida kao predsednika Venecuele, ukinula Moralesovu podršku Nikola-

NIJE SVE GOTOVO: Morales izbegao u Meksiko;
protest njegovih pristalica i sukob sa policijom u Boliviji

Fotografije: Tanjug AP Photo

su Maduru, prekinula diplomatske odnose sa Venecuelom i Kubom i prognala iz zemlje kubanske lekare. Bolivija je, kako javlja agencija TASS, već 15. novembra 2019. izašla iz Bolivarske alijanse naroda Amerike (Alianza Bolivariana para los pueblos de nuestra America, ALBA), čije osnivanje su inicirali Ugo Čaves i kubinski lider Fidel Kastro 2004. Toj organizaciji, zasnovanoj na solidarnosti i principima južnoameričkih ideologa Simona Bolivara, Hosea Martija i Antonija Hosea Sukre, Venecueli i Kubi se 2006. pridružila Bolivija, 2007. Nikaragva, a potom Dominikanska Republika (2008), Antigva i Barbuda, Sent-Vinsent i Grenadini (2009), Grenada, Sent-Kits i Nevis (2014). Honduras se takođe pridružio, ali je posle vojnog prevrata 2009. istupio iz te organizacije.

NASTAVAK NASILJA

Samoproglašena predsednica senjora Žanin Anjes je pozivala vojsku da interveniše protiv demonstranata u La Pazu i drugim gradovima u kojima su izbili novi sukobi pošto su Moralesove pristalice tražile da mu se omogući povratak. Bacale su kamenice i mahale drvenim palicama i sukobile se sa policijom koja ih je rasterivala suzavcem. Osmoro Moralesovih pristalica je ranjeno u gradu Saka-ba. U nekim delovima zemlje blokirani su putevi zbog kojih je dolazilo do nestašica.

Privremenu vlast Žanin Anjes nisu priznale Moralesove pristalice u El Altu, drugom po veličini gradu u Boliviji (milionskom), koji zbog brzog rasta nazivaju i ekonomskom prestonicom Bolivije. U tom gradu na visini od 4500 metara tri četvrtine stanovnika pripada starosedelačkom narodu Ajmara. Vojska je upotrebila silu. Demonstranti su, prema agenciji AP, tvrdili da je nasilje počelo kada su pokušali da prođu vojni ček point, a ministar Herhes Hustinijano je tvrdio da su demonstranti bili naoružani "vojnim oružjem".

"Nije jasno u kakvim okolnostima se to desilo, ali opšti utisak je da su snage bezbednosti otvorile vatru u masu ljudi. Danas se održavaju pogrebi i bdenja. Biće više protesta, više emocija, više nasilja i više napetosti", izvestio je iz La Paza reporter američkog Nešenel pablik radija Filip Ravis.

MILAN MILOŠEVIĆ

Uvod u impičment

Zbog republikanske većine u Senatu malo je verovatno da će doći do opoziva Donalda Trampa, ali mu kongresna istraga zbog zloupotrebe položaja nanosi štetu u pokušaju da osvoji drugi mandat

Kongresna istraga protiv Donalda Trampa, zbog sumnje da je zloupotrebio predsednički položaj radi sticanja lične (političke) koristi, prošle sedmice je značajno je promenila karakter: umesto u posebnoj, "sigurnoj" sobi u podrumu Kongresa, u koju je mogla da uđe samo odabrana grupa kongresmena, saslušanja svedoka počela su da se odvijaju pred publikom i TV kamerama.

Oni koji su od prve ture svedočenja očekivali spektakl, pre svega u pogledu iznošenja novih pojedinosti u vezi sa "ukrajinskom aferom", bili su razočarani. Kao da su zanemarili da je pred članove Komiteta za obaveštajne poslove Predstavničkog doma izašlo troje karijernih američkih diplomata, kojima pravljenje spektakla nije svojstveno. Od svedoka na javnim saslušanjima očekuje se pre svega da ponove sve ono što su izneli u ranijoj fazi istrage "iza zatvorenih vrata", a dobar deo transkripta tih svedočenja već je publikovan.

IZLAZAK IZ PODRUMA

Svrha "tajnih saslušanja" je utvrđivanje kredibiliteta svedoka kao i njegovih iskaza za potrebe istrage, što je praksa koja se u Kongresu redovno praktikuje. Republikanci su je, recimo, koristili kada su istraživali pogibiju američkih građana u diplomatskom predstavništvu u Bengaziju 2012. godine, kada im je meta bila tadašnja državna sekretarka Hilari Klinton. Uprkos tome sada demokratskim rivalima spočitavaju da vode istragu "u maniru Sovjetskog Saveza" – tajno i bez mogućnosti da se Tramp (od) brani. Uoči jednog svedočenja tridesetak republikanskih kongresmena čak je pokušalo da upadne sa mobilnim telefonima u prostoriju u podrumu Kongresa. Sve pledirajući na pravičnost procesa, zapravo su debelo prekršili striktna kongresna pravila koja štite bezbednost tog prostora.

Napuštanjem podrumске atmosfere i prenošenjem čitavog postupka pred TV kamere demokrate su pokazale samouverenost, a usput su izbacili iz republikanske retorike "sovjetski faktor". Prethodno su im demokrate odgovorile i na tirade da je istraga protiv Trampa započeta bez, inače neobavezujuće, kongresne rezolucije: usvojili su je bez problema, istina tik pred početak javnih saslušanja.

VERODOSTOJNI SVEDOCI

Ipak, izbor prvih troje svedoka pomalo je bio iznenađujući, tim pre jer se radi o diplomatama koji su po prirodi posla bili povezani sa Ukrajinom i tamošnjim prilikama, ali, eto, ne raspolažu neposrednim saznanjima "iz prve ruke" o onome što se Trampu stavlja na dušu i što bi moglo da rezultira pokretanjem njegovog opoziva. Tramp se tereti da je zarad odmrzavanja vojne pomoći Ukrajini od tamošnjih vlasti navodno tražio da pokrenu istragu koja bi mogla da naškodi Džozefu Bajdenu, jednom od pretendenta na predsedničku nominaciju Demokratske stranke i bivšem potpredsedniku SAD.

Vršilac dužnosti ambasadora SAD u Ukrajini Bil Tejlor, zvaničnik Stejt departmenta Džordž Kent i bivša ambasadorica u Ukrajini Mari Jovanović takva saznanja, dakle, nemaju, ali nije da o svemu što se tiče "ukrajinske afere" nisu imali šta da kažu: recimo o koteriji koja je tajno vodila "paralelnu diplomatiju" u Ukrajini i koju je predvodio Trampov lični advokat Rudi Đulijani. Jedan od njegovih "uspeha" bilo je naprasno smenjivanje ambasadorke Jovanović s položaja u Kijevu, prethodno lažno optuženu da je nelojalna predsedniku.

Ipak, za otvaranje prema javnosti čitave istrage oni su imali mnogo važniju ulogu: pred Amerikancima su se pojavile iskusne diplomate koje su služile i pod demokratskim i republikanskim predsednicima, dokazano privrženi sprovedenju američke spoljne politike i do-

voljno savesni da upozore na ogrešenje o nju i druge nepravilnosti, čak i ako je u to umešan njihov šef, američki predsednik. Diplomatski odmerenim nastupom takav su utisak i ostavili.

PRVA FAZA IMPIČMENTA

Jedan od ciljeva javnih saslušanja je pridobijanje javnosti, iako već sada većina Amerikanaca naginje podizanju svojevrsne "optužnice" (*impičovanje* predsednika) – koje demokrate s većinom u Predstavničkom domu jesu kadri da izvedu. Senat, koji potom treba da glasa o samom opozivu predsednika, ima, međutim, republikansku većinu, a oni trenutno nisu raspoloženi za "lov na veštice", kako čitavu aferu naziva njihov lider Tramp.

Činjenica je da će u nastavku javnih saslušanja (ove nedelje planirano je čak osam) gotovo svi koji se pojave pred Komitetom za obaveštajne poslove iznositi saznanja iz druge ili treće ruke. Izuzetak bi mogao biti ambasador SAD u EU Gordon Sondland, koji jeste bio u komunikaciji sa Trampom, ali njega čak ni sve demokrate ne smatraju preterano kredibilnom svedokom, tim pre jer je svoje svedočenje iza zatvorenih vrata naknadno dopunio usled iznenadne provale osveženog pamćenja. Njegovo svedočenje je kazano je za ovu sedmicu.

OPSTRUKCIJA PRAVDE

Demokrate, zasada, bolje svedoke nemaju, jer oni koji bi eventualno mogli da posvedoče koje su ustinu bile Trampove namere kada je zamrzao vojnu pomoć Ukrajini od 400 miliona dolara, a koju je Kongres prethodno odobrio, ne smeju ili ne žele da sarađuju u istrazi. Šef američke diplomatije Majk Pompeo mogao bi štošta da kaže na tu temu, ali je njemu i bez toga dovoljno loše što mu je Tramp, kako navode američki mediji, ozbiljno zamerio što su zaposleni u Stejt depart-

UKRAJINSKA POSLA: Donald Tramp

Foto: Tanjug AP Photo

tmentu "protiv njega" jer su prihvatili da pomognu istrazi.

Iako bi svedočenja sadašnjih ali i bivših pripadnika Trampovog najužeg kruga, poput nekadašnjeg savetnika za nacionalnu bezbednost Džona Boltana, značajno ojačali postupak, demokrate ne očajavaju. Već su, naime, najavili da će opstrukciju Bele kuće verovatno pretočiti u ometanje istrage, tj. Pravde, kao još jednu od tačaka "optužnice" protiv Trampa. U tu pravnu kategoriju, smatraju američki stručnjaci za pravo, spada i pritisak na svedoke, a upravo je tako doživljen Trampov tvit kojim se obrušio na dosadašnju karijeru ambasadorke Jovanović usred njenog javnog svedočenja. Sama ambasadorka taj tvit je doživela kao zastrašivanje.

KO VOLI TRAMPOVO DUPE

Glavna tačka eventualne "optužnice" protiv Trampa, zloupotreba položaja/ovlašćenja, vrteće se oko sadržaja njegovog "čuvenog" telefonskog razgovora sa ukrajinskim predsednikom Voldemirovom Zelenskim 25. jula ove godine, u kojem je Tramp otvoreno zatražio uslugu od ukrajinskog kolege (istraga o firmi u kojoj je radio Bajdenov sin, ali i navode o umešanosti ne Rusije, već Ukrajine u američke izbore 2016). Taj čin je potom

akademske rečnikom predstavljen kao slučaj *quid pro quo*, što je, uz Trampovu i njegovih saveznika silovitu propagandu izgubilo negativnu konotaciju.

U međuvremenu su se javili glasovi da je reč o pojmu nerazumljivom javnosti, te da umesto toga treba koristi izraz "iznuda". Predsedavajuća Predstavničkog doma Nensi Pelosi je uvela termin "podmićivanje", koji, veruje, bolje rezonira s javnošću tim pre jer taj termin stoji u Ustavu kao jedan od razloga za pokretanje opoziva predsednika.

Paralelno sa javnim saslušanjima demokrate su nastavile "podrumska saslušanja" zbog povećanja spiska svedoka koji će svoja saznanja iznositi javno. Jedan od njih će biti i Dejvid Holms, saradnik ambasadora Tejlora. Prilikom svog svedočenja ambasador je izneo da mu je Holms tek nedavno rekao kako je bio prisutan dok su telefonski razgovarali ambasador Sondlend i Tramp – predsednik je toliko glasno govorio, priseća se, da je Sondlend morao da odmakne telefon od uha, te su svi za stolom te julske večeri u jednom kijevskom restoranu mogli da čuju šta obojica pričaju.

Holms je posvedočio da je Tramp upitao svog ambasadora u EU, inače izdašnog donatora njegove inauguracije (otuda mu i služba), da li će Zelenski pokrenuti istragu (protiv Bajdenovog sina), a ovaj mu je odgovorio da ukrajinski pred-

sednik "voli vaše dupe" (!) i da je spreman da uradi "sve što od njega tražite".

TRKA ZA TRAMPOVOG IZAZIVAČA

Od samog spiska svedoka zavisi koliko će ova faza istrage trajati. Neki procenjuju da bi proces saslušanja mogao da se završi do sredine decembra, dok Nensi Pelosi ne želi da licitira datumima. Sigurno je da će prikupljeni dokazi završiti u Komitetu za pravosuđe koji je i vlastan da eventualno formuliše tačke "optužnice", o kojoj će poslednju reč dati plenum Predstavničkog doma.

Tajming pokretanja istrage već je bacio u drugi plan naredne predsedničke izbore i nadmetanje demokrata za predsedničku nominaciju, iako nije da te dve stvari nisu povezane. Izgledni kalendar do kraja godine, kada se i očekuje da Predstavnički dom glasa o impičovanju Trampa, stvar dodatno komplikuje. Senat bi, po tom kalendaru, "sudeње" Trampu trebalo da održi tokom januara, što će čak šest demokratskih predsedničkih kandidata, među kojima su i trenutni favoriti Berni Senders i Elizabet Voren – ako svi do tada ostanu u trci – danima nevoljno držati prikovane za senatorske skamije, umesto da kao njihovi rivali Džo Bajden i Pit Budidžidž budu na terenu u Ajovi odakle već 3. februara startuje sezona unutarstranačkih izbora.

¶
DENIS KOLUNDŽIJA

FOLKEFEST

Crvena zvezda i Bajern su do ove godine odigrali svega pet duela u Evropi: dva u Kupu šampiona 1991. i tri u Kupu UEFA 1979. i 2007. uz odnos 2-1-2. Utakmice su uvek bile više od samog meča, što zbog ratne istorije dva naroda, što zbog činjenice da kad pobediš Nemce u fudbalu, izgleda kao da prkosiš božanskom poretku. Nije bilo šanse da Zvezda osvoji naslov prvaka Evrope a da ne prođe dva nemačka kluba, prvo istočnonemački, pa potom zapadnonemački, i to Bajern koji se u međuvremenu od otpadničkog "juden-kluba" transformisao u svenemački simbol tevtonske nadmoći, postavši u svega pola veka najuspešniji klub ikada od Odre na istoku do Rajne na zapadu

Piše: Uroš Đurić

Bio je lep, sunčan septembarski dan godine 2000. Nalazim se u sedištu Lufthanzinog mlaznjaka na putu za Dansku. Avion je došao u Beograd s zakašnjenjem od tri sata zbog problema s papirima jednog od putnika i pilot, očito besan, dade gas do daske – dok si reko keks, već smo kružili oko Minhena u kojem smo presedali na SAS-ov let za Kopenhagen. Iz misli o, činilo se tad, već beskrajoj vladavini supruge braničevske ledi Magbet, prenuo me iznenadni prizor svetlošću okupanog Olimpijskog stadiona, jednog od najviših dometa savremene arhitekture i inženjerstva svog doba. Čak i s tih visina delovao je upečatljivo i monumentalno i neko čudesno osećanje je prostrujalo mojim telom kao one prolećne večeri s početka devedesetih kad je Zvezda u tom zdanju odigrala verovatno najbolju utakmicu u svojoj istoriji na putu do besmrtnosti, koja je istovremeno bila i kraj jedne ere i načina života, u kojem je za manje od mesec dana krenuo oficijalni, dugo pripremani sunovrat svega što smo do tad poznavali kao život u Jugoslaviji. Mesec dana pošto sam Bajernov stadion čekirao iz vazduha, pao je Sloba.

Svega pola godine ranije, zahvaljujući odustajanju i preporuci Milice Tomić, zadesio sam se s velikanima istočnoevropske savremene umetnosti u Parizu izlažući na izložbi "Druga strana Evro-

pe" održanoj u *Galerie Nationale du Jeu de Paume* kraj trga Konkord. Bugarski umetnik Lučezar Bojadžijev je osmislio rad u kojem će u prostoru koji mu je namenjen kreirati rezidencijalni boravak za umetnike sa područja pogođenim NATO intervencijom 1999, te tako proveo mesec dana s dva umetnika iz Tirane i Peći i umetnicom iz Skoplja. Prvobitna ideja je bila da živimo danonoćno u muzejskom prostoru, ali nam francuske vlasti nisu izdale dozvolu uz formalno obrazloženje da se park Tiljeri u kojem se muzejski kompleks nalazi zatvara sva ke večeri u osam. Verovatno su strahovali da ćemo se ili pobiti ili napraviti neku nenadoknadivu štetu s obzirom da prema kulturrasističkim standardima, koji su još uvek prisutni u genetskom kodu tamošnjeg društva, dolazimo s nedovoljno civilizovanog područja. Tako su nas za svaki slučaj i razdvojili – Makedonku i mene smestiše u stan na *Port de Saine Ounes*, a Albance u drugi, takođe negde u majčini. Dnevni boravak u muzeju opremili smo kao zajednički biro s četiri kancelarijska stola i radovima na svakom od zidova iznad njih. Pored prozora koji je zauzimao prostor od poda do plafona, tačno preko puta ulaza u "ofis", instalirao sam ogroman televizor s nekoliko stolica na kom sam po ceo dan na smenu vrteo dve iste VHS kasete. Na jednoj su bili dokumentarci koje sam pokupio s B92 –

"Vidimo se u čitulji" Janka Baljka, "Zombitaun" Marka Hokera, "Totalni ratnik" Đorđa Šargasa i "Poludeli ljudi" Gorana Markovića, a na drugoj BBC-jev prenos polufinalne utakmice Kupa evropskih šampiona između Bajerna i Crvene zvezde odigrane u Minhenu 10. aprila 1991.

Ubrzo po početku našeg "rezidencijalnog boravka" u okviru postavke izložbe, primetili smo neobičnu pojavu – ispred ulaza u naš prostor počeli su da se smenjuju muzejski čuvari kad god bi se emitovale utakmice, što se u proseku dešavalo tri puta dnevno. Bili su to većinom mladići i sredovećni muškarci poreklom iz bivših francuskih kolonija i protektorata – Malija, Obale Slonovače, Alžira, Gvineje, Senegala, Tunisa, Maroka. Među njima je brzo prostrujala informacija da se u našoj prostoriji na TV-u prikazuje fudbal, što je u velikoj meri pomagalo da se prebrodi monoton posao osmočasovnog nadzora nad umetničkim delima. Potom me je neko od njih pitao ko igra, te su bili upućeni da je u pitanju "Bayern Munich contre Étoile rouge de Belgrade". Ako mi je nečeg žao, to je što u tom trenutku nisam imao sredstava da kupim kameru i snimim ih. Bio bi to video-rad za sva vremena. Dolazili su iz dana u dan i smeštali se tako da ne ometaju normalan protok publike. Na prvi pogled, to je samo jedna utakmica odigrana početkom decenije, ali za njih je bila mnogo više, gledali su

DAN KOJI SE NE ZABORAVLJA:
"Zvezda do finala preko Bajerna

Fotografije: Nebojša Paraušić

je iznova, neprekidno, kao da je vide prvi put. U njihovom svetu Beograd i Jugoslavija su još uvek imali ogromno simboličko značenje. To su oni njihovi beli nesvrstani pajtosi, tretirani kao dno Evrope, koji su im sopstvenim primerom ukazali na mogućnosti, pomagali ih i predvodili na putu ka slobodi i emancipaciji. Stajali su fascinirani veštinama ovdašnjih mahera s loptom, u tesnoj, šahovski precizno izvojevanoj pobedi nad suparnikom koji potiče iz velesile koja stotinama godina unazad oblikuje tokove planetarne istorije i ekonomije. Puštali su uzdahe i reagovali uvek na istim mestima kao da se to upravo odigrava pred njihovim očima iako su isti sadržaj netremice promatrali i prethodnih dana. Osamnaest godina kasnije mogli su da posvedoče kako njihova deca, rođaci, poznanici i sunarodnici u dresu francuske reprezentacije sastavljene isključivo od potomaka migranata osvaja Svetsko prvenstvo u fudbalu igrajući u finalu protiv nekadašnje jugoslovenske federativne republike Hrvatske.

Ima neke neobične, nikad ispisane povezanosti između područja na kome živimo i Minhena, koja datira još iz vremena uspostavljanja novovekovne Srbije. Čim se u drugoj polovini devetnaestog veka razgranala železnička mreža

u centralnoj Evropi, mladi željni znanja i novih mogućnosti nahrupišu do novih univerzitetskih destinacija iznad Budimpešte i Beča, te zaposeše Prag, Krakov i prestonicu Bavorske, netom prisajedinjene velikom Nemačkom carstvu, proglašenom 1871. u Galeriji ogledala u Versaju. U vreme školovanja Nadežde Petrović u ateljeima Antuna Ažbea i Julijusa Ekstera u Minhenu, osnovan je godine 1900. inicijativom fotografa Franca Jona i 11 entuzijasta fudbalski klub Bajern. U početku nije imao značajnije rezultate niti brojnije sledbeništvo s obzirom da su u njemu nalazili uhljebije lokalni Jevreji što u katoličkoj i konzervativnoj Bavarskoj i nije neka prednost, tako da je prevlast u lokalu imao rivalski Minhen 1860. Prvo i jedino prvenstvo međuratne Nemačke osvajaju u sezoni 1931/32, te su tako postali i poslednji šampioni Vajmarske republike koja nestaje Hitlerovim dolaskom na vlast u januaru 1933. Tadašnji kancelar se ubrzo obrušava na klub kao jevrejski, te predsednik Kurt Landauer i trener Rihard Dombi brže bolje spakovaše kofere i zapališe spasavajući živu glavu. Klub je krenuo nizbrdo, tavoreći po nižerazrednim regionalnim takmičenjima, te po završetku Drugog svetskog rata, nakon reorganizacije takmičenja, 1963. nije ni uvršten

u novoformiranu Bundes-ligu Savezne republike Nemačke.

Liberalizacijom izdavanja pasoša u Jugoslaviji krajem pedesetih godina XX veka došlo je do prvog poratnog talasa migracija prevashodno u Zapadnu Nemačku, čijoj je rastućoj privredi nedostajalo radne snage. Negde u tom naletu nađoše se i fudbaleri koji su u periodu od 1948. do 1968. bili među vodećim selekcijama sveta. Danas se zaboravlja da su u to vreme postojala svega dva relevantna svetska takmičenja – Kup Žila Rimea, danas poznatiji kao Svetsko prvenstvo u fudbalu i nešto stariji olimpijski turnir. Pre rata, Jugoslavija je bila treća u Montevideu, a u poratnom periodu je, počev od 1948, igrala četiri uzastopna finala na Olimpijadi, što je do danas nezabeležen rekord, osvojivši tri srebra i zlato u Rimu 1960. Te iste godine je pokrenuto i prvenstvo Evrope na kojem je u tri prva saziva Jugoslavija odigrala dva finala, postavši vicešampion u oba navrata, kao i Partizan protiv Realu u finalu KEŠ-a na Hejselu 1966. Sve je to uticalo da ovdašnji igrači postanu tražena roba među imućnim fudbalskim nacijama, s naglaskom na Francusku, Nemačku i Holandiju.

Prvi koji se dočepao Bavorske bio je »

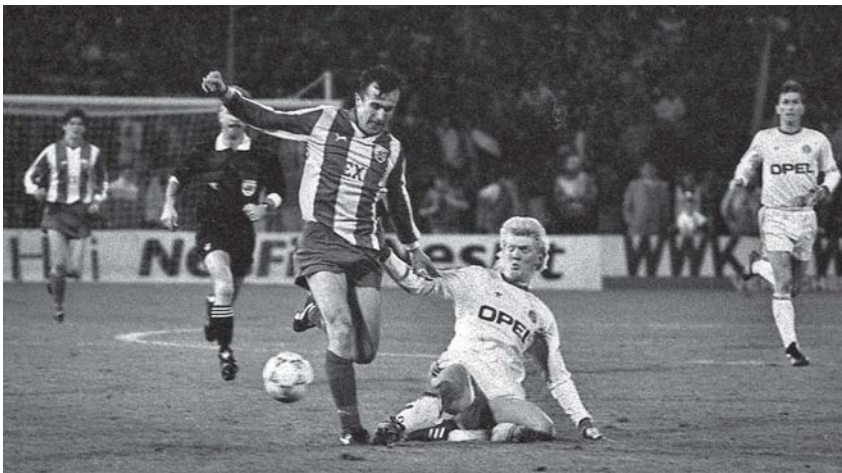
beogradski mangup Perica Radenković zvani Radi, koji posle kratkotrajne epizode u Crvenoj zvezdi, gde je započeo profesionalnu karijeru golmana, prelazi u BSK, da bi 1962. s 28 godina dospeo u Minhen 1860 i postao kulturna figura Bundes-lige. Atraktivni dugonogi čuvar mreže bio je senzacija tamošnjih terena jer osim spektakularnih odbrana nije imao nikakav zort da krene s loptom preko polovine igrališta uspešno driblujući usput sve koji mu se prepreče na putu ka suparničkoj mreži. Minhen 1860 je s njim na голу osvojio Kup Nemačke 1964, sledeće godine igrao je finale evropskog Kupa kupova protiv londonskog Vest Hema i uzeo jedinu titulu šampiona Nemačke u svo-

do danas uspešno primenjuje u Bajernu i reprezentaciji Nemačke, a koja je nekim čudom isparila na mestu na kojem je potekla i donosila uspeh. Transverzalu čine golman, centarhalf i centarfor (Šošćarić-Čajkovski-Bobek, kasnije Šošćić-Vasović-Galić), najkraći put od gola do gola i na tim mestima moraju da budu vrhunski igrači sa posebnim osećajem za prostor, svi ostali na terenu su u njihovoj službi i – ginu. Na te pozicije Čik je doveo trojicu tinejdžera – Sepa Majera, Franca Bekenbauera i Gerda Milera, poznatije kao *Die Achse* (osovina); ostalo je istorija. Ušli su iz druge u prvu ligu 1965. i u svojoj prvoj sezoni završili na trećem mestu u prvenstvu i osvojili Kup Nemačke, što

gov neobični dar da s lakoćom igra u oba pravca i vešto barata loptom distribuiraćući je pravovremeno tamo gde se najmanje očekuje, pa bivajući i golgeterom kad prigusti, osmislio Špic, a u reprezentaciji Jugoslavije preuzeli Mikica Arsenijević i Aca Tirnanić. A Tirke je bio veliki Miljanićev uzor. Miljan dolazi za šefa stručnog štaba Crvene zvezde 1966. u trenutku višegodišnje Partizanove dominacije i žrtvuje sezonu kako bi izvršio smenu generacija i postavio igru oko dvadestogodišnjeg Džaje, koji predvodi plejadu besmrtnih Zvezdinih veličina poput Coleta Jankovića, Dujkovića, Karasija, Kuleta Aćimovića, Lazarevića, Dojčinovskog, Pavlike, Fileta, Olje Petrovića, Krivokuće, Kerija, Staje, Pižona, Duleta i, slično Čiku, postavlja temelj za Zvezdino usmeravanje ka Evropi koje je krunisano četvrt veka kasnije, osvajanjem Kupa šampiona u Bariju 1991.

Crvena zvezda i Bajern su do ove godine odigrali svega pet duela u Evropi: dva u Kupu šampiona 1991. i tri u Kupu UEFA 1979. i 2007. uz odnos 2-1-2. Utakmice su uvek bile više od samog meča, što zbog ratne istorije dva naroda, što zbog činjenice da kad pobediš Nemce u fudbalu, izgleda kao da prkosiš božanskom poretku. Nije bilo šanse da Zvezda osvoji naslov prvaka Evrope a da ne prođe dva nemačka kluba, prvo istočnonemački, pa potom zapadnonemački, i to Bajern koji se u međuvremenu od otpadničkog "juden-kluba" transformisao u svenemački simbol tevtonske nadmoći, postavši u svega pola veka najuspešniji klub ikada od Odre na istoku do Rajne na zapadu. Godinu ranije, nemačka selekcija je u Italiji po treći put postala prvak sveta posle sumnjivog penala, da bi se nad voždovačkom rupom nekadašnjeg stadiona FK Jugoslavije nebo otvorilo nekom drugom, te se u provaliju neispunjenih očekivanja strovalila generacija Efenberga, Augentalera, Bendera, Kolera, Aumana, Volfarta, Brajana Laudrupa, Olafa Tona, Švabla, Štrunca, sa sve Jupom Hajnkesom na klupi.

Iako su prošle četiri decenije, i dalje ne mogu da nađem razumevanje za sulu-di postupak Branka Stankovića koji na prvu utakmicu osmine finala Kupa UEFA igranu u gostima u Minhenu krajem novembra 1979. nije poveo Duleta Savića

GENIJE: Dejan Savićević u šampionskoj Zvezdi

Foto: Nebojša Paraušić

joj istoriji 1966. Na vrhuncu popularnosti Perica Radenković je snimio hit singl "Bin i Radi, bin i König" (Ja sam Radi, ja sam kralj) koji je prodat u 400 hiljada primeraka i ko zna kako bi ova priča tekla dalje da u uveliko zaboravljeni Bajern na mesto trenera sredinom 60-ih nije došao nekadašnji Peričin sugrađanin, rodnom iz Zagreba, Zlatko Čajkovski zvan Čik.

Legenda Partizana i jugoslovenske reprezentacije iz njihovih najslavnijih dana, Čik je, pošto je osvojio s Kelnom prvenstvo Nemačke, 1963. preuzeo Bajern koji je tada bio drugoligaš u polurasulu. U sledećih pet godina Čajkovski je uspostavio temelje Bajerna kakvog poznajemo danas – visokoorganizovanog kluba, gotovo militarističkog ustrojstva koje je pokupio iz vremena poratnog Partizana pod decenijskim upravljanjem s klube budimpeštanskog vizionara Ileša Špica. Mađar je u Partizanu uspostavio transverzalu koja se zahvaljujući Čiku

im je omogućilo da se takmiče u Evropi. U svom debiju osvajaju Kup kupova 1967, postaju prvaci Nemačke 1969. i od tad, računajući i onu predratnu, skupa piše 29 titula. Trio fantastikus potom s reprezentacijom postaje prvak Evrope 1972. i sveta 1974, a onda je usledila brutalna dominacija u Evropi preuzimanjem žezla od Krojfovog Ajaksa ponovivši trostruki uzastopni primat u Kupu šampiona između 1974. i 1976. Miler je po završetku karijere naglašavao da mu je taj prvi period rada s Čajkovskim najlepší deo života. Sve ih je izvukao iz poratne bede, organizovao klub tako da se stara o njima, imali su obezbeđena tri obroka dnevno na stadionu, faktički živeli zajedno i jedan za drugoga, što je stvorilo poseban osećaj prisnosti sličan apostolskoj misiji.

Iako se smatra da je Bekenbauer prvi libero u istoriji svetskog fudbala, mora se istaći da ga je Čik stvorio po ugledu na sebe, odnosno, po obrascu koji je za nje-

zato što na aerodrom nije došao u klupskom odelu. Pukli smo 2:0. I je li vredelo? Naravno da nije. Ambasador, kako su ga zvali, nije pokazao nimalo diplomatskog takta, a pogotovo sad kad sam u njegovim tadašnjim godinama daje mi za pravo da kažem – ni vaspitnog, ako je to trebalo da bude pouka. To se tako ne rešava, ne ostavljaš ekipu bez najboljeg špičica ovog dela Evrope zarad autoritativnih kaprica. Džaja, koji je još uvek bio mladi direktor tima, očito je morao da pređe preko toga, ali mu se ista greška sa sledećom generacijom nije ponovila, pa je Stanković u drugom sazivu posle svega tri meseca dobio otkaz 1988. ubrzo posle utakmice s Milanom i sitnih čarki s Piksijem, kako ne bi još jedna besprekorna generacija otišla u nepovrat kad je veliki ulog u igri. Te 1979. imao sam 15, nije bilo TV prenosa, karte razgrabljene, poseta nikad veća i slušali smo radio-prenos na času u Osmoj. U pedesetom minutu vodili smo 3:0 golovima Duleta, Pižona i Repčića i onda nas je ukopao Diter Henes s dva komada. Pirova pobeda, do bismo, a oni dočekaše proleće.

Ona iz 2007. nije nimalo zaostajala za prethodnim. Bilo je to doba kad se igrala samo po jedna utakmica u Kupu UEFA i igrala se u Beogradu. Bilo je 2:2 do devedesetog minuta i onda nam je Toni Kros, koji je tad imao svega 17 godina, uvalio u mrežu s nekih dvadesetak metara iskoša traljavi udarcem iz slobodnjaka, tokom kojeg je lopta odskočila barem pet puta o izrovanu zemlju i prošla tik pored Radelovića ko pijanac na pešačkom.

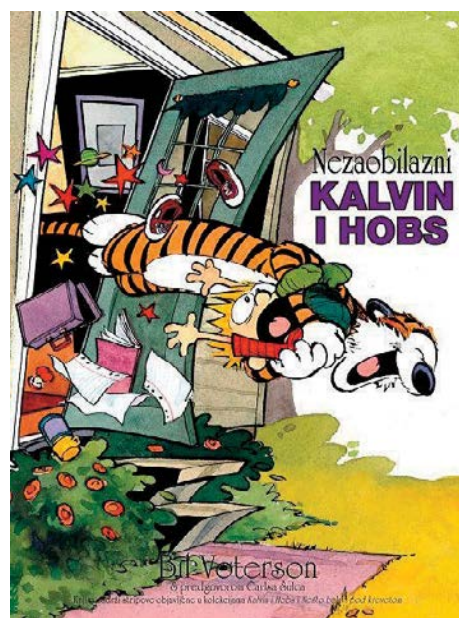
Dobro je što dolaze. Zvezda može da shvati gde je i da se povрати samo igrajući protiv velikih. Uspori i padovi su prirodni deo životnih ciklusa. Utakmica odigrana jesenas u Minhenu je očigledan pokazatelj kojim putem treba ići i ono što se ovde često zaboravlja – utakmica se igra do kraja, a ne do 78. minuta i propuštene šanse za izjednačenje. Jer potom popije još dva gola. Setite se Bajerna protiv Mančestera 1999. Početak i kraj te decenije dobro su zapamtili i od tada su dodali kolekciji iz sedamdesetih još dva ušata pehara. Nama predstoji dug i trnovit put otrežnjenja, ali ako ikad više završi kao one majske večeri na Stadionu Sveti Nikola, vredi pomučiti se, jer samo je nebo granica.

Dečak i njegov tigar

Kalvin i Hobs Bila Votersona smatra se jednim od najvoljenijih novinskih stripova. Njegova popularnost ne jenjava uprkos činjenici da je Voterson prestao da ga crta pre 24 godine

Svake godine sredinom novembra neki od urednika medija širom Sjedinjenih Država došli su da je tih dana godišnjica od prvog objavljivanja *Kalvina i Hobsa*, "poslednjeg velikog novinskog stripa" kako ga često oslovljavaju, i pošalje tim svojih najboljih novinara u potragu za Bilom Votersonom, tvorcem i jedinim autorom *Kalvina i Hobsa*. I, kao po pravilu, novinari se vraćaju u redakciju bez reportaže ili intervjua – Bil Voterson ne daje intervjue, ne pojavljuje se u javnosti, ne naseda na poklone, pohvale, ulizivanja ili ucene. I tako već skoro 24 godine, otkad je Voterson odlučio da obustavi crtanje *Kalvina i Hobsa* i to na vrhuncu popularnosti, i povuče se iz javnog života u osamu porodičnog doma u Ohaju.

Istini za volju, Votersonovi intervjui iz vremena kada je deset godina crtao *Kalvina i Hobsa* mogu se nabrojati na prste jedne ruke. Nije se pojavio čak ni na dođeli gran prija u Angulemu 2014. godine, već je samo nacrtao plakat i pismenim putem zahvalio na nagradi. A od kada je 1995. objavio poslednju priču *Kalvina i Hobsa*, samo u dva navrata se odazvao pozivu na intervjue, i to veoma kratke i sažete. I jednom prilikom 2005. godine pristao je da odgovori na 15 pitanja čitalaca *Kalvina i Hobsa*. Kao po pravilu, u tim retkim obraćanjima javnosti promolilo bi se jedno od dva goruća pitanja – zašto je prestao da crta *Kalvina i Hobsa* i da li će mu se ikada vratiti. Odgovor na oba je uvek isti: rekao je sve što je imao tokom deset godina rada na tom stripu, nema nameru da ga nastavlja, i time zadržava svoj umetnički integritet. I upravo te reči – umetnički integritet – najbolje opisuju Bila Votersona.

No, vratimo se korak unazad. Godina je 1985, a tada 27-godišnji Voterson radi na poslovima ilustratora reklamnih materijala. Teško je opisati koliko je prezirao taj posao, ali od nečega se moralo živeti. Bio mu je san da se ostvari kao umetnik, prevashodno strip crtač ili animator. Novinski sindikati kojima je predlagao ideje za strip serijal redom su ga odbijali, sve dok iz Junajted fičera nisu pristali da mu distribuiraju serijal *Doghaus*. Tamošnji urednik mu je predložio da u većoj meri iskoristi sporedni lik dečaka sa plišanom igračkom tigra. Ali, kada je Voterson doneo gotov strip, čelnici Junajted fičera nisu u njemu prepoznali marketinški potencijal. Međutim, konkurentski Junajted pres sindikat jeste – prihvatio je *Kalvina i Hobsa*.

Kao većina novinskih stripova, *Kalvin i Hobs* se sastoji od dnevnih crnobelih kaiševa i nedeljnih tabli u boji. Svaki od njih predstavlja zaseban geg. Prvi kaiš objavljen je 18. novembra 1985. godine u 35 dnevnih listova, što je bio

veoma skroman početak. Međutim, *Kalvin i Hobs* su prvi rođendan dočekali u više od 250 dnevnih listova, a već su se pojavili i prvi zahtevi za strana izdanja. Do pune dve godine izlaženja *Kalvina i Hobsa* Voterson je ovenčan sa nekoliko nagrada, uključujući i Nagradu "Ruben" američkog Nacionalnog udruženja crtača, čime se našao u društvu velikana poput Hala Fostera, Milтона Kanifa i Vila Ajznera.

Kalvin i Hobs, kao i sam Voterson, osvojili su srca i publike i stručne javnosti, uprkos naizgled jednostavnoj premisi – ili, možda, upravo zahvaljujući njoj. Glavni akteri su nestašni, maštoviti i pomalo ingeniozni dečak Calvin, i njegov plišani tigar Hobs. Dok je za sve ostale aktere stripa Hobs samo plišana igračka, Calvin ga vidi kao antropomorfnu životinju sa kojom ima živopisnu komunikaciju. I upravo taj odnos između maštovitog dečaka i benevolentnog a pak pomalo ciničnog tigra, ključ je uspeha *Kalvina i Hobsa*. Šarm ovog stripa i njegovog nosećeg lika je utoliko veći kada shvatimo da se ta interakcija odvija u potpunosti u Kalvinovoj glavi. Zahvaljujući Votersonovom narativnom umeću, čitaoci lako potisnu osećaj da je Hobs plišana igračka i doživljavaju ga kao stvarnog koliko i Calvin, a ne samo kao njegov alter ego.

Pratećih likova ima tek nekolicina. Sveprisutni su Kalvinovi roditelji, koji na jednostavan način dočaravaju sve muke i radosti roditeljstva, posebno u odnosu sa jednim tako maštovitim i visprenim dečakom. Tu su i Kalvinova učiteljica i direktor škole, koje dečak nezostavno zamišlja kao sluzave vanzemaljce sa pipcima kojima se suprotstavlja u mašti kao kosmonaut Klik. Devojčica Suzi i priglupi siledžija Mo su likovi iz Kalvinove škole. I to je manje-više cela plejada likova.

Dinamičnu interakciju *Kalvina, Hobsa* i ostalih aktera izuzetno je teško prevesti sa engleskog jezika a da se očuva izvorna vrcavost dosetki. Najnovije srpsko izdanje *Darkwooda* i *System comicsa*, luksuzna knjiga *Nezaobilazni Calvin i Hobs*, prvo je u planiranoj biblioteci celog opusa Bila Votersona. Maestralni prevod Milana Jovanovića

najbolji je od svih dosadašnjih izdanja ovog stripa, i zasad je jedini na ovim prostorima koji u potpunosti pogađa duh originala.

Sa vizuelne strane *Kalvin i Hobs* je podjednako upečatljiv koliko i naracija. Dnevni kaiševi i posebno nedeljne kolor table vrcaju od živosti i dinamike. Mimika aktera je prikazana sa minimalnim brojem linija, a opet je nedvosmislena. Nameštaj bez pravih linija, automobili koji poskakuju dok se kreću, poluzatvorene fioke na natkasnama, sve su to neke od ikoničnih odlika *Kalvina i Hobsa* koje doprinose živosti Votersonovih crteža.

Neophodno je pomenuti i Votersonov odnos prema komercijalizaciji njegovih likova. Naime, pošto je s prvim ugovorom sa Junajted pres sindikatom imao malo kontrole nad eksploatacijom likova *Kalvina i Hobsa* u komercijalne svrhe, Voterson je brzo zažalio zbog neiskustva. Iz njegove tačke gledišta strip je uzvišena vrsta umetnosti, i priče koje objavljuje u novinama dovoljno govore za sebe. U njemu se probudio već pomenuti umetnički integritet, i bila mu je odbojna i sama pomisao da bilo ko zgrće novac na šoljama, majicama ili bilo kakvim drugim artiklima sa likom *Kalvina i Hobsa*. Naveo je primer hipotetičkih plišanih igračaka Hobsa. Kako je sama Hobsova priroda u stripu da je on plišana igračka za sve, osim za *Kalvina* koji ga vidi kao životinju koja hoda i govori, prava plišana igračka sa njegovim likom uništila bi magiju na kojoj se strip zasniva. Usledila je dugotrajna borba između autora i Junajted presa, iz koje je Voterson izašao kao pobednik. Komercijalni artikli sa likom *Kalvina i Hobsa* su rariteti iz prvih godina objavljivanja, a svi noviji predmeti tog tipa su rađeni isključivo nezakonitim putem. Kako je Voterson jednom naveo: "Samo lopovi i vandali su zgrnuli novac na robu sa likovima *Kalvina i Hobsa*."

Voterson je 31. decembra 1995. godine objavio poslednji kaiš *Kalvina i Hobsa*, što je bio čin bez presedana jer je u to vreme strip bio na vrhuncu slave. *Kalvinove* poslednje reči bile su: "Ovo je magičan svet, Hobse, družite stari... Hajde da ga istražujemo!"

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

Najbroj

Izložba Pers

O fotografiji, njenom mestu u društvu, temama, formi, uticaju na svest – na ovogodišnjem Vizualizatoru

Kakvo značenje ima fotografija u vremenu digitalnih medija, Instagrama, pametnih telefona, u društvu koje sve manje komunicira rečima, a sve više slikom, zbog čega je važno prepoznati i osvestiti značaj profesionalne fotografije i njene uloge u društvu – neka su

niji i najmanje prisutni

spectives: Photography Storytelling, Marija Janković

Izložba Perspectives: Photography Storytelling, Jelena Janković

Izložba The Boot, Fabio Sgroi

Izložba Closer to Heaven, Sara Naomi Lewkowicz

od pitanja kojima će se baviti i ovogodišnji Vizualizator, sedmi međunarodni festival fotografije koji će se od danas (četvrtak 21. novembar) do 21. decembra održati u desetak beogradskih galerija.

“Produkcija fotografije u Srbiji je veoma razvijena, ali šira javnost o tome veoma malo zna”, kaže Zvezdan Mančić, direktor festivala. “To je razlog što ovaj umetnički i kulturni resurs nije dovoljno iskorišćen. Srpsko društvo nema korist od fotografske produkcije, a razlog tome je nedovoljno obaveštena i aktivirana publika. Da bi profesionalna fotogra-

fija zauzela mesto u društvu koje zasluhuje, neophodne su i dobro razvijene kustoska praksa i fotografska kritika. Profesionalni fotografi se veoma retko usuđuju da samostalno izlažu svoje radove, jer nema ko da ih stručno oceni i valjano prezentuje javnosti. Posledica je neumrežena i nedovoljno razvijena fotografska scena. Iz toga se rađa paradoks: najproduktivnija umetnička forma, najproduktivniji oblik izražavanja, vrlo teško i veoma retko dolazi do galerija.”

Cilj Vizualizatora je da ostvari spajanje publike s fotografskom zajednicom i

da obezbedi prostor za procvat profesionalne i lične karijere. “Festival promovise originalne i odvažne projekte istaknutih svetskih i domaćih autora od kontroverznih savremenih autora do medijske i ulične fotografije, od dobitnika nagrada i priznanja u svetu do prvih izložbi mladih autora. Istražujemo i otkrivamo fotografsko nasleđe – fotografije koje imaju visoku umetničku vrednost, a nisu do sada viđene van arhiva naših i svetskih muzeja”, napominje Mančić.

Poslednjih godina, internacionalni festivali fotografije u svetu su popularniji »

Izložba *Good Old Gays*, Paul KoelemanIzložba *Muscles and Bones*, Agnes PrammerIzložba *Lične stvari*, Aleksa BartolIzložba *Ko je Milun Mrvić?*

nego ikad. Svi svetski gradovi prepoznali su potencijal foto-festivala za građenje atraktivnije turističke ponude, mreže galerija i umetnika i razvoj publike savremene umetnosti. Vizualizator je, naglašava Mančić, u medijima postao prepoznat kao najveći događaj u oblasti fotografije u Srbiji. Svake godine sve veći broj medija prati festival, a posete naložima na društvenim mrežama govore da je popularan među mladim generacijama koje fotografiju koriste kao sredstvo izražavanja.

Iz ponude sedmog Vizualizatora izdajamo:

Ovogodišnja zvezda festivala je američka fotografkinja Sara Naomi Levković, dvostruka dobitnica World Press Photo nagrade sa izložbom *Closer to Heaven*; fotografije panoramskog formata posvećene urbanom pejzažu i industrijskoj arheologiji Italijana Fabija Zgroja

su na izložbi *The Boot*; izložba nedavno otkrivenog autora fotografija iz tridesetih godina prošlog veka *Ko je bio Milun Mrvić?* organizovana je u saradnji s Muzejom grada Skoplja; radovi holandskog fotografa Pola Kolemmana, rezultati dugogodišnje gej ljubavi su na izložbi *Good Old Gays*; opus Agnes Prammer varira od dokumentarne do "scenirane" fotografije, često kombinuje fotografiju i tekst, i bavi se starim fotografskim tehnikama. Pomenimo i dve grupne izložbe: petnaest istaknutih fotografkinja (Mia Novakova, Jelena Janković, Glorija Lizde, Imrana Kapetanović, Borjana Kacarova, Marija Janković, Roksana Pop, Sanja Knežević, Dijana Muminović, Senja Vild, Anđela Petrovski, Jelena Zigić, Katja Goljat, Lazara Marinković i Marcela Zanki) koje slikama pokreću uvrežene toksične narative i podstiču kritič-

ko razmišljanje o gorućim lokalnim pitanjima u vezi sa ženskim životima i ljudskim pravima, na izložbi savremene balkanske umetnosti *Perspectives: Photography Storytelling*; grupa eminentnih grčkih fotografa (Miloš Bičanski, Andrea Boneti, Dimitrios Bouras, Luisa Gulijamaki, Janis Kolesidis, Janis Lijakos, Melenaios Mirilas, Nikos Paleologos, Ana Pantelija, Fotis Plegas i Orestis Seferoglu) predstavlja se izložbom *The Itinerary – Tracing the Refugee Routes* koja se smatra poduhvatom fotografskog mapiranja ruta izbeglica i beleženja njihovog svakodnevnog života.

Do kraja Vizualizatora traje nacionalni konkurs "Press Photo Srbija", za najbolju fotografiju objavljenu u medijima protekle godine, koji je iz razumljivih razloga atraktivan ovdašnjim umetnicima. ¶

R.V.

Nema besplatnog ručka i Fejsbuka

Često se pojavljuju priče kako velike društvene mreže planiraju da uvedu pretplatu. Ili barem privilegovani pristup za one koji su spremni da plate. Te se glasine temelje na ispravnom stavu da se ne može dobiti nešto, a da zauzvrat ne daš ništa. To jest da je nemoguće da koristimo fantastične mogućnosti Fejsbuka, Tvitera ili Instagrama besplatno.

Istina je da se taj pristup već debelo plaća i to iz naših džepova, posredno doduše. Biznis modeli ovih kompanija bazirani su na reklamiranju koje ukršta podatke koje im mi bez ustručavanja dajemo i pažnji koju posvećujemo tim reklamama kada nam se pojave svuda na mreži. Domaće medijske kompanije postaju sve svesnije gubitka novca od marketinga koji odlazi Guglu i Fejsbuku, a taj je novac ugrađen u sve što kupujemo. Dakle, plaćamo već lepo i debelo, a velikim društvenim medijima ne pada na pamet da to pokvare tražeći nam neki dinar preko.

Zato je interesantan koncept nove društvene mreže koju je upravo lansirao Džimi Velš, osnivač Vikipedije. Mreža se zove WT.Social i osnovna razlika u odnosu na sve koje sada imamo je u tome što u nju ne može tek tako da se uđe sem ako ne platite.

Velš smatra da je model Fejsbuka, Gugla i Tvitera suštinski pogrešan i da ljudima treba omogućiti da do kvalitetnog sadržaja dođu bez doniranja svojih podataka (dakle, da sačuvaju privatnost) i da ih ne gađaju reklamama. S druge strane, mnogi njegovi poslovni neuspesi dokaz su da je altruizam slabo gorivo te je on smislio novi model. Onaj

ko želi da se druži i razmenjuje informacije u sigurnom prostoru to treba da plati 12 evra mesečno ili 90 evra godišnje (sto dolara).

Budući da je svestan kako to nisu baš male pare, Velš nudi i besplatno učešće, ali takvi moraju da se strpe da ih ova mreža primi. Za sada je primljeno 25.000 ljudi, tek 200 je platilo da uđe preko reda odnosno smesta. Budući da sam na listi čekanja (99376), ne mogu još da vam posvedočim kako je unutra. Ali su argumenti gospodina Velša prilično ubedljivi.

Tvrdi da je mana sadašnjih društvenih mreža to što ih je zbog ideje "besplatnosti" preplavio slab i trivijalan sadržaj. Istovremeno, ne postoji osećaj zajedništva da bi se suprotstavili pojavama kao što su "lažne vesti" i druge prevare. Na njegovoj mreži korisnici će se protiv toga sami boriti, čisteći oko svoje kuće, baš kao što pročišćavaju Vikipediju od netačnosti.

On smatra da je njegov biznis model dobar i logičan jer ne traži od svakoga da plati, ali veruje da će biti dovoljno osvešćenih koji su spremni da ideju podrže svojom pretplatom i privilegovanim statusom. Čime će omogućiti i ostalima da uživaju, a možda i da prelome i za kvalitetan sadržaj daju koliko daju za mesečnu pretplatu na dva video-serisa poput Netflixa ili HBO-a.

Projekat je u embrionalnoj fazi, ima otprilike tri zaposlena developera i ogromnu energiju osnivača nevoljnog da prihvati bilo čiji sponzorski ili investitorski novac. Zaigrao je na našu svest i savest. Vredi li ona 12 evra mesečno?

¶

PRODAJA PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Nedeljna katastrofa

Nedelja, lep novembarski dan. Hoću da slušam klasičnu muziku na televiziji, imam je na dva kanala. Uključim televizor, ali se na ekranu velikim slovima pojavi SAMSUNG, pa se ugasi. Pokušam ponovo. Isto. Pogledam onu crnu kutiju na kojoj piše 3D. Nikada neću zapamtiti koja crna kutija služi za šta i kako se koja zove, ali znam da to ima veze sa kablovskom televizijom. Zelena lampica kao da mi kaže: kod mene je sve u redu. Palim, gasim, proveravam žice pozadi, čvrsto su pričvršćene. Pronađem u imeniku broj mog operatera za kablovsku televiziju. Snimljena poruka me obaveštava da je nedelja neradni dan, te da će mi se već neko ko je dežuran javiti. Saopštava mi se da su moje mišljenje i želje važni. To traje u nedogled.

Dobro, pomislim, muziku mogu da slušam i na Jutjubu. Odem do računara, uključim ga, hoću da odem na internet. Ništa. Nema konekcije. Bacim sada pogled na crnu kutiju iza mog desktopa. Čini mi se da sve što treba ljubazno zeleno svetluca kao obično.

Već pomalo očajan okrenem broj majstora koji mi popravljaju kompjuter. Možda on može da mi pomogne. Javlja se automatska sekretarica: "Biću vam rado na usluzi sutra, u ponedeljak, od devet sati..." Setim se da verovatno inače ne bi mogao ništa da uradi, televiziju i internet imam preko istog operatera.

Kako je krenulo, neraspoložen odem u kupatilo da proverim da li bar ima vode. Ima! Operem ruke. Volim da perem ruke. Uživam u tome. Možda u toku dana isuviše često perem ruke. Prema Frojdu, to je znak da me grize savest. Ne mogu da se setim zašto bi me grizla savest. Nesrećan sam, nervozan. Nemam televiziju, nemam muziku, ne mogu da čitam vesti na internetu. Katastrofa! Da se prošetam? Kakav sam danas baksuz, mogla bi struja da nestane kad budem u liftu.

Kad sam bio dete, imali smo lavore i dva bokala, jedan sa crvenim šarama za toplu, drugu sa plavim cvetovima za hladnu vodu. Ona se donosila sa pumpe u dvorištu, grejala na šporetu. Kroz grad je tandrkala čudna naprava, veliko bure na dva točka, vukao ga je krupan čovek veoma tamnog, gotovo crnog lica sa velikim brkovima, koji je prodavao vodu.

Imali smo čudnu kadu u kojoj je bilo ugrađeno ložište. Kada bi bila napunjena vodom, naložila bi se vatri u toj njenoj peći. Sećam se prijatnog pucketanja vatre i u kaljavih pećima u sobama, u ognjištu u kuhinji.

Za leto smo imali hladnjak. Led u obliku greda donosio je takođe tamnopusi momak, ali mlađi od prodavca vode i uredno obrijan.

Klozet je bio u dvorištu. Pored svih kreveta stajali su ormarići koje smo zvali nahkastle, a u njima noćir.

Jednog leta išli smo na odmor u Sloveniju, u Rimski Vrelec. U našoj velikoj sobi na stolu sa mermernom pločom stajao je naročito lep bokal i veliki lavor, u ormariću kraj kreveta noćir od porculana.

Živeli smo sasvim srećno bez televizora i kompjutera, vodo-voda, klozeta u stanu i električnog frižidera. Posle je usledila katastrofa koju su prozvali holokaust, ali to je druga priča. Za ovu imam hepiend.

Odlučio sam da ipak krenem u šetnju. Navukao sam mantil, stavio kačket na glavu, uzeo kišobran. Sići ću pešice sa mog šestog sprata, videću da li da se usudim da koristim lift kada se budem vratio.

U hodniku sretnem mladog komšiju i izjadam mu se. Pita me da li može da pogleda. Može.

Prvo je iza računara primetio da neka žica, koju ja nisam video, visi. Lako ju je namestio i rekao da proverim da li sada radi internet. Radio je. Zatim je otišao do televizora i uzeo oba daljinska upravljača, jedan od one crne kutije, i počeo da kucka po dirkama. Slika se pojavila. "Vi ste nešto slučajno isključili," kaže mi uz osmeh. Objašnjava mi kako te dve stvari nemaju veze jedna sa drugom i kako je baš čudno da su se preklepile.

Tako je to sa katastrofama, pomislim, uvek se nešto čudno preklapi.

Počnem da se zahvaljujem mladom komšiji, on reče da se žuri i ode. Sav srećan što sam izbegao nedeljnu katastrofu bez televizije i muzike, otišao sam da perem ruke kao da sam ja uspešno majstorisao.

Kako bi lepo bilo kada bi prave katastrofe mogle da se prebrode na tako jednostavan način. Nažalost, ne mogu.

IVAN IVANJI

Foto: Katia Grimmer-Laversanne

25.

FESTIVAL
AUTORSKOG
FILMA

22
-
30.
novembar

faf.rs

Zadovoljstvo
u vožnji

THE X6

bmw.rs

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec